

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra křesťanské výchovy

Anna Skočovská

5. ročník

Obor: Křesťanská výchova

**SVATÍ CYRIL A METODĚJ
VE VYUČOVÁNÍ ŘÍMSKOKATOLICKÉHO
NÁBOŽENSTVÍ A V JINÝCH
ROZVÍJEJÍCÍCH AKTIVITÁCH**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Marcela Fojtíková Roubalová

Olomouc

2012

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně pod vedením Mgr. Marcely Fojtíkové Roubalové a uvedla v seznamu veškerou použitou literaturu a další informační zdroje včetně internetu.

V Olomouci dne 13. listopadu 2012

-----
podpis

Děkuji Mgr. Marcele Fojtíkové Roubalové za odborné vedení mé diplomové práce, za její rady, poskytnuté informace, ochotu a trpělivost.

Mé díky patří také všem, kteří přispěli ke zdárnému zpracování této práce. Mezi ně patří především Vít Němec, dále pak přátelé ze Stojanovy koleje.

Děkuji také všem rodičům, katechetům, učitelům náboženství a kněžím, kterým záleží na formaci mladé generace a věnují jí svůj drahocenný čas. Pro ně jsem tuto práci sepsala.

V neposlední řadě bych chtěla poděkovat otci arcibiskupovi Janu Graubnerovi, kterého se velmi vážím a oceňuji jeho nasazení sil pro šíření stejných hodnot, jako zastávali svatí Cyril s Metodějem.

Obsah

Obsah	4
Úvod	6
1 Vymezení pojmů.....	8
1.1 Vyučování	8
1.2 Vyučování římskokatolického náboženství.....	10
1.2.1 Základní účel a cíl vyučování římskokatolického náboženství	10
1.2.2 Oprávněnost vyučování římskokatolického náboženství na státních školách	11
1.2.3 Vyučování římskokatolického náboženství v dokumentech církve.....	12
1.2.3.1 Katecheze versus vyučování římskokatolického náboženství	14
1.2.4 Vyučování římskokatolického náboženství – nepovinný předmět na veřejné škole	16
1.2.4.1 Vyučování římskokatolického náboženství v systému kurikulárních dokumentů.....	17
1.2.4.1.1 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.....	17
1.2.4.1.2 Školní vzdělávací program.....	18
2 Charakteristika období mladšího školního věku	20
2.1 Vymezení období mladšího školního věku	20
2.1.1 Tělesný vývoj	21
2.1.2 Rozumový vývoj	22
2.1.3 Emoční vývoj a socializace	23
2.1.4 Zájmy.....	24
2.1.5 Hodnoty	25
2.2 Charakteristika stadia víry dítěte mladšího školního věku.....	27
3 Svatí Cyril a Metoděj: Život a dílo.....	29
3.1 Obecná východiska, volba zdrojů informací.....	29
3.2 Byzantská říše v 9. století.....	30
3.3 Dětství, studium a původní profese Konstantina a Metoděje.....	31
3.4 Historicko-společenské okolnosti příchodu soluňských bratří na Velkou Moravu.....	33
3.5 Knižecí poslovce z Velké Moravy u byzantského císaře	35
3.6 Působení bratří Konstantina a Metoděje na Velké Moravě.....	36
3.7 Význam cyrilometodějské mise pro jiné slovanské národy	38
3.8 Nástin vývoje kultu svatých Cyrila a Metoděje v českých zemích	39
3.9 Svatí Cyril a Metoděj – jejich odkaz pro dnešní dobu	41
3.9.1 Přínos a poselství života svatých Cyrila a Metoděje pro společnost	42
4 Učivo o svatých Cyrilovi a Metodějovi v hodinách římskokatolického náboženství	44
4.1 Současná situace zařazování cyrilometodějské tematiky do hodin římskokatolického náboženství.....	45
4.2 Návrh zařazení tématu svatých Cyrila a Metoděje do vyučování náboženství podle RVP ZV.....	46
4.3 Návrhy konkrétních hodin výuky náboženství s tématem svatí Cyril a Metoděj.....	48
4.3.1 Svatí Cyril a Metoděj – bratři, kteří táhli za jeden provaz.....	49
4.3.2 Svatí Cyril a Metoděj – byli slovanští věrozvěstové	54
5 Vybrané materiály využitelné v hodinách římskokatolického náboženství věnovaných svatému Cyrilu a Metoději.....	58

5.1 Příručka pro pedagogy „Využití křesťanského dědictví. Poselství křesťanských svátků“	59
5.2 Soutěž „Cestou dvou bratří“	63
5.3 Scénka „Bratři ze Soluně“ od Marie Holkové.....	66
5.4 Kniha „Slyšte slovo a zpívejte píseň“ od Petra Piňhy	68
Závěr	71
Seznam zkratk	73
Literatura.....	74
Seznam příloh.....	79
Zdroje příloh	86

Úvod

„Představte si, že je vám někde dobře.

Máte kolem sebe přátele a známé.

Máte výborné postavení.

Jste na začátku své slibně se rozvíjející kariéry.

Máte za sebou úžasný archeologický nález, který se nepovede každých sto let.

Sklízíte obdiv okolí...

A do toho si vás šéf jednoho dne zavolá a řekne: „...potřeboval bych tě i s tvým bratrem někde jinde.“¹

Takto bychom mohli začít popisovat současnému člověku život dvou mužů, kteří tolik znamenají pro naši kulturu a mají velký význam i pro celou Evropu. V roce 2013 budeme slavit výročí 1150 let od doby, kdy na naše území připutovali dva bratři z byzantské Soluně: Konstantin (Cyril)² a Metoděj³. Tuto událost můžeme považovat za přelomovou, neboť svatí Cyril s Metodějem vytvořili základy naší kultury, písemnictví, státnosti a právního řádu. Je však toto vědomí mezi lidmi dostatečně zakořeněno?

Při příležitosti tak významného výročí se objevují nejrůznější impulzy a aktivity, jejichž iniciátoři si tuto otázku nejen kladou, ale hledají cesty, jak seznamovat širokou veřejnost s významem a poselstvím, které tito bratři zanechali. Například biskupové Čech a Moravy pastýřským listem⁴, který se četl při všech bohoslužbách o 2. neděli postní roku 2011, vyhlásili *Pastorační program přípravy na výročí 1150 let od příchodu svatých Cyrila a Metoděje*. Byla vytvořena i komise zabývající se přípravou tohoto jubilea, která plánuje výstavy a konference, soutěž pro děti, koncerty, přednášky či vzdělávací program pro učitele.⁵ Komise se snaží oslavy svatých Cyrila a Metoděje rozšířit i v mimocírkevních kruzích.

---

¹ CIKRLE, V. *Vy jste sůl země a světlo světa*. Brno: Biskupství brněnské, 2004, s. 52.

² Jméno Cyril přijal Konstantin až při svém vstupu do kláštera v Římě (viz kapitola 3.5). v této diplomové práci je používáno – mimo kapitolu vypovídající o historii – pozdější jméno, pod kterým byl v roce 1980 společně s Metodějem prohlášen za spolupatrona Evropy (viz kapitola 3.7).

³ Jméno Metoděj taktéž není rodným jménem. Původně se sv. Metoděj jmenoval Michal a své známější jméno získal, stejně jako bratr Konstantin, po vstupu do kláštera (viz kapitola 3.3).

⁴ Srov. *Pastýřský list k přípravám 1150. výročí příchodu Cyrila a Metoděje* [online]. Církevní dokument. Vydán 28. 2. 2010, [cit. 8.12.2011]. Dostupné z www: <<http://www.apha.cz/pastyrsky-list-k-pripravam-1150-vyroci-prichodu-cyrila-a-metodeje/>>.

⁵ Srov. VÝVODOVÁ, M. *Přípravy na Cyrilometodějské jubileum pokračují* [online]. Zpráva tiskového střediska České biskupské konference. Vydána 17. 11. 2011. [cit. 11.3.2012]. Dostupné z www: <<http://tisk.cirkev.cz/z-domova/pripravy-na-cyriometodejske-jubileum-pokracuji/>>.

Tato diplomová práce chce navázat na plánované aktivity. Jejím cílem je pomoci především učitelům náboženství v úsilí o lepší seznámení žáků mladšího školního věku s životem a poselstvím věrozvěstů, které by mělo přesahovat i do formace jejich osobností. Práce se proto zaměřuje především na zařazení cyrilometodějské tematiky v hodinách náboženství žáků prvního stupně.

Text je rozdělen do pěti kapitol. První kapitola se orientuje na vyučování římskokatolického náboženství, jeho vymezení, opodstatnění, cíle, účel, a to z pohledu církevních dokumentů a dále pak z pohledu současné české legislativy.

Druhá kapitola seznamuje s obdobím mladšího školního věku, tedy obdobím, ve kterém se nachází objekt edukačního procesu, na který je tato práce zaměřena. Kapitola poskytuje základní charakteristiky tělesného, rozumového a emočního vývoje dítěte, oblasti zájmů a preference hodnot. v závěru kapitoly je krátká zmínka o křesťanské víře u dětí v tomto období.

Třetí kapitola pojednává nejen o životě a díle svatých Cyrila a Metoděje, ale také o vývoji jejich kultu v českých zemích a jejich přínosu pro současnou společnost.

Prakticky pojatá je kapitola čtvrtá. Jsou v ní navrženy dva metodické postupy do hodin náboženství, seznamující s životem a dílem svatých Cyrila a Metoděje. Postupy jsou sestaveny pro 1. období, kam podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání spadají žáci 1.–3. ročníku základních škol, a pro 2. období, tedy pro žáky navštěvující 4. a 5. třídu stejného stupně.

Vybrané materiály, popisované a analyzované v závěrečné páté kapitole, mají posloužit učitelům jako didaktické pomůcky do hodin náboženství zaměřených na seznámení se netradiční formou s životem, dílem a poselstvím soluňských bratří.

Tato diplomová práce může být prospěšná učitelům náboženství, kněžím a rodičům, kteří se chtějí připojit k myšlence z výše uvedeného pastýřského listu. Ta zní: „Slavená výročí nemusí být jen příležitostí ke vzpomínání na dávné události, ale mohou být pro nás impulsem k jednání v současnosti. I my bychom chtěli pochopit výročí příchodu svatých Cyrila a Metoděje, slovanských věrozvěstů, jako impuls k prohloubení naší víry a k jejímu přibližování lidem, kteří žijí okolo nás.“⁶

---

⁶ *Pastýřský list k přípravám 1150. výročí příchodu Cyrila a Metoděje* [online]. Církevní dokument. Vydán 28. 2. 2010, [cit. 8.12.2011]. Dostupné z www.apha.cz/pastyrsky-list-k-pripravam-1150-vyroci-prichodu-cyrila-a-metodeje/.

1 Vymezení pojmů

V následující části práce se pokusíme nejprve pojmově uchopit rámeček, v němž se budeme v této diplomové práci pohybovat. Tímto rámečkem je *vyučování římskokatolického⁷ náboženství*. Vezmeme-li totiž do rukou církevní dokumenty, texty odborníků z oblasti pedagogiky, katechetiky nebo například školský zákon České republiky, setkáme se s různorodým označením tohoto pojmu.

1.1 Vyučování

Přesnou definici toho, co je vyučování římskokatolického náboženství, nenajdeme v žádném pedagogickém slovníku či encyklopedii. Proto nejprve vymežíme to, co se skrývá pod pojmem *vyučování*. Zde je nutné vycházet z pojmů obecné pedagogiky.

V pedagogické encyklopedii je vyučování charakterizováno jako „specifický druh pedagogického jednání, které směřuje k podpoře učení žáků. Je záměrnou a plánovanou aktivitou, při níž učitel poskytuje žákům podněty (např. informace, příklady, úlohy) s cílem rozvíjet jejich znalosti, dovednosti, kompetence a jiné dispozice nebo potenciality. Vyučování je současně morální aktivitou, neboť se při ní rozvíjí postoje žáků a jejich hodnotové orientace k učení, ke škole, ke světu a k dalším lidem.“⁸

Nejčastěji je vyučování spojováno se školou a s rozdělením rolí na učitele a žáky. Není to však pravidlem. Pojem vyučování lze podle Stefendorfa chápat i následujícími způsoby.

V nejširším smyslu lze vyučováním označit každé jednání, a to i nezáměrné či náhodné, při němž dochází k rozvíjení člověka po stránce vědomostní, dovednostní, postojové aj.

V širším slova smyslu lze pod pojmem vyučování rozumět více či méně úmyslné působení, které však nemusí probíhat ve škole, ale uskutečňuje se často právě mimo školu. Takové působení je přiřazováno například k velkým osobnostem světových náboženství aj.

---

⁷ Pojem vyučování náboženství je pro účely této práce zkrácená verze pojmu vyučování římskokatolického náboženství.

⁸ PRŮCHA, J. *Pedagogická encyklopedie*. Praha : Portál, 2009, s. 178.

V užším slova smyslu se k vyučování vztahuje každé ovlivňování učebního procesu vyznačující se cílevědomostí, využívající určitých pedagogických metod, přičemž je reflektováno. Zaměřuje se pak na rozvoj člověka v oblasti vědomostí, dovedností, kompetencí, postojů apod. Školní vyučování se odehrává formou výuky.⁹

V nejužším slova smyslu je vyučování dosazováno do akademického prostředí. Chápe se pak jako slovně názorné prezentování určitých poznatků, velmi často ve formě akademického přednášení (z lat. *docere*, tj. učit se).¹⁰

Z výše uvedených možností vymezení pojmu *vyučování* vyplývá, že ať chápeme vyučování v širším nebo užším slova smyslu, člověk v tomto pedagogickém procesu nerozvíjí jen oblast vědomostí, ale rovněž oblast dovedností, hodnot, postojů, návyků a sociálních norem.¹¹ Hovoříme tedy o edukaci, tzn. výchovně vzdělávací činnosti. Ve výchově se totiž „záměrné, cílevědomé působení projevuje všestranným formováním osobnosti a má adaptační a anticipační charakter“.¹²

Pro účely této práce budeme přistupovat k vyučování v užším slova smyslu, a chápat ho tedy jako organizační formu „vyznačující se cílevědomostí, řízeností, systematičností a plánovitostí“.¹³

Mezi nejdůležitější složky vyučovacího procesu, které ovlivňují jeho dynamiku a konečný výsledek, pak patří, jak uvádí Skalková, „cíle procesu vyučování, obsah (učivo), součinnost učitele a žáků, metody, organizační formy a didaktické prostředky, jichž se používá, podmínky, za nichž proces vyučování probíhá“.¹⁴

Skalková podotýká, že vyučování je naplněno obsahem a směřuje k určitému cíli. Procesuální a obsahové stránky jsou vnitřně spjaty, vzájemně se ovlivňují. Při volbě obsahu, metod a forem se také odráží skutečnost, že by měl být žák v tomto procesu aktivním subjektem majícím potřebu seberealizace a seberozvoje.¹⁵

---

⁹ Rozdíl mezi *vyučováním* a *výukou* někteří odborníci vidí v součinnosti vzájemných vztahů učitele a žáka. Pojem *výuka* je podle nich označována spolupráce učitele a žáka a pojmem *vyučování* činnost učitele. U žáků probíhá proces učení, při kterém si osvojují specifické získané dispozice pro svoji budoucnost (vědomosti, dovednosti, návyky a postoje; rozvíjejí se při něm také zejména schopnosti a rysy charakteru). Učitel musí zase vyučovací proces stále vyhodnocovat, při něm se rozhodovat, plánovat. Pro účely této práce však budou oba zmíněné pojmy brány jako totožné. Srov. SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. Praha : Grada, 2007, s. 119.

¹⁰ PRŮCHA, J. *Pedagogická encyklopedie*. Praha : Portál, 2009, s. 179.

¹¹ Srov. GRECMANOVÁ, H., HOLOUŠOVÁ, D. URBANOVSKÁ, E. *Obecná pedagogika I*. Olomouc : HANEX, 2002, s. 69.

¹² Tamtéž, s. 50.

¹³ Tamtéž, s. 69.

¹⁴ SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. Praha : Grada, 2007, s. 118.

¹⁵ Srov. tamtéž, s. 118.

1.2 Vyučování římskokatolického náboženství¹⁶

Vyučování římskokatolického náboženství je, jak již bylo předesláno v předchozích odstavcích, chápáno jako organizační forma, pro niž je charakteristická cílevědomost, systematickosti a která má určitý obsah.¹⁷ V této části zmíníme, jaký účel a cíl vyučování římskokatolického náboženství má, zda je oprávněné ho umožnit.

Na vyučování římskokatolického náboženství je možné nahlížet nejrůznějšími způsoby. Následující text má dále za cíl přiblížit dva základní pohledy na tuto vyučovací formu. Nejprve pohled římskokatolické církve, který lze vyčíst z jí vydaných dokumentů. Text popisuje i odlišnost mezi vyučováním náboženství a katechezí. Tyto dvě skutečnosti bývají totiž často chápány jako synonyma. Druhý úhel pohledu na vyučování náboženství je skrze českou legislativu. V ní je vyučování římskokatolického náboženství vymezeno jako nepovinný předmět podléhající cílům a kritériím stanoveným školou.

1.2.1 Základní účel a cíl vyučování římskokatolického náboženství

Vymezit účel a cíl je jedním z nejdůležitějších prvků pro dosažení efektivní výchovy a vzdělávání. Cílevědomost patří k základním pedagogickým zásadám. Vzhledem k cíli se volí metoda, prostředky a reflektuje se efektivita práce či působení.

Cílem výuky náboženství je „přivést člověka k svobodnému a odpovědnému postoji vůči víře a náboženství a posléze k prvotní či obnovené konverzi“.¹⁸ Aby bylo dosaženo vlastních cílů, je nutné vycházet ze situace života žáků účastných na školním vyučování náboženství. Výuka náboženství na škole musí být umožněna všem žákům, také těm bez vyznání. Učitel náboženství má často před sebou jednak děti z takzvané

---

¹⁶ Pod pojem vyučování římskokatolického náboženství je zahrnuta i školní výuka náboženství, náboženská výchova římskokatolické církve a školní předmět náboženství. Někdy bývá výuka náboženství ztotožňována s pojmem náboženská výchova. Ta má však širší rozmezí. Zahrnuje v sobě veškeré působení na celý náboženský rozměr člověka a množství náboženských jevů a výchovných procesů. Náboženská výchova tedy v sobě zahrnuje jak školní výuku náboženství, tak také katechezi a mediální projekty s náboženskou tematikou aj. Vyučování římskokatolického náboženství je proto jednou z dílčích částí náboženské výchovy. Srov. ALBERICH, E., DŘÍMAL, L. *Katechetika*. Praha: Portál, 2008, s. 53.

¹⁷ Srov. GRECMANOVÁ, H., HOLOUŠOVÁ, D. URBANOVSKÁ, E. *Obecná pedagogika I*. Olomouc : HANEX, 2002, s. 69.

¹⁸ DŘÍMAL, L. Katecheze a výuka náboženství – odlišnosti a komplementarita. In: *Katecheze realita a víze*. Sborník první vědecké konference konané 14.–16. září 2006. Praha : Tomáš Hamala, 2007, s. 16.

tradičně věřících rodin a pak také žáky, kteří jsou ve fázi pochybností a hledání odpovědí na otázky týkající se víry a lidské existence. Skupina žáků je však v dnešní době často složená i z dětí nevěřících.

Školní předmět náboženství má svůj účel, který lze shrnout do pojmů *informace*, tj. systematické získávání poznatků o podstatě a projevech náboženství, a *formace*, vytvoření svobodného, uvědomělého a zodpovědného postoje k náboženství a víře a výchově k pokojnému soužití a dialogu, zvláště s lidmi jiného vyznání a kultury.¹⁹

Do oblasti *informací* či znalostí patří úkol zprostředkovat žákům přehledným a seriózním způsobem znalosti o víře římskokatolické církve a o podstatě a projevech křesťanského náboženství v současnosti i v minulosti. Tento cíl je velmi aktuální, neboť stále je patrná neznalost a existence předsudků vůči náboženství, kterou zapříčinila z velké části vláda jedné komunistické ideologie. Jde tedy o zprostředkování vědomostí z oblasti náboženství a víry, ne o proces vyzrávání ve víře. Vyučující by si však měl být vědom, že může jít o tzv. první evangelizaci a zároveň o pokus o syntézu mezi vědeckým a náboženským výkladem světa, mezi křesťanskou vírou a kulturou.²⁰

Oblast *formace* má umožnit žákům seriózní konfrontaci s problémem smyslu života v souvislosti s etickými důsledky. Předkládá témata, která lidé často ignorují. Snaží se v nich rozvíjet svobodné a zodpovědné rozhodování na náboženském poli.

1.2.2 Oprávněnost vyučování římskokatolického náboženství na státních školách

Možnost poskytovat výuku náboženství na základních a středních školách je projevem jak náboženské svobody jednotlivce, tak i kolektivu lidí označeného za církev či náboženskou společnost.²¹ Církev římskokatolická podle zákona²² náboženství na škole vyučovat může. V *Listině základních práv a svobod* z 9. 1. 1991 se v čl. 16 říká, že „[...] každý má právo svobodně projevovat své náboženství nebo víru buď sám, nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými

¹⁹ Srov. *Seriál o katechezi*. [online]. Uveřejněný 28. 3. 2007. [cit. 13.3.2012]. Dostupné z [www: <http://www.poust.cz/article.asp?nDepartmentID=121&nArticleID=456&nLanguageID=1>](http://www.poust.cz/article.asp?nDepartmentID=121&nArticleID=456&nLanguageID=1).

²⁰ Srov. DRÍMAL, L. Katecheze a výuka náboženství – odlišnosti a komplementarita. In: *Katecheze realita a víze*. Sborník první vědecké konference konané 14.–16. září 2006. Praha : Tomáš Hamala, 2007, s. 15.

²¹ Srov. HORÁK, Z. *Církev a české školství*. Praha : Grada, 2011, s. 12.

²² Srov. *Zákon č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech* [online]. [cit. 15.9.2012]. Dostupné z [www: <http://www.mkcr.cz/assets/cirkve-a-nabozenske-spolecnosti/registrace-a-evidence/zakon_o_cirkvich_a_nabozenskych_spolecnostech.doc>](http://www.mkcr.cz/assets/cirkve-a-nabozenske-spolecnosti/registrace-a-evidence/zakon_o_cirkvich_a_nabozenskych_spolecnostech.doc).

úkony nebo zachováváním obřadu. [...] Zákon stanoví podmínky vyučování náboženství na státních školách.²³

Je nesporné, že současné zařazení náboženské výuky na státních školách i mimo ně má své opodstatnění. Mezi hlavními důvody se uvádí právo rodičů na náboženskou výchovu dětí. v současné době je tato výuka umožněna díky podmínkám specifikovaným v tzv. *Školském zákoně č. 561/2004 Sb.*²⁴ Rodiče nesou spoluzodpovědnost za účinnost působení učitelů náboženství.²⁵

Výuka náboženství má výchovný význam. Evangelijní poselství přináší odpovědi na otázky po smyslu lidské existence. Formuje postoje žáků, motivuje k vděčnosti, vzájemnému respektu a dalším hodnotám.²⁶

Vyučování náboženství má sociálně-kulturní význam. Naše evropská kultura je postavena na křesťanských základech. Návrat ke kořenům naší kultury nám pomáhá odkrývat identitu našeho národa, představuje východisko pro chápání vlastního života.²⁷

Výuka náboženství na školách pomáhá k dosažení živé harmonie mezi vírou a kulturou, její prioritou je výchova k zodpovědnému chování ve společnosti. Snahou je, aby se vychovávaný aktivně podílel na obecném dobru společnosti.²⁸

1.2.3 Vyučování římskokatolického náboženství v dokumentech církve

Jedním z hlavních úkolů římskokatolické církve je plnit příkaz Ježíše Krista zvěstovat všem lidem radostnou zvěst evangelia²⁹ a všechno obnovit v Kristu. Církev, když usiluje o spásu duší, neopomíjí výchovu, a tedy zdokonalení celého člověka, a snaží se tak přispět nejen křesťanům, ale celému lidstvu.³⁰ K tomu, aby splnila tento

---

²³ *Listina základních práv a svobod.* [online]. [cit. 15.9.2012]. Dostupné z www: <<http://obcan.ecn.cz/index.shtml?apc=pz134053-1-#3>>.

²⁴ Srov. *Školský zákon č. 561/2004 Sb.* [online]. Vydáný 24. 9. 2004. [cit. 10.10.2011]. Dostupné z www: <<http://zakony-online.cz/?s122&q122=all, §15 odst. 1>>. (dále *Školský zákon č. 561/2004 Sb.*)

²⁵ Srov. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z 19. 12. 1966, čl. 18 (4).

²⁶ Srov. ALBERICH, E., DŘÍMAL, L. *Katechetika*. Praha: Portál, 2008, s. 153–154.

²⁷ Srov. tamtéž, s. 153–154.

²⁸ Srov. GROCHOLEWSKI, Z., BRUGUES, J. L. *Okružní list Kongregace pro katolickou výchovu předsedům biskupských konferencí o výuce náboženství na školách* [online]. Vydáný 5. května 2009. [cit. 15.9.2012]. Dostupné z www: <<http://katechet.cirkev.cz/zakladni-dokumenty/okruzni-list-c-520-2009-o-vyuce-nabozenstvi-na-skolach/>>, čl. 10. (dále *Okružní list o výuce náboženství na školách*)

²⁹ Srov. Mt. 28,19–20.

³⁰ Srov. GE, čl. 13, 14–15.

úkol, využívá vhodných prostředků, především těch, které jsou jí vlastní – katecheze a vyučování.³¹ Církvi leží na srdci starost o náboženskou a mravní výchovu dětí.

Identita výuky římskokatolického náboženství se v průběhu dějin měnila. Až do II. vatikánského koncilu se vyučování náboženství ztotožňovalo s katechezí. Se změnou společenských podmínek a postupující sekularizací v západoevropské společnosti učitelský úřad církve ve svých dokumentech ukazuje na nutnost rozlišovat mezi výukou náboženství ve škole a katechezí křesťanského společenství.³²

Koncilní deklarace *Gravissimus educationis* (O křesťanské výchově, dále GE) připomíná, že úkolem církve je všem lidem hlásat cestu spásy.³³ Lidem věřícím pak má pomáhat k rozvíjení vztahu k osobě Ježíše Krista. Deklarace také hovoří o katolických školách, kde se uskutečňuje vyučování náboženství. Podotýká, že katolické školy mohou navštěvovat i nekatoličtí žáci.³⁴ To popírá předpoklad, že učitel bude při vyučování náboženství hovořit pouze k těm, kteří v Ježíše Krista věří. Kromě nich zde totiž může mít i žáky, kteří se s osobou Ježíše a svátostným životem teprve seznamují. Pro pokřtěné, kteří nedocházejí na katolickou školu, je nutné zajistit metodou přizpůsobenou jejich věku a okolnostem předávání nauky spásy a poskytnout jim duchovní pomoc vhodným způsobem s ohledem na věcnou a časovou situaci.³⁵

V dokumentu *Svědectví katolického laika ve škole o víře*, vydaném v roce 1982, a v dokumentu *Náboženský rozměr výchovy v katolické škole*, vydaném v roce 1988,³⁶ církev upozorňuje, že i v katolické škole je běžná prezence jednak žáků jiného než katolického vyznání a také žáků nevěřících. Dokument *Náboženský rozměr výchovy v katolické škole* také vysvětluje, proč je namístě rozlišovat mezi katechezí ve společenství a výukou náboženství: „Katecheze na rozdíl od školního vyučování náboženství předpokládá především živoucí přijetí křesťanské zvěsti jako spásné skutečnosti.“³⁷

Z dalších církevních dokumentů se o identitě vyučování náboženství dozvídáme nejvíce z *Všeobecného direktoria pro katechizaci* (dále VDK), vydaného v roce 1997.

---

³¹ Srov. GE, čl. 4.

³² Srov. ALBERICH, E., DŘÍMAL, L. *Katechetika*. Praha: Portál, 2008, s. 152.

³³ Srov. *Deklarace o křesťanské výchově (Gravissimus educationis)* [online]. Vydaná 28. 10. 1965. [cit. 10.3.2012]. Dostupné z [www: <http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decl_19651028_gravissimum-educationis_cs.html>](http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decl_19651028_gravissimum-educationis_cs.html), čl. 3. (dále GE)

³⁴ Srov. tamtéž, čl. 9.

³⁵ Srov. tamtéž, čl. 7.

³⁶ Srov. ALBERICH, E., DŘÍMAL, L. *Katechetika*. Praha: Portál, 2008, s. 153.

³⁷ KONGREGACE PRO KATOLICKOU VÝCHOVU. *Náboženský rozměr výchovy v katolické škole*. Církevní dokument. Vydaný 7. 4. 1988. Praha : ČBK, 1994, čl. 68.

Vyučování náboženství, jak je popisuje VDK, je součástí služby Božímu slovu a má vlastní specifické povolání. Má proniknout do oblasti kultury, a tak ukazovat na souvislost s ostatními poznatky. Zpřítomňuje totiž evangelium v osobním procesu kritického a systematického osvojování si kultury.³⁸ Díky vyučování náboženství si mají žáci osvojovat vědomosti a hodnoty osvětlené evangeliem. Snaží se „zahrnout i ostatní aspekty vzdělávání a výchovy tak, aby evangelium skutečně proniklo do myšlení žáků při jejich výchově a aby jejich lidská kultura nabyla harmonické vyrovnanosti ve světle víry“.³⁹

V dokumentu *Okružní list Kongregace pro katolickou výchovu o výuce náboženství na školách*, adresovaném v roce 2009 předsedům biskupských konferencí, se připomíná, že je nutno nejen umožnit výuku náboženství na škole, ale i zaručit, že nebude v rozporu s přesvědčením rodičů. Upozorňuje i na to, že „výuka katolického náboženství má svou specifickou ve vztahu k dalším školním disciplínám“. Důvodem je to, že „občanská moc, jejímž vlastním cílem je starat se o časné obecné blaho, má uznávat náboženský život občanů a stavět se k němu příznivě. Opovažuje-li se však zasahovat do náboženských úkonů nebo jim zabraňovat, je třeba říci, že překračuje své meze.“⁴⁰

1.2.3.1 Katecheze versus vyučování římskokatolického náboženství

V evropských zemích, které neprošly izolací způsobenou komunistickým režimem, je v současnosti běžné odlišovat katechezi od vyučování náboženství na školách. V českých podmínkách se stále setkáváme s jejich ztotožňováním. Svědčí o tom například dostupné osnovy a používané učebnice náboženství.⁴¹

Není správné ztotožňovat katechezi se školní výukou náboženství a spatřovat ve vyučování náboženství cíl vychovat z žáka „praktikujícího katolíka“ a připravit ho k přijetí svátostí.

---

³⁸ Srov. KONGREGACE PRO KLÉRUS. *Všeobecné direktorium pro katechizaci*. Církevní dokument. Vydaný 15. 8. 1997. Praha : ČBK, 1998, čl. 73. (dále VDK)

³⁹ Tamtéž, čl. 73.

⁴⁰ *Okružní list o výuce náboženství na školách*, čl. 14.

⁴¹ Například v kapitole 3.5.28 v publikaci *Osnovy k výuce náboženské výchovy římskokatolické církve v 1.–9. ročníku základní školy (pro nepovinný předmět náboženství v základních školách)* se klade za cíl: Dítě má být povzbuzeno k pravidelné účasti na mši svaté a ke slavení svátostí. Dítě si má uvědomit, že eucharistie je důležitým prostředkem k duchovnímu růstu. Srov. MUROŇOVÁ, E., MUCHOVÁ, L. *Osnovy k výuce náboženské výchovy římskokatolické církve v 1.–9. ročníku základní školy (pro nepovinný předmět náboženství v základních školách)*. Praha : ČBK, 2004, s. 56.

Katechezi lze definovat jako školu víry, jako nácvik křesťanského života a jeho osvojení.⁴² Má pomáhat k živému, uvědomělému, činnému vyznání víry.⁴³

Pro přehledné ujasnění si rozdílů mezi cíli a účelem katecheze a výuky náboženství nám poslouží následující tabulka:

Tabulka č. 1 – Rozlišení výuky náboženství a katecheze podle cíle a účelu

ROZLIŠENÍ VÝUKY NÁBOŽENSTVÍ a KATECHEZE		
Hledisko:	Výuka náboženství	Katecheze
Účastníci:	všichni (věřící i bez vyznání)	věřící, tzn., ti, kteří již prošli první konverzí
Účel:	zprostředkovat organickým a systematickým způsobem obsah křesťanské víry a identity křesťana vytvořit vhodnou syntézu obsahu víry a kultury	doprovázet člověka na jeho cestě ve víře směrem ke zralosti
Cíl:	přivést člověka k svobodnému a zodpovědnému postoji vůči víře a náboženství	uvést člověka do společenství a důvěrného vztahu s Ježíšem Kristem a skrze Něho k Otci v Duchu Svatém

Zdroj: ALBERICH, E. DŘÍMAL, L. *Katechetika*. Praha : Portál, 2008, s. 159.

Obsah školního předmětu náboženství, vycházející z výše uvedených cílů, je přístupnější také žákům pocházejícím z nevěřících rodin. Cíle projevují vůči dítěti větší respekt a citlivost k tempu, které má na své cestě víry. Je patrné, že vyučování náboženství nemá za cíl suplovat katechezi. Obě tyto služby však spolu velmi úzce souvisí. Vycházejí ze stejného základu, kterým je Písmo svaté a tradice.⁴⁴

⁴² Srov. VDK, čl. 30.

⁴³ Srov. tamtéž, čl. 66.

⁴⁴ Srov. DŘÍMAL, L. Katecheze a výuka náboženství – odlišnosti a komplementarita. In: *Katecheze realita a vize*. Sborník první vědecké konference konané 14.–16. září 2006. Praha: Tomáš Hamala, 2007, s. 16.

1.2.4 Vyučování římskokatolického náboženství – nepovinný předmět na veřejné škole

Status školního předmětu římskokatolického náboženství je v české legislativě ustanoven, po platných právních úpravách, ve školském zákoně č. 561/2004 Sb. Zde je uvedeno toto: „Ve školách lze v souladu se zásadami a cíli vzdělávání podle § 2 školského zákona vyučovat náboženství. Náboženství mohou vyučovat registrované církve a náboženské společnosti, kterým bylo přiznáno zvláštní právo vyučovat náboženství ve státních školách, a to i společně na základě jejich písemné dohody.“⁴⁵

Vyučovat náboženství jako nepovinný předmět je možné na základních a středních školách, jejichž zřizovatelem je stát, kraj, obec či svazek obcí. Podmínkou je, aby se do předmětu náboženství, uskutečňovaného registrovanou církví⁴⁶ nebo náboženskou společností, přihlásilo alespoň sedm žáků školy.⁴⁷

V církevních školách je výuka náboženství povinná či volitelná. Pokud je volitelná, nabízí se k ní jako další varianty na výběr etika či religionistika.

Spojovat žáky z jednotlivých ročníků jedné či více škol je možné, počet žáků ve třídě však nesmí přesáhnout třicet. Legislativa umožňuje spojení žáků z více škol v případě, že dojde k podepsání smlouvy mezi příslušnými školami.⁴⁸

Vyučovat náboženství smí pověřený zástupce církve nebo náboženské společnosti za předpokladu, že splňuje podmínky stanované v zákoně o pedagogických pracovnících podle § 14 zákona č. 563/2004 sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. Učitel náboženství má mít odbornou kvalifikaci, získanou na vysoké škole studiem v akreditovaném magisterském studijním programu zaměřeném na přípravu učitelů náboženství.⁴⁹ V zákoně jsou také zakotveny další předpoklady pro výkon funkce učitele náboženství, pravidla hodnocení žáků a financování výuky náboženství.⁵⁰

---

⁴⁵ Školský zákon č. 561/2004 Sb. [online]. Vydaný 24. 9. 2004 [cit. 10.10.2011]. Dostupné z www: <<http://zakony-online.cz/?s122&q122=all>>, §15 odst. 1. (dále Školský zákon č. 561/2004 Sb.)

⁴⁶ Srov. Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (o církvích a náboženských společnostech). Vydaný v roce 2002 [online]. [cit. 15.9.2012]. Dostupné z www: <http://www.mkcr.cz/assets/cirkve-a-nabozenske-spolecnosti/registrace-a-evidence/zakon_o_cirkvich_a_nabozenskych_spolecnostech.doc>.

⁴⁷ Srov. tamtéž, §15, odst. 2.

⁴⁸ Srov. tamtéž, §15, odst. 2.

⁴⁹ Srov. Zákon č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů [online], ze dne 24. září 2004 [cit. 10.10.2011]. Dostupné z www: <<http://www.msmt.cz/file/13233>>, § 14.

⁵⁰ Srov. Školský zákon č. 561/2004 Sb., §15 odst. 3.

1.2.4.1 Vyučování římskokatolického náboženství v systému kurikulárních dokumentů

Od roku 2004 je v českých podmínkách zaveden systém kurikulárních dokumentů pro vzdělávání žáků od tří do devatenácti let. Tento systém vychází z Národního programu rozvoje vzdělávání v ČR, obsaženého v tzv. Bílé knize. Ten vymezuje počáteční vzdělávání jako celek, na jehož základě vznikly rámcové vzdělávací programy pro jednotlivé etapy školního vzdělávání. Pro účely této práce budeme uvažovat o Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání (dále RVP ZV). Tyto dokumenty pak tvoří základ pro tvorbu školní úrovně RVP ZV – školního vzdělávacího programu (dále ŠVP). Podle ŠVP se uskutečňuje vzdělávání na jednotlivých školách.⁵¹

Nepovinný předmět Vyučování římskokatolického náboženství není v RVP ZV zařazen, podle informace z Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR (dále MŠMT) je tak možné učinit formou přílohy k ŠVP. Výuka nepovinného předmětu římskokatolického náboženství v každém případě musí probíhat v souladu se zásadami a cíli vzdělávání, stanovenými ve výše uvedených dokumentech.

1.2.4.1.1 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání vymezuje závazný rámec vzdělávání na 1. a 2. stupni základní školy. Program je v souladu se strategií vzdělávání v České republice, zdůrazňující klíčové kompetence, které si má žák během školní docházky osvojit. Klíčové kompetence⁵² jsou zde chápány jako „souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti“.⁵³ Výběr je ovlivněn obecně sdílenými představami o tom, které kompetence jedince přispívají k posilování funkcí občanské společnosti, spokojenému a úspěšnému životu a samozřejmě k jeho osobnímu rozvoji.⁵⁴

V RVP ZV dále nalezneme vymezení vzdělávacího obsahu, učiva a popis toho, co se očekává od absolventů jednotlivých období během základního vzdělávání, a to

---

⁵¹ Srov. VÝZKUMNÝ ÚSTAV PEDAGOGICKÝ. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Vydaný 1. 9. 2001. [cit. 15.9.2012]. Dostupné z www: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf>, str. 9. (dále RVP ZV)

⁵² Mezi základní kompetence jsou zařazeny kompetence k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské a pracovní. Srov. RVP ZV, s. 14.

⁵³ Tamtéž, s. 14.

⁵⁴ Srov. tamtéž, s. 14.

pod pojmem „očekávané výstupy“, seznámíme se s průřezovými tématy zabývajícími se aktuálními problémy současnosti a dávajícími důraz na rozvoj postojů a hodnot jedince.⁵⁵

Cíle základního vzdělávání, které jsou vymezeny v RVP ZV, jsou směrodatné pro tvorbu ŠVP, tedy i pro tvorbu přílohy k ŠVP týkající se nepovinného předmětu vyučování římskokatolického náboženství. Hlavním cílem základního vzdělávání je pomoci žákům „utvářet a postupně rozvíjet klíčové kompetence a poskytnout spolehlivý základ všeobecného vzdělání orientovaného zejména na situace blízké životu a na praktické jednání“.⁵⁶ Mezi další cíle základního vzdělávání patří například: „rozvíjet u žáků schopnost spolupracovat a respektovat práci a úspěchy vlastní i druhých, vést žáky k toleranci a ohleduplnosti k jiným lidem, jejich kulturám a duchovním hodnotám, učit žáky žít společně s ostatními lidmi, pomáhat žákům poznávat a rozvíjet vlastní schopnosti v souladu s reálnými možnostmi a uplatňovat je spolu s osvojenými vědomostmi a dovednostmi při rozhodování o vlastní životní a profesní orientaci“.⁵⁷

1.2.4.1.2 Školní vzdělávací program

Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále ŠVP) je školský dokument, který zpracovává podle RVP každá škola realizující základní vzdělávání, a to v souladu se školským zákonem. Při tvorbě ŠVP škola zohledňuje potřeby a možnosti žáků, požadavky rodičů nebo zákonných zástupců žáků. V obsahu ŠVP se odráží i vzdělávací záměr školy, její reálné podmínky a možnosti, její postavení v regionu i sociálním prostředí, ve kterém bude vzdělávání probíhat. Vypracovaný dokument je pak pro vzdělávací proces závazný.⁵⁸

Důležitou součástí ŠVP je kapitola s názvem *Učební osnovy*, ve které se nachází charakteristika jednotlivých vyučovacích předmětů s rozpracováním očekávaných výstupů v jednotlivých ročnících.⁵⁹

Pro vyučování římskokatolického náboženství existují dva dokumenty obsahující osnovy k vyučování tohoto předmětu na základních školách. Jedná se o *Osnovy náboženské výchovy pro základní školy*, vydané v roce 1995, a *Osnovy k výuce náboženské výchovy římskokatolické církve v 1.–9. ročníku základní školy (pro*

---

⁵⁵ Srov. RVP ZV, s. 82.

⁵⁶ Tamtéž s. 11–12.

⁵⁷ Tamtéž, s. 12–13.

⁵⁸ Srov. tamtéž, s. 117.

⁵⁹ Srov. tamtéž, s. 119.

nepovinný předmět náboženství v základních školách), zpracované v roce 2004. Tyto osnovy nejsou závazné pro nepovinný předmět vyučování římskokatolického náboženství, ale mohou sloužit jako hlavní inspirace. Diecézní katechetická střediska (centra) vypracovala podklady pro vytvoření školního vzdělávacího programu pro nepovinný předmět římskokatolické náboženství, kde tyto osnovy zohledňují. Jednotlivá zpracování přihlížejí ke specifickým dané diecéze⁶⁰ a jsou volně ke stažení na internetových stránkách České biskupské konference.⁶¹ Nalezneme v nich návrhy aktivit, například: návštěvy místního kostela s odborným výkladem (období před Vánoce a Velikonocemi, vysvětlení symboliky liturgického prostoru), exkurze po místních kulturních památkách souvisejících s obsahem vyučování náboženství, účast na výtvarných soutěžích, které rozšiřují tematické okruhy jednotlivých ročníků (Dny lidí dobré vůle – Velehrad), účast na pouti žáků základních škol v našem regionu, celodenní exkurze na významné kulturní místo související s výukou aj.

Prostředí, ve kterém probíhá školní vyučování náboženství, je různorodé, což se odráží na výběru a zpracování témat, volbě metod a materiálu atd. V každém případě má vyučování náboženství odpovídat cílům vytyčeným v RVP a v ŠVP, kdy se přihlíží k charakteristickým zvláštnostem školy.

---

⁶⁰ Srov. HORÁK, Z. *Církev a české školství*. Praha : Grada, 2011, s. 178.

⁶¹ Srov. KATECHETICKÁ SEKCE ČESKÉ BISKUPSKÉ KONFERENCE. *Školní vzdělávací program*. [online]. [cit. 15.9.2012]. Dostupné z www: <<http://katechet.cirkev.cz/vyuka-nabozenstvi/skolni-vzdelavaci-program/>>.

2 Charakteristika období mladšího školního věku

Jedním z cílů této práce je vytvořit ucelené metodické postupy pro hodiny náboženství s žáky prvního stupně, při nichž bude ústřední téma svatí Cyril a Metoděj. v předchozí kapitole této práce jsme již popsali základní charakter a obecný obsah předmětu vyučování náboženství. Je však jasné, že samotná programová náplň a učivo v předmětu k dosažení ideálních výsledků výuky nepostačí. Chceme-li totiž u žáků dosáhnout efektivního výchovného procesu, je důležité dbát také na dodržování určitých výchovných zásad.⁶² Ty jsou pro učitele jakýmsi návodem k dosažení vytyčených cílů v oblasti kognitivní, afektivní a psychomotorické. Mezi základními zásadami, které by měl učitel dodržovat, je zásada zohledňování věkových a individuálních zvláštností vychovávaných, tzv. zásada přiměřenosti.⁶³ Učitel pak, když předstupuje před žáky, neřeší pouze otázku, jaké učivo předat, ale také jakou metodu, formu a prostředky je vhodné zvolit, aby byly adekvátní možnostem dítěte. Nemělo by pak docházet k přeceňování či podceňování žáků.⁶⁴

Následující kapitola proto podává základní vhled do charakteristiky období mladšího školního věku, který může učiteli pomoci správně volit formy, metody a prostředky při výchovném procesu. v závěru kapitoly je krátká charakteristika stadia vyzrávání ve víře, ve kterém se dítěte mladšího školního věku nachází, ať už jde o dítě vychovávané ve víře či nikoli. Vyučování římskokatolického náboženství je totiž otevřeno všem žákům, tedy i těm, kteří se nehlásí ke katolické víře.

2.1 Vymezení období mladšího školního věku

Do mladšího školního věku bývá podle Josefa Langmeiera a Dany Krejčířové zahrnována doba vstupu dítěte do školy, tedy od šestého až sedmého roku, až po dobu prvních známek pohlavního dospívání, tedy kolem 11. a 12. roku života.⁶⁵ Zpravidla se tato doba kryje s prvními pěti lety povinné školní docházky.

---

⁶² Srov. GRECMANOVÁ, H., HOLOUŠOVÁ, D. URBANOVSKÁ, E. *Obecná pedagogika I.* Olomouc : HANEX, 2002, s. 143–144.

⁶³ Srov. tamtéž, s. 146.

⁶⁴ Srov. tamtéž, s. 146–147.

⁶⁵ Srov. LANGMEIER, J. KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie.* Praha : Grada, 1998, s. 115.

V mladším školním věku dítěti začíná nová etapa života spojená s povinnou školní docházkou. Vedle hry, která byla hlavní náplní života v předškolním období, vstupují na scénu i školní povinnosti, tj. větší nároky na soustředění, sebeovládání. Dítě získává novou sociální roli – roli žáka a spolužáka.

Edukace ve školním prostředí urychluje rozumový rozvoj, žáci se učí myslet novým způsobem. Převažuje kvalitativní růst. Dítě si vštěpuje základní znalosti a dovednosti důležité pro plné společenské uplatnění. Osvojuje si dovednost čtení, psaní, počítání. Mělo by zvládnout techniku čtení tak, aby četlo pro vlastní potěšení a poučení.

Celé období se dá označit za věk střízlivého realismu. Dítě pomalu opouští svět plný svých vlastních přání a představ. Dokáže je postupně ovládat. Touží prozkoumat svět a věci v něm v reálném světle. Tato tendence se odráží ve vyjadřování, výtvarném a písemném projevu, ve výběru knih i ve hře.

Německý psycholog Oswald Kroh tvrdí, že u dítěte mladšího školního věku je realismus nejprve závislý na tom, co mu předkládá autorita (učitel, rodič). Označuje ho za realismus naivní. Čím více se jedinec přibližuje období dospívání, zaujímá vůči autoritě kritičtější pohled, ověřuje si poznatky z různých zdrojů. Jde o zřetelný přechod k tzv. realismu kritickému.⁶⁶

2.1.1 Tělesný vývoj

Tělesný růst je v tomto období rovnoměrně plynulý. Děti dosahují na konci tohoto období výšky kolem 145 cm, váhově se pohybují asi na 37 kg. Místo mléčných zubů získávají stálý chrup.⁶⁷

Zlepšuje se hrubá motorika. Zrychlují se pohyby, síla ve svalech je větší. Koordinace pohybů celého těla se viditelně zlepšuje. Oblíbené jsou pohybové aktivity, ve kterých se poměřuje vytrvalost, ohebnost a síla. Děti skáčou přes švihadlo, jezdí na kole nebo hází na terč. Nově získané dovednosti a zlepšování výkonu přináší dětem velkou radost. Výcvik v obratnosti je často jejich prioritou. Pohybové výkony jsou značně závislé na vnitřní a vnější motivaci, tj. na zájmu a povzbuzení. Ty se dále odrážejí v menší či větší míře na emoční stabilitě dítěte. Sociometrické studie ukázaly, že obratnost a tělesná síla hrají velkou roli v oblíbenosti dítěte, jeho roli v kolektivu.

---

⁶⁶ Srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada. 1998, s. 116.

⁶⁷ Srov. ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha : Pyramida, 1990, s. 158.

Slabší a menší jedinci, zvláště chlapci, bývají samotáři. Kompenzují svou omezenost četbou či jinými aktivitami, pro které mají nadání. Příčiny některých neurotických problémů či poruch můžeme hledat právě v tomto období.⁶⁸

Rozvoj jemné motoriky souvisí s nácvičkou psaní a kreslení.⁶⁹ V sedmi letech zvládne dítě nakreslit i obtížnější obrazce podle předlohy, například kosočtverec.

2.1.2 Rozumový vývoj

Školní prostředí u dítěte mladšího školního věku do značné míry rozvíjí také *myšlení*. Díky osvojeným vědomostem totiž přicházejí na řadu složitější myšlenkové operace. Dítě se neřídí pouze tím, co vidí, ale i jednoduchou logikou. Logické usuzování se ale zpočátku týká jen konkrétních věcí, jevů a obsahů, u kterých je možnost si názorně vyvolat paměťové stopy dříve vnímaných jevů. Až kolem jedenáctého roku je dítě schopno vyvozovat soudy bez konkrétní představy.⁷⁰

Jean Piaget toto období nazval přechodem od názorného (intuitivního) myšlení ke stadiu konkrétních operací. Logické myšlení má své kořeny právě v tomto období. Školák také lépe chápe příčinné vztahy. Nevykládá je už na základě svého dřívějšího antropomorfního postoje. Zaměřuje se i na následnost a příčinnou souvislost.⁷¹ Je nutné brát na zřetel, že všechny projevy konkrétních logických operací nepřicházejí najednou, náhle. Jsou z velké části závislé na učení. Cílená školní i rodičovská péče může nástup logických operací uspíšit.⁷²

V tomto období se rozvíjí i *smyslové vnímání*. Největší pokroky zde pozorujeme u zrakového a sluchového vnímání. Vnímání se stává cílevědomým aktem – pozorováním.

Informace získané z médií, knih, z vyučování si dítě mladšího školního věku dokáže umístit v čase a prostoru mnohem lépe než předškolní dítě. Už rozlišuje pojmy blízko a daleko, zítra a později, za týden a za měsíc atd. Význam abstraktních pojmů jako život – smrt, konečno – nekonečno, krása, spravedlnost je člověk schopen pochopit až v období dospívání. Ke zpřístupnění pojmů může dojít na základě konkrétních příkladů.

---

⁶⁸ Srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha : Grada, 1998, s. 118.

⁶⁹ Srov. tamtéž, s. 117.

⁷⁰ Srov. tamtéž, s. 121–122.

⁷¹ Srov. tamtéž, s. 125.

⁷² Srov. tamtéž, s. 126.

Zdokonaluje se i *řeč*. Aktivní slovní zásoba se skládá přibližně z pěti tisíc slov. Rozdíly mezi dětmi jsou však markantní.

Zlepšuje se i *paměť* mechanická i logická. Výběr přijímaných informací není už tolik závislý na okamžitých afektech dítěte. Posun ve stabilitě krátkodobé a dlouhodobé paměti je značný. Souvisí to s nárůstem osvojených poznatků, s nimiž se nové vědomosti propojují. Dítě začíná samo využívat i různé záměrné paměťové strategie, např. strategii opakování, organizace materiálů, užívání mnemotechnických pomůcek.⁷³

Proces *učení se*, tj. schopnost vytvářet relativně stabilní vzorce chování, získává novou kvalitu. Dítě se už více opírá o řeč, je řízenější, což souvisí se školní docházkou. Osvojuje si strategii „učí se, jak se učit“, což má pro jeho školní úspěšnost zásadní význam. v současné záplavě informací se dítě musí naučit vybrat si, čemu a jak se bude učit.

Dítě mladšího školního věku je velmi zvědavé. Touží věci prozkoumat. Oblíbené jsou reálné činnosti, např. pokusy. Nechce být jen pasivní obětí vnějších podmínek. Vlastní činností a manipulací s věcmi dochází k hlubšímu upevnění učiva. K výkladu s názornou ukázkou je vhodné nabídnout i materiál, s

bezprostřední uspokojení. Emoční vývoj dítěte mladšího školního věku se tedy vyvíjí ruku v ruce se schopností seberegulace.⁷⁶

Dítě modeluje svůj vlastní způsob chování nejen podle rodičů, ale stále větší vliv na něj mají také učitelé a spolužáci. Skupina vrstevníků, se kterými se setkává ve škole či mimo ni, přispívá k rozvoji sociální reaktivity. Dítě se učí důležitým sociálním reakcím, jako je spolupráce, soutěživost nebo pomoc slabšímu.

Dítě si také navyká samostatně kontrolovat své chování, jednat podle určitých pravidel i za nepřítomnosti autority. Pojmy jako spravedlnost, pravda, poctivost si dítě dokáže osvojit až s blížícím se obdobím dospívání.⁷⁷

2.1.4 Zájmy

Zájmové činnosti rozvíjejí složky duševního života dítěte. Je pravdou, že pro dítě není škola v tomto věku jedinou prioritou. Pro zachování jeho zdravého vývoje patří do denního programu určitý prostor pro hru či jinou formu rekreace. Postupem věku si dítě vyhraňuje oblast zájmů, která se stabilizuje. Na utváření zájmů má vliv řada faktorů, mezi něž patří: vlastní zkušenost, pohlaví, rysy osobnosti, sociální status, výchova, věk, zájmy rodičů, nabízené mimoškolní aktivity obce, školy aj.⁷⁸

Funkce rodičů v tomto období spočívá v citlivé nápovědě, nasměrování a pomoci při výběru zájmů. Měli by být mezi prvními, kteří pomohou dítěti překonávat „mrtvé body“, tj. období před tím, než je dítě povzbuzováno vlastními úspěchy ve zvolené aktivitě.

Toto období charakterizoval Édouard Claparède jako období „objektivních zájmů“. Popsal patnáct druhů aktivit, kterým se děti nejčastěji věnují ve svém volném čase. Jsou to: 1. příprava na školu, 2. sportování, 3. pohybové hry, 4. čtení, 9. aktuální aktivity, 10. námětové hry, 11. poslech rádia, 12. kutění a montování, 13. sledování filmů, 14. hudba, 15. sběratelství.⁷⁹

Tento výčet aktivit je potřeba doplnit o fenomén naší doby – internet. Výzkum konaný v roce 2011 s názvem *Hodnotové orientace dětí od 6 do 15 let*⁸⁰ přináší

---

⁷⁶ Srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha : Grada, 1998, s. 129.

⁷⁷ Srov. LANGMEIER, J., LANGMEIER, M., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie s úvodem do vývojové neurofyziologie*. Praha : Nakladatelství H&H, 1998, s. 85.

⁷⁸ ČÁČKA, O. *Psychologie dítěte*. Tišnov : SURSUM & HROCH, 1994, s. 77.

⁷⁹ Srov. tamtéž, s. 89.

⁸⁰ Srov. BOCAN, M., MAŘÍKOVÁ, H., SPÁLENSKÝ, A. *Hodnotové orientace dětí od 6 do 15 let* [online]. [cit. 2.1.2012]. Dostupný z [www: <http://www.vyzkum-mladez.cz/zpravy/1310479648.pdf>](http://www.vyzkum-mladez.cz/zpravy/1310479648.pdf).

informaci, že přes osmdesát procent oslovených žáků se vyjádřilo, že je „internet oblíbeným a vlastně už i nepostradatelným prostředníkem komunikace (ICQ, Skype), zábavy (YouTube), ale i studia“.⁸¹ Týdně u něho stráví průměrně hodinu denně. Oproti televizi jej může návštěvník takřka neomezeně užívat. Pro tuto činnost se vžil pojem „surfování“. Na internetu se návštěvník může pohybovat podobně volně jako na vlnách oceánů, naskakovat na něj, vplouvat a vyplouvat, kde a s kým se vám zachce.⁸²

Pokud se školák zajímá o knihy, vybírá si ty, které vedou k poučení o lidech, věcech, zemích. Pohádka ztrácí na popularitě. Děti mladšího školního věku dávají přednost dětským encyklopediím, dobrodružným románům, krátkým historickým nebo zeměpisným povídkám. Začínají také číst knihy a časopisy o technických vynálezech.⁸³ Přitažlivější jsou pro ně realisticky provedené ilustrace.⁸⁴ Děti se s literárními hrdiny identifikují, přejímají od nich chování, hodnoty.

2.1.5 Hodnoty

Vstupem do školy se dítě intenzivněji setkává se světem „společenských“ hodnot. Jeho chování se stává konformnějším. Mezi jeho hodnotami se objevuje například: být hodné, dobře se učit, líbit se kamarádům. Za hodnotné považuje to, co je oceňováno vrstevníky.⁸⁵

V roce 2011 byl dokončen dvouletý výzkum *Hodnotové orientace dětí od 6 do 15 let*.⁸⁶ Záštitu nad ním převzal Národní institut dětí a mládeže za podpory MŠMT v rámci projektu *Klíče pro život*. Výsledky výzkumu podávají zevrubný přehled toho, co je pro české děti důležité a koho považují za svůj vzor, jemuž by se chtěly podobat. Na výsledky je však třeba nahlížet pouze orientačně, protože není dost možné zjišťovat to, co je pro konkrétního člověka opravdu důležité, když jej dostatečně neznáme. Jeho výpověď se totiž nemusí shodovat s tím, co se u něj nakonec prokáže za důležité.

---

⁸¹ BOCAN, M. a kol. *Děti v ringu světa. Hodnotové orientace dětí ve věku 6 až 15 let* [online]. [cit. 12.10.2012]. Dostupný z [www: <http://userfiles.nidm.cz/file/KPZ/KA1-vyzkumy/web_pdf__Deti_v_ringu_dnesniho_sveta_.pdf>](http://userfiles.nidm.cz/file/KPZ/KA1-vyzkumy/web_pdf__Deti_v_ringu_dnesniho_sveta_.pdf), s. 38.

⁸² Tamtéž, s. 38.

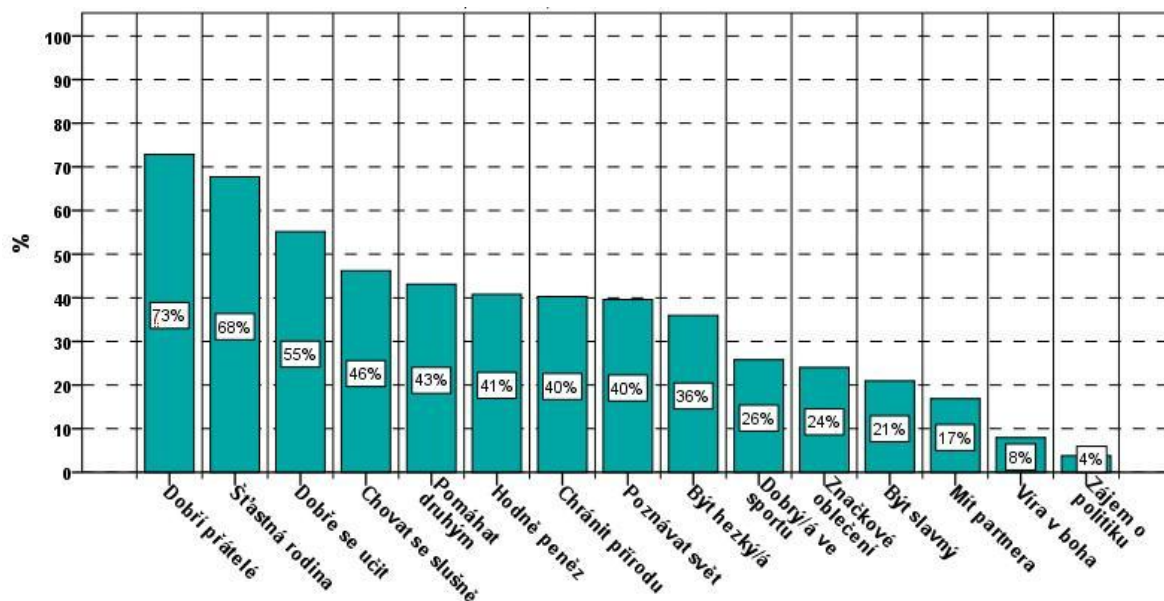
⁸³ Srov. LANGMEIER, J., LANGMEIER, M., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie s úvodem do vývojové neurofyzologie*. Praha : Nakladatelství H&H, 1998, s. 82.

⁸⁴ Srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998, s. 115.

⁸⁵ Srov. tamtéž, s. 55.

⁸⁶ Srov. BOCAN, M., MAŘÍKOVÁ, H., SPÁLENSKÝ, A. *Hodnotové orientace dětí od 6 do 15 let* [online]. [cit. 2.1.2012]. Dostupný z [www: <http://www.vyzkum-mladez.cz/zpravy/1310479648.pdf>](http://www.vyzkum-mladez.cz/zpravy/1310479648.pdf).

Graf č. 1: Životní priority, děti 10–12 let (podle výzkumu z roku 2011)

Zdroj: <http://www.nidm.cz>

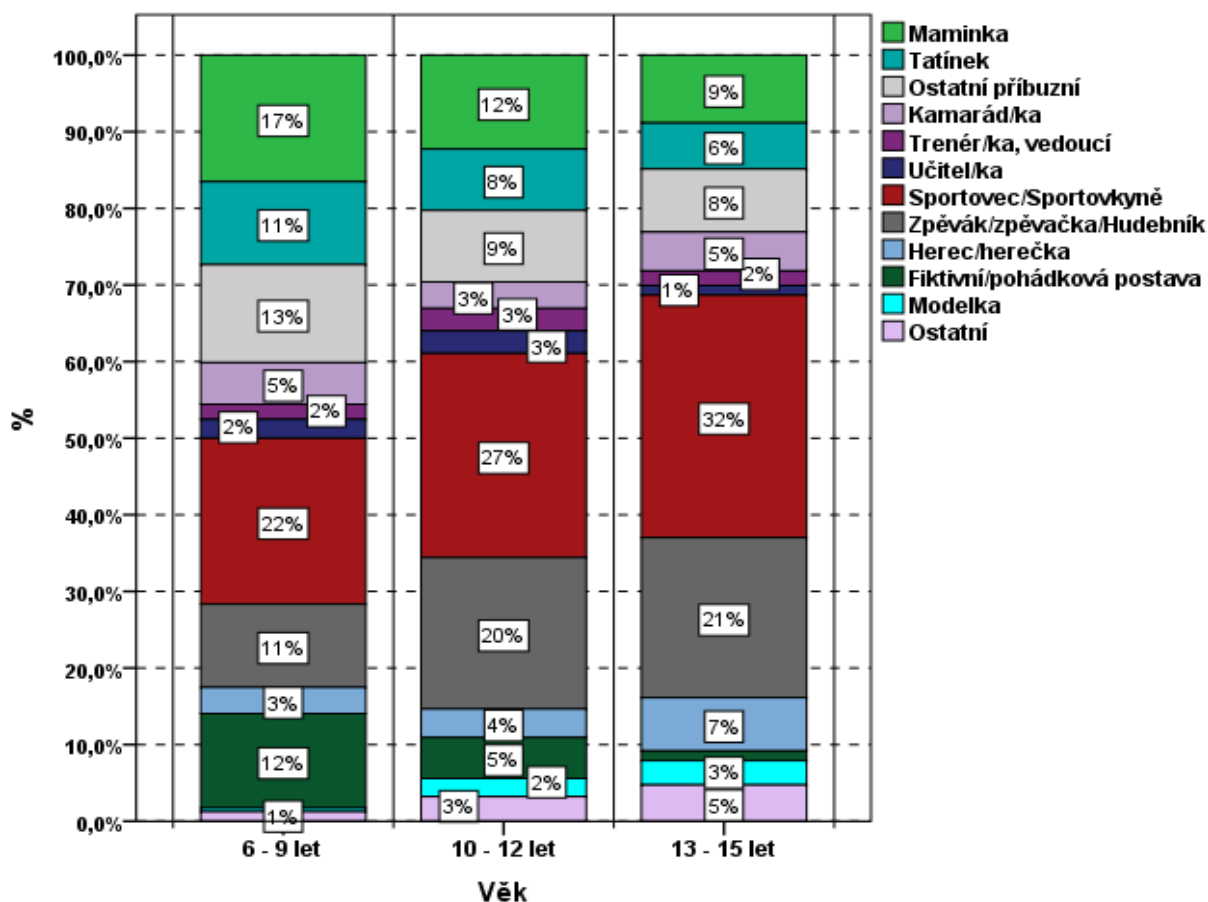
Předložený výzkum dal respondentům na výběr ze širokého spektra hodnot, zahrnujícího hodnoty typu: mít šťastnou rodinu, chovat se slušně, chránit přírodu, být hezká/ý, mít hodně peněz aj. v nabídce pro děti do 10 let byly také přidány hodnoty jako víra v boha, mít partnerku, cestovat, zájem o politiku aj.

Žáci prvního stupně preferovali šťastnou rodinu a přátelské/kamarádské vztahy. Z grafu lze vyčíst, že – stejně jako u naší dospělé populace – hodnoty související s nějakým přesahem, tj. věřit v boha či zajímat se o politiku, byly považovány za okrajové. Důležitost těmto hodnotám přisuzovalo pouze 6 a 3,5 % všech respondentů z řad dětí a dospívajících.

Ukázalo se, že se vzrůstajícím věkem výrazně klesá důležitost hodnot „dobře se učit“, „chovat se slušně“, „pomáhat druhým“ a o něco méně i „chránit přírodu“. Sociální kompetence, které shrnují výše uvedené hodnoty, tedy ztrácejí na významu a jejich místo zaujímají kategorie „vnějších hodnot“, např. „být hezká/ý, být slavná/ý“.

Proces sociálního učení (nápodoby) jde ruku v ruce s identifikací, která patří ke klíčovým mechanismům socializace vedoucí k přijetí sociální role, postojů, hodnot, ideálů. Z výzkumu mezi dětmi vyšlo najevo, že polovina českých dětí dnes žádný vzor nemá (viz graf č. 2). Pokud ho měly, pak se u mladších dětí jednalo o někoho blízkého (babička, rodič, sourozenec), s vyšším věkem se mezi vzory objevovali ti, kteří něčeho dosáhli, jsou slavní, zejména sportovci, zpěváci, modelky nebo herci.

Graf č. 2: Vzor, idol v souvislosti s věkem dětí (podle výzkumu z roku 2011)

Zdroj: <http://www.nidm.cz>

2.2 Charakteristika stadia víry dítěte mladšího školního věku

Jak již bylo zmíněno v kapitole 1.2.3.1, vyučování náboženství je otevřeno nejen praktikujícím katolíkům, ale mohou je navštěvovat i žáci jiného vyznání a rovněž i žáci bez vyznání. Na složení skupiny žáků pak závisí i volba přístupu, zda například náboženství bude či nebude mít katechetické prvky. S rozvojem člověka souvisí i jeho vyzrávání ve víře nezávisle na tom, zda se jedná o dítě vychovávané ve víře či nikoli.⁸⁷ V jednotlivých vývojových obdobích se dají vypořádat konkrétní formy tvořícího se postoje víry. Existuje tedy úzký vztah mezi obdobími změn v lidském životě

⁸⁷ WEST, K. G. *Dobrodružství psychického vývoje*. Praha : Portál, 2002, s. 154.

a náboženským vývojem člověka. Znalost vývojového stadia víry, ve kterém se žák nachází, může jeho učiteli pomoci dosáhnout efektivnějšího výchovného působení.

Popsat a formulovat jednotlivá stadia víry se snažil v roce 1981 James Fowler, americký baptistický teolog. Proces rozvoje náboženského života rozdělil do šesti stadií. Období školního věku označil za stadium „myticko-prozaické víry“, nebo také „myticko-slovní víry“. Dítě pomalu vstupuje do světa konkrétních myšlenkových operací. Touží poznat pravdu o okolí. Věří autoritám a vzhlíží k těm, se kterými je v častém a důvěrném kontaktu. Od nich přijímá názory a pravdy o životě, o sobě, o Bohu. Mezi tyto autority patří v první řadě rodiče, ale mohou to být i učitelé, kněží a ti, které uznávají za autority rodiče dětí. Pohádky, příběhy jsou ve většině případů chápány doslova, poskytují dítěti příjemný pocit pro poznání světa a lidských vztahů. Symbolismus obsažený v biblických příbězích nebývá pochopen. Objevují se tendence věřit, že „Bůh chce vždy to, co dítě, a chápe svět tak, jak jej chápe dítě“.⁸⁸ V tomto stadiu se silně projevuje reciprocita symbolizovaná výroky „poškrab mě na zádech a já poškrábu tebe“.⁸⁹ Dítě má sklon uzavírat s druhými a také s Bohem „obchody“, které jsou pro ně výhodné. Věří, že bude za dobré chování Bohem rychle odměněno a za špatné chování zase potrestáno. Dalším charakteristickým rysem tohoto období je černobílé uvažování. Školní děti nechápou složitost života, proto si osoby škatulkují na dobré a zlé, vinné a nevinné.⁹⁰

V období mladšího školního věku jsou pro výchovu důležitá dvě životní prostředí: škola a rodina. V rodině je dítě pozitivně přijímáno a jsou mu předkládány přitažlivé příklady dospělých. U dítěte se právě v tomto období může probouzet smysl pro praktický život z víry.⁹¹

---

⁸⁸ WEST, K. G. *Dobrodružství psychického vývoje*. Praha : Portál, 2002, s. 155.

⁸⁹ Tamtéž, s. 146.

⁹⁰ Srov. tamtéž, s. 143.

⁹¹ Srov. VDK, čl. 178–180.

3 Svatí Cyril a Metoděj: Život a dílo

Poté, co jsme vymezili pojem vyučování náboženství a charakterizovali jsme jeho objekt, tj. žáka na prvním stupni ZŠ, zaměříme nyní svou pozornost již na samotnou cyrilometodějskou tematiku v hodinách náboženství. Není třeba zastírat, že seznámit žáky prvního stupně s celou touto problematikou je náročný úkol. Byla by však škoda nezařadit dané téma do hodin náboženství, a opomenout tak připravované výročí 1150 let od příchodu Konstantina a Metoděje na Velkou Moravu (863–2013). Život obou bratrů totiž skýtá různá významná poselství, která jsou pro žáky aktuální, pravdivá a pozitivně motivující – ať už se jedná o žáky věřící či bez vyznání. Aby učitelé náboženství toto poselství dokázali žákům odhalit, potřebují sami rozumět tehdejšímu společenskému a církevnímu souvislostem.

Marie Zimmermannová upozorňuje na to, že se žáci učí ve školách dějinám jako sledu událostí, ve kterých se bojovalo, vítězilo a prohrávalo. Hlubší souvislosti tak dětem unikají, přestože právě ty by jim odkryly podstatu probíraných konfliktů a rovněž zákulisí, proč ona osobnost jednala zrovna tímto způsobem.⁹² Účelem této kapitoly je proto nastítnit základní fakta o cyrilometodějské problematice a posloužit tak učitelům prvního stupně základních škol, kteří se budou zabývat touto tematikou, aby se v ní lépe zorientovali. Závěrečné podkapitoly se zabývají významem cyrilometodějské mise pro jiné slovanské národy a pozdějším kultem svatých Cyrila a Metoděje.

3.1 Obecná východiska, volba zdrojů informací

Za účelem co nejobjektivnějšího rozboru cyrilometodějské problematiky, včetně analýzy historicko-sociálních událostí, které v důsledku vedly k vyslání cyrilometodějské mise na Velkou Moravu, vychází tato práce z textů vydaných uznávanými odborníky na tuto tematiku, jako jsou například Josef Vašica, Radoslav Večerka a František Dvorník. Dalším hodnotným zdrojem informací je encyklika *Slavorum apostoli* (dále SA), vydaná v roce 1980 papežem Janem Pavlem II. jako připomínka evangelizačního díla svatých soluňských bratrů. Dalšími výchozími texty byly primární prameny (legendy, kroniky aj.) edičně vydané pod názvem *Prameny k dějinám Velké Moravy I a II (Magnaе Moraviae fontes historici, dále jen MMFH I,*

---

⁹² Srov. ZIMMERMANNOVÁ, M. Svatí v katechezi a ve výuce náboženství. In: *Cesty katecheze*, 2009, č. 4, s. 24.

MMFH II). Tato edice obsahuje všechny legendy, liturgické texty a kroniky, které jsou spjaty s dějinami Velké Moravy. Součástí jsou i známé legendistické životopisy *Život Konstantinův* a *Život Metodějův*. Jejich vznik se dá časově zařadit do doby záhy po smrti obou těchto bratří.⁹³ Obě legendy jsou považovány za prameny prvního řádu, neboť byly napsány přímými žáky Konstantina a Metoděje. Oba prameny je však nutné brát s rezervou, protože do nich pronikl například literární styl byzantských hagiografických legend.

3.2 Byzantská říše v 9. století

Časový rámcem, do něhož spadá působení cyrilometodějské mise, je 9. století. Proto nyní krátce zaměříme svou pozornost na Byzantskou říši v tomto období, protože právě odtud pocházeli soluňští bratři Konstantin a Metoděj. Byzantská říše se tehdy rozprostírala od oblastí dnešní jižní Itálie až po řeku Eufrat. Severní hranici tvořily řeky Dráva a Dunaj. Říše měla značný politický vliv, který neprosazovala pouze válečnou, ale i diplomatickou cestou a také působením církevních misí. Vrcholné období Byzantské říše je často spojováno s vládou Makedonské dynastie (867–1056 n. l.). Počátky rozvoje však byly položeny už za vlády posledního příslušníka Amorijské dynastie – Michaela III. (842–867).⁹⁴ Rozmach se projevil ve všech oblastech politického, kulturního i hospodářského života. V té době se dotvářely byzantské právní, administrativní i společenské instituce. Došlo také k oživení řemeslné výroby. Jsou známy i tvůrčí aktivity velkých učenců (např. Konstantina Porfyrogenneta) a jejich snahy o oživení klasické vzdělanosti. Toto období je také označováno za tzv. makedonskou renesanci. Přineslo totiž mimo jiné rozsáhlou a žánrově mnohotvárnou literární i výtvarnou tvorbu. Za mladistvého Michaela III. se nejprve ujala vlády jeho matka Theodora, která se proslavila snahou o obnovení kultu úcty obrazů. V roce 843 svolala církevní synodu do Verdunu, která odsoudila ikonoklasmus jako herezi a obnovila kult obrazů svatých v celé Byzantské říši.

Další významná událost v 9. století souvisela s konstantinopolským patriarchou Fotiem (asi 820–891). Během jeho působení došlo mezi západní a východní církví k jednomu z významných rozkolů (tzv. Fotiovo schisma).⁹⁵ Určitou roli v něm měly

---

⁹³ Srov. VAŠICA, J. *Literární památky epochy velkomoravské*. Praha : Vyšehrad, 1996, s. 96.

⁹⁴ Srov. HRADEČNÝ P. a kol. *Dějiny Řecka*. Praha : Lidové noviny, 1998, s. 145.

⁹⁵ Spor probíhal od počátku 60. let 9. století a trval více než deset let.

osobní, mocenské i hmotné zájmy a nevraživost patriarchy a papeže, ale klíčovou úlohu hrál především dogmatický spor o tzv. filioque, tj. dodatek ve Vyznání víry, podle něhož Duch svatý vychází nejenom z Otce, ale i ze Syna.⁹⁶ A právě v této době došlo k vyslání byzantské církevní mise na Velkou Moravu.

3.3 Dětství, studium a původní profese Konstantina a Metoděje

Bratři Konstantin a Metoděj pocházeli ze Soluně z velmi dobře situované rodiny. Přístavní město Thessaloniki (řecký název pro Soluň) bylo v 9. století druhým největším a dá se říci i nejvýznamnějším městem Byzantské říše. Šlo totiž o důležité centrum hospodářského, politického a duchovního života říše. Svou polohou se toto město stalo významnou obchodní křižovatkou i centrem tehdejší vzdělanosti. Vedle zámožných Řeků zde žily etnické menšiny, mezi něž patřili Makedonci a také Slované. Ti byli známí svou zemědělskou činností a obchodem. Někteří z nich našli uplatnění jako řemeslníci či služební u majetnějších občanů.

Otec Konstantina a Metoděje Lev působil jako vyšší úředník císařské správy. Metoděj byl podle legendy nejstarší ze sedmi sourozenců. Narodil se kolem roku 815.⁹⁷ Konstantin se narodil roku 827 jako poslední.⁹⁸ Znalost slovanského jazyka u obou bratrů se vysvětluje tím, že matka (pravděpodobně jména Marie) byla původem Slovanka. Není však vyloučeno, že na ně mohla mít již od útlého dětství vliv služebná, chůva či kojná slovanské krve. Slovanská menšina totiž neoddělitelně patřila mezi obyvatelstvo Makedonie, Soluň nevyjímaje. Znalost řeckého i slovanského jazyka bylo běžnou praxí.⁹⁹

Zdrojem informací o dětství obou bratrů jsou pouze dostupné legendy. Ty se vztahují k mladšímu Konstantinovi. První se týká snu, který vyprávěl svým rodičům. V něm dostal úkol vybrat si ze shromážděných dívek tu, se kterou se ožení. Vyvolil si

---

⁹⁶ Srov. HRADEČNÝ P. a kol. *Dějiny Řecka*. Praha : Lidové noviny, 1998, s. 147.

⁹⁷ Přesný rok narození Metoděje je však nejistý. Nejčastěji se uvádí zde uvedený letopočet 815 nebo jen druhé desetiletí 9. století. Srov. VEČERKA, R. *Staroslověnská etapa českého písemnictví*. Praha : Lidové noviny, 2010, s. 21.

⁹⁸ Využívání číselné symboliky bylo běžným znakem byzantské hagiografie. Sedmička – číslo plnosti – hraje významnou roli v životě světců.

⁹⁹ Srov. VEČERKA, R. *Staroslověnská etapa českého písemnictví*. Praha : Lidové noviny, 2010, s. 21–22.

dívku se jménem Sofia, tj. v překladu moudrost. Boží moudrost ho proto provázela věrně na každém kroku.¹⁰⁰

O Konstantinově dětství se traduje také další legenda, a to s jeho ochočeným krahujcem, který se mu jednou při lovu nevrátil. Tato událost měla sehrát důležitou roli pro jeho další duchovní růst. Uvědomil si pomíjivost všeho pozemského. Od té chvíle se podle dostupných textů začal více obracet k Bohu nepomíjejícímu. U Něho začal hledat pravou radost.¹⁰¹ Oblíbeným Konstantinovým autorem byl svatý Řehoř Naziánský. Napsal na něj dokonce chvalozpěv.

Láska k vědomostem a Boží moudrosti ho vedla ke konkrétním krokům. Podle legendy oslovil muže, který rozuměl gramatice, s prosbou, zda by ho nemohl této dovednosti naučit. Byl však odmítnut. Vyplnění jeho touhy se uskutečnilo, když přišla nabídka od císaře, aby byl společníkem při vzdělávání jeho syna Michaela III. Tím započal studium literatury, řečnictví, filosofie, matematiky, astronomie a hudby na nové cařihradské akademii. Mezi jeho učitele patřil vyhlášený Fotius a Lev Filosof.

Císař si ho velmi oblíbil. Chtěl ho oženit s dívkou s dobrým finančním zázemím. Sňatek by mu zajistil skvělou kariéru. Konstantin se i přes tuto lákavou nabídku rozhodl pro kněžské povolání.

Pro jeho vynikající znalosti a mimořádné nadání v náboženské a kulturní oblasti mu byla přes jeho mládí svěřena úloha bibliotekáře archivu slavné baziliky v Konstantinopoli.¹⁰² Knihovna, ve které trávil mnoho času, se mohla chlubit velkou sbírkou knih. V té době získal Konstantin svůj známý přídomek „Filosof“. Označení „filosof“ se však v tehdejší době chápalo mimo jiné jako dnešní označení „světec“. Ukazovalo na hluboký vztah člověka k Bohu.¹⁰³ Toto tvrzení dokládá Konstantinova odpověď na otázku, co je to filosofie, kterou nalezneme v legendě *Život Konstantinův*: „Poznání věcí božských i lidských, nakolik se může člověk přiblížit Bohu, neboť učí člověka, aby byl svými skutky obrazem a podobenstvím toho, který ho stvořil.“¹⁰⁴

Pro znalost orientálních jazyků, teologické vědomosti a řečnické dovednosti byl císařem v roce 851 pověřen vydat se na misijní cestu k Saracénům. Zde hájil křesťanství vůči muslimskému náboženství. Druhá misijní cesta, absolvovaná tentokrát oběma

---

¹⁰⁰ Srov. VAŠICA, J. *Literární památky epochy velkomoravské*. Praha : Vyšehrad, 1996, s. 228.

¹⁰¹ Srov. tamtéž, s. 228–229.

¹⁰² Konstantinopol byla přejmenována na Cařihrad v roce 1453, kdy byla dobyta Turky.

¹⁰³ PÍŤHA, P. *Svatí Cyril a Metoděj Velehrad – symbol a úkol*, České Budějovice : Poustevník, 2010, s. 12.

¹⁰⁴ VAŠICA, J. *Literární památky epochy velkomoravské*. Praha : Vyšehrad, 1996, s. 230.

bratry, směřovala k Černému moři, konkrétně k Chazarům. Cílem cesty byly disputace s předními muži tohoto národa o správném posouzení víry, které se mají držet. Šlo zde o to, jestli se mají rozhodnout pro víru židovskou, islámskou či křesťanskou. Mise měla dvojnásobný úspěch. Nejenže Chazaři přijali křest, tedy uznali Ježíše Krista za Pána a Spasitele, ale bratřím se navíc podařilo nalézt ostatky jednoho z prvních papežů – svatého Klimenta. Ostatky svatého Klimenta pak sehrály v životě Cyrila a Metoděje důležitou roli (viz kapitola 3.5).

O Metodějovi se z legend dozvídáme mnohem méně informací, natož podrobností, než o Konstantinovi. Z Metodějových předností se dají vyzdvihnout především schopnosti organizační a administrativní. Není pochyb, že i on získal solidní právnické vzdělání a dosáhl společenského uznání. Pracoval jako úředník, přesněji místodržitel jedné byzantské provincie. Po čase se však tento post rozhodl opustit, neboť jej přitahoval život mnicha. Teprve po vstupu do kláštera přijal své známé jméno Metoděj. Jeho křestní jméno bylo s velkou pravděpodobností Michal. Bylo totiž zvykem volit řeholní jméno začínající stejným písmenem jako jméno křestní.¹⁰⁵ Klášter, ve kterém se Metoděj věnoval modlitbám a dalšímu studiu, se nacházel na úpatí Olympu, známého tehdy pod názvem Svatá hora.¹⁰⁶ Metoděj v něm po jistou dobu zastával i roli představeného (igumena).

3.4 Historicko-společenské okolnosti příchodu soluňských bratří na Velkou Moravu

Je nesporné, že poměry ve středoevropském prostoru se v době života Konstantina a Metoděje radikálně odlišovaly od kulturní a společenské situace v tehdejší vyspělé Byzantské říši. Evropa již od poloviny prvního tisíciletí našeho letopočtu prožívala tzv. stěhování národů. Jednotlivá etnika opouštěla své pravlasti. Hledala nová sídliště, kde by mohla zakotvit a nově se organizovat a tak čelit jiným národním skupinám v mírových či válečných otázkách. Aby tato etnika obstála, byla nucena postupně změnit své dosavadní zvyklosti a pořádky vycházející z pokrevně

---

¹⁰⁵ Srov. VEČERKA, R. *Staroslověnská etapa českého písemnictví*. Praha : Lidové noviny, 2010, s. 21.

¹⁰⁶ Srov. JAN PAVEL II., *Apoštolé Slovanů (Slavorum apostoli)*. Encyklika vydaná 2. 6. 1985. Řím : Křesťanská akademie, 1985, čl. 4.

rodové příslušnosti. Stál před nimi úkol vytvořit organizačně složitější sociálně politický útvar, tedy feudální společnost.

V těchto přelomových dobách sehrálo důležitou roli právě křesťanství. Jak zmiňuje Radoslav Večerka: „Křesťanství se svou všestranně vysokou kulturou, promyšlenou jednotící teologií a filosofií a morálním kodexem i se svou vypracovanou církevní organizací jej [systému feudalizace společenských vztahů – pozn. autora] podporovalo a urychlovalo.“¹⁰⁷ Není divu, že jednotliví vládcové měli zájem o rozšíření křesťanství na svých územích. V křesťanství viděli nástroj upevnění své moci, nového řádu a posílení nezávislé politiky vůči sousedním mocnostem.

Velká Morava se v 9. století řadila mezi ekonomicky a sociálně vyspělá teritoria. Protínaly se zde staré obchodní stezky označené jako „železná“ a „jantarová“. Z archeologických nálezů lze vyvodit, že lidé na území Velké Moravy ovládali řadu řemesel, např. kovářství, klenotnictví, stavitelství aj. Ekonomické i politické poměry zde utvářely vhodné podmínky k přijetí křesťanství. Jeho idea měla pozitivně ovlivnit všestranný kulturní a duchovní rozvoj společnosti, obzvláště jeho mravní a sociálně-politickou stránku.

Křesťanství bylo na území Velké Moravy šířeno již před příchodem soluňských bratří. Zásahu na tom měli franští misionáři a také misionáři ze severní Itálie a Dalmácie.¹⁰⁸ Latinský jazyk, využívaný při liturgii, byl však srozumitelný pouze vzdělané vrstvě kněží. Prostý lid liturgii nerozuměl. Výjimku tvořily zpovědní formule, poučení o pravdách křesťanské víry a základní modlitby. Tyto katechetické a obřadní texty mohly být užívány v tzv. čtvrtém jazyku (*lingua quarta*). Můžeme předpokládat, že šlo o mateřský jazyk (dialekt).¹⁰⁹ Tyto texty a jazyk nemůžeme považovat za počátky slovanského písemnictví v pravém smyslu slova, neboť nebyla vytvořena souvislejší literární tradice.

---

¹⁰⁷ VEČERKA, R. *Staroslověnská etapa českého písemnictví*. Praha: Lidové noviny, 2010, s. 15.

¹⁰⁸ Srov. SLÁMA, J., VAVŘÍNEK, V. *Ilustrované české dějiny*. I. díl. Slovanské osídlení českých zemí a Velkomoravská říše. Praha: LITERA, 1996, s. 40.

¹⁰⁹ Srov. VEČERKA, R. *Staroslověnská etapa českého písemnictví*. Praha: Lidové noviny, 2010, s. 17.

3.5 Knížecí poslové z Velké Moravy u byzantského císaře

V roce 862 vyslal velkomoravský kníže Rostislav¹¹⁰ do Byzance své poselstvo. Motivem, proč tak učinil, byla potřeba zavést systém do církevních záležitostí v zemi. Kníže se tím chtěl zcela vymanit z vlivu Franské říše, a zajistit si tak samostatnost. Rostislavovi bylo jasné, že musí docílit zřízení moravské diecéze, která by ve shodě s jeho zájmy řídila církevní život. Nejprve se obrátil na papežskou kurii. Po neúspěchu zkusil v roce 862 prosadit svou vizi v druhém centru křesťanského světa – v Byzanci, konkrétně u byzantského císaře Michaela III. Rostislavova prosba patrně směřovala i k získání Byzance za vojenského a politického spojení proti národům, jako byli například Bulhaři. Podle textů z legendy *Život Konstantinův* formuloval kníže svou žádost takto: „Náš lid se odřekl pohanství a drží se křesťanského zákona, ale nemáme takového učitele, který by nám pravou křesťanskou víru vyložil, aby též jiné kraje nás napodobily. Pošli nám tedy, pane, takového biskupa a učitele, neboť od vás se vždy dobrý zákon šíří do všech krajů.“¹¹¹

Legenda dále praví, že císař společně s poradním sborem usoudil, že tím, kdo je nositelem potřebných kompetencí, je jedině Konstantin. Povolali ho tedy z klidu kláštera. Konstantin se úkolu nebránil až do chvíle, kdy zjistil, že národ, který má navštívit, prozatím nemá své písmo. Poté vedl polemiku s císařem, nakonec však s výzvou souhlasil: „Přes svou únavu a chatrné zdraví jdu s radostí do této země.“¹¹²

Podle rady císaře se Konstantin pokorně obrátil i se svěřenými pomocníky k Bohu, aby jim dal potřebné milosti pro vytvoření písma a vedl je při překladu textu Písma svatého. Vize se stala skutečností. Povedlo se přeložit první slova Janova evangelia do staroslovanštiny a zaznamenat ho nově vytvořeným písmem, tzv. hlaholicí (glagolicí). Sestavení písma je skutečný počín, který odkazuje na velké milosti, které Konstantin od Boha dostal. Stojí za povšimnutí, že vytvořená abeceda začíná hláskou A, mající psanou podobu kříže, tedy znakem, který chválí Boží Trojici.

Bratři nevyšli na Velkou Moravu hned, ale po řádné přípravě. Když měli k dispozici nejpodstatnější překlady, byla jejich mise připravena vyrazit na cestu.

---

¹¹⁰ Uváděn i jako Rastislav.

¹¹¹ VAŠICA, J. *Literární památky epochy velkomoravské*. Praha : Vyšehrad, 1996, s. 249.

¹¹² Tamtéž, s. 249.

3.6 Působení bratří Konstantina a Metoděje na Velké Moravě

V roce 863 dorazila mise v čele s Konstantinem a Metodějem na Velkou Moravu. Úkolem této misie bylo zmapovat, do jaké míry je zde rozšířeno křesťanství, ujmout se církevní správy a připravit vše potřebné pro vybudování církevní organizace. Nejdůležitějším úkolem bylo také vyhledat schopné žáky – budoucí duchovní osoby.¹¹³

Po příchodu odevzdali knížeti Rostislavovi poselství od císaře: „...I poslali jsme ti toho, komu je Bůh zjevil, muže ctihodného a zbožného, velmi učeného a filosofa. Nuže přijmi dar větší a vzácnější než všechno zlato a stříbro i drahé kamení a pomíjivé bohatství a hled' s ním rychle upevniť tu věc a veškerým srdcem hledej Boha a nezanedbávej spasení všech, ale vybízej všechny, aby nelenili, ale dali se na cestu pravdy...“¹¹⁴ Kníže Rostislav nechal shromáždit schopné muže, aby se vyučili od soluňských bratří. Později se z některých žáků stali vhodní kandidáti kněžství. Bylo potřeba, aby předstoupili před papežskou kurii, která mohla cyrilometodějské žáky vysvětit.

Po čtyřiceti měsících se z Velké Moravy vydala družina do Říma přes panonské knížectví. Zde se k nim připojila další skupina asi padesáti žáků. Družina se zkusila obrátit nejprve na patriarchu akvilejského, pod jehož jurisdikci území Panonie i Velké Moravy spadalo. Ale zde žádost o uznání staroslověnštiny jako jazyka užívaného při liturgii a vysvěcení kandidátů na kněze neměla úspěch.

Přestože se snaha Konstantina a Metoděje zprvu neseťkala s kladným přijetím, nevzdali se. V roce 868 se odebrali na pozvání papeže Hadriána II. do Říma. Z toho je patrné, že Konstantinovi ležela na srdci i jednota s papežem.

Tentokrát byla mise úspěšná. Za možný klíč k otevření brány slovanské liturgii můžeme považovat přinesení ostatků svatého Klimenta soluňskými bratry. Staroslověnština byla jako další možný bohoslužebný jazyk schválena papežskou bulou v roce 869. Papež slovanské knihy posvětil a položil na oltář v chrámu dnes známém pod názvem *Santa Maria Maggiore*. Bratry představení žáci přijali svátostné kněžství či nižší svěcení.¹¹⁵

---

¹¹³ Srov. SLÁMA, J., VAVŘÍNEK, V. *Ilustrované české dějiny*. I. díl. Slovanské osídlení a velkomoravská říše. Praha: LITERA, 1996, s. 48.

¹¹⁴ VAŠICA, J. *Literární památky epochy velkomoravské 863–885*. Praha: Vyšehrad, 1996, s. 250.

¹¹⁵ Srov. SA, čl. 5.

Z důvodu zhoršeného zdravotního stavu se Konstantin nevrátil se svými druhy zpět na Moravu, ale uchýlil se do jednoho z římských klášterů. Zde přijal řeholní jméno Cyril. Záhy, tj. po padesáti dnech, zde zemřel. Na smrtelném lůžku se podle legendy modlil: „...Zbav je všeliké bezbožné a pohanské zloby a mnohomluvného rouhání jazyka kacírského, který mluví rouhavě proti tobě, [...] ať tvá církev hojně roste, a až všechny je shromáždíš v jednomyslnosti, učiň je lidem vyvoleným, stejně smýšlejícím o pravé tvé víře a správném vyznání a vdechni jim do srdce slovo své nauky.“¹¹⁶ Kládl také na srdce svému bratru: „Hleď, bratře, sdíleli jsme stejný osud a zarývali pluh do stejné brázdy; nyní já klesám na poli na konci svých dní. Víím, že velmi miluješ svou Svatou horu, ale nevzdávej kvůli Hoře svou činnost v učení víry. Kde také by ses mohl opravdu lépe spasit?“¹¹⁷ Cyril byl pak pochován na papežovo přání v bazilice sv. Klimenta. Hned od svého pohřbu byl uctíván jako světec.

Metoděj se poté se svými druhy sice vydal na cestu zpět, brzy však věčné město navštívil znovu. Tentokrát proto, aby přijal z rukou papeže biskupský úřad. Do své arcidiecéze se však, teď již jako nově jmenovaný moravsko-panonský arcibiskup, dostal až po několika peripetích s biskupy jiných diecézí. Ti ho nechali uvěznit na dva a půl roku ve vězení v Pasově. Z žaláře ho přikázal propustit až papež Jan VIII. dopisem adresovaným pasovskému arcibiskupovi.¹¹⁸

Po příchodu Metoděje zpět na Velkou Moravu byl na knížecí trůn dosazen kníže Svatopluk. v náboženských otázkách se kníže přikláněl více na stranu kněze a biskupa latinského obřadu Wichinga.¹¹⁹ Legendy označují za důvod sporu Metoděje se Svatoplukem neochotu knížete podrobit se předloženému mravnímu a právnímu řádu.¹²⁰ Můžeme se domnívat, že se do sporu promítaly i politické zájmy. Vznikající napětí mezi Metodějem a Svatoplukem vyvrcholilo tím, že papež Jan VIII. na podkladě stížností Svatopluka a Wichinga slovanskou bohoslužbu zakázal. Metoděj se proto odebral znovu do sídelního papežského města. Papež podrobně prostudoval staroslověnské liturgické texty a v roce 880 slovanskou liturgii znovu schválil.¹²¹

---

¹¹⁶ VAŠICA, J. *Literární památky epochy velkomoravské 863–885*. Praha: Vyšehrad, 1996, s. 255–256.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 282.

¹¹⁸ Srov. VEČERKA, R. *Staroslověnská etapa českého písemnictví*. Praha: Lidové noviny, 2010, s. 24.

¹¹⁹ Psáno i Viching.

¹²⁰ Kamenem úrazu mohl být také vztah k tzv. vlastnickým kostelům. Nebylo totiž uznáváno byzantské církevní právní pravidlo: Co církev provozuje, to církvi patří. Srov. VEČERKA, R. *Staroslověnská etapa českého písemnictví*. Praha: Lidové noviny, 2010, s. 26.

¹²¹ Podmínkou bylo, že při mši se mají číst evangelia nejprve latinsky a až poté staroslověnsky.

Mezi důležité počiny připisující se působení Metoděje na Velké Moravě bývá řazeno i pokřtění českého knížete Bořivoje.¹²² Tato událost je zmíněna v Kosmově kronice (*Chronica Bohemorum*), Dalimilově kronice a také v kronice Přibíka, zvaného Pulkava (*Cronica Prizibiconis dicti Pulkaua*). Dále o ní vypráví například Kristiánova legenda z 90. let 10. století.¹²³

Metoděj podnikal i další cesty za hranice své arcidiecéze. Vydal se například k byzantskému císaři. U něj zanechal dva své žáky, aby se i v této zemi rozšířila slovanská liturgie. Tito žáci byli posláni i k bulharskému knížeti Borisovi I. v posledních letech života se Metodějovi podařilo přeložit do staroslověnštiny téměř všechny knihy Písma svatého. Věnoval se také překladům patristických děl, sbírkám církevního a civilního práva, zvaným Nomokánon.

Metoděj zemřel ve Svatém týdnu 6. dubna roku 885. Místo uložení jeho těla není dosud známo. Usuzuje se, že v tu dobu působilo na Velké Moravě kolem dvou set kněží a jáhnů. Jeho nástupcem se stal spolehlivý Gorazd, znalec slovanského a řeckého jazyka.

Rozkvět staroslověnského písemnictví a oficiální slavení staroslověnské liturgie však postupně začaly ztrácet pevnou půdu pod nohama. Postaral se o to papež Štěpán V., který na základě opakovaného naléhání Wichinga slovanskou liturgii zpochybnil a pak i zakázal. Sám Wiching se postaral o uvěznění (snad dokonce i o prodání do otroctví) Metodějových žáků. Staroslověnština však z českého území nezmizela úplně. Žila dále ještě v 10. a 11. století za vlády Přemyslovců.

3.7 Význam cyrilometodějské mise pro jiné slovanské národy

Úcta ke svatým Cyrilovi a Metodějovi není v současnosti jen záležitostí České republiky, jejíž území se částečně překrývá s územím původní Velké Moravy, ale i mnoha dalších států Evropy. Velká Morava zahrnovala geograficky Moravu, Slovensko a část dnešního Maďarska. Svatí Cyril a Metoděj jsou proto právem považováni za hlavní patrony Evropy. Jejich mise měla význam i pro šíření křesťanství

---

¹²² V té době byly Čechy pod nadvládou Velké Moravy.

¹²³ Srov. NĚMEC, V. Využití pramenů v Katalogu olomouckých biskupů Augustina Käsenbrota. Analýza dřívější kritiky a vlastní výzkum. In *Střední Morava vlastivědné revue*. Olomouc : Memoria, 2011, s. 32–33.

v Polsku. K tomu můžeme připočítat i působení Metodějových žáků na Balkáně, na území dnešního Chorvatska. Záslouhou těchto žáků sehrála písemná slovanská vzdělanost v celé východní Evropě na následující dvě a půl století stejně zásadní úlohu, jakou měla latina v západní části Evropy.¹²⁴ V Bulharsku se stala staroslověnština jakožto „stará bulharština“ oficiálním církevním i státním jazykem. Výsledkem toho byl rozkvět bulharské literatury známé pod pojmem zlatý věk či symeonovské.¹²⁵

Jeden z pozdějších žáků, Kliment Ochridský, sestavil abecedu příbuznou s hlaholicí. Z úcty, kterou měl k misionářům ze Soluně, ji pojmenoval cyrilice. Z té se pak vyvinula azbuka, která je doposud používána v Rusku, Bulharsku či v Srbsku.

3.8 Nástin vývoje kultu svatých Cyrila a Metoděje v českých zemích

Obracet se na svaté Cyrila a Metoděje s prosbou o přímluvu sice nebylo projevem víry českého národa odjakživa, nicméně především v průběhu 19. století v souvislosti s národním obrozením cyrilometodějská tradice v českém (resp. moravském) prostoru pevně zakořenila.

V současných liturgických textech a dalších materiálech souvisejících s liturgií nacházíme díkůvzdání Bohu, že díky těmto bratřím máme poklad víry. Prosíme Boha, aby nám tento poklad zachoval, upevnil ho a pomáhal nám žít ve svorné jednotě lásky. v modlitbě litaní například prosíme: „Abychom se s pomocí svatých Cyrila a Metoděje, kteří káceli modly a vedli ke svobodě dětí Božích, uměli vzepřít moderním modlám, které nás lákají a pak zotročují!“¹²⁶

Existují rovněž písně vypovídající o vděčnosti a lásce, která k slovanským věrozvěstům v českém národě ještě nevymizela. Otevřeme-li Kancionál – společný zpěvník českých a moravských diecézí, nalezneme píseň „Bože, cos ráčil“, v níž se zpívá: „Otcové naši, svatí apoštolé, ctí vaše jména stále národ vděčný. Neopouštějte nikdy svého pole, ať vaše setba dozraje v plod věčný. Ať na ni rosa požehnání kane:

---

¹²⁴ Srov. VEČERKA, R. *Staroslověnská etapa českého písemnictví*. Praha : Lidové noviny, 2010, s. 27.

¹²⁵ Symeon – bulharský vládce v letech 893–927.

¹²⁶ *Nověna o křtu*. České Budějovice : Poustevník, 2011, s. 78.

Dědictví otců, zachovej nám, Pane.“¹²⁷ Tato oblíbená píseň neoddělitelně patří k poutím konaným na posvátný Velehrad.

Kult svatých Cyrila a Metoděje má také svůj vývoj. Přibližně v 80. letech 9. století vznikly dvě tzv. Panonské legendy: *Žitie Konstantina* a *Žitije Mofodija*.¹²⁸ Zde je nutné předeslat, že v případě legend se nemusí jednat o popis historické skutečnosti. Obě tyto legendy představují bratry ze Soluně jako „blažené učitele naše“. V legendě *Život Konstantinův* se dočteme, že v době své smrti byl Cyril uctíván jako světec. Papež Mikuláš I. chtěl dokonce jeho tělo uložit ke hrobům papežů: „Pro jeho svatost a lásku přestoupím římský obyčej a pohřbím jej ve své vlastní hrobce v chrámě svatého apoštola Petra.“¹²⁹ K tomu však nedošlo a Cyrilovo tělo bylo nakonec uloženo do baziliky sv. Klimenta v Římě.

Nejstarší kronikářská zmínka o působení Cyrila a Metoděje na Moravě a o tom, že český kníže Bořivoj byl pokřtěn od Metoděje, arcibiskupa moravského, se objevuje ve 12. století v Kosmově kronice (*Chronica Bohemorum*).

V českém prostředí se v latinsky psané Kristiánově legendě autor zmiňuje o úctě, která se chovala k Cyrilovi a Metodějovi. Byli pokládáni za světce: „Sám pak zůstal v Římě a obléknuv mnišský šat, dokončil tam poslední den svého života, zůstaviv ve svrhu řečených zemích bratra svého jménem Metoděje, muže horlivého a všelikou svatostí ozdobeného.“¹³⁰

Celocírkevní rozšíření úcty k oběma bratřím je spojeno s papežem Lvem XIII., který 30. září 1880 ustanovil encyklikou *Grande munus* jejich liturgický svátek na 5. července.¹³¹ II. vatikánský koncil toto datum přesunul na 14. února, na den tradičně spojovaný s Cyrilovým „zrozením“ pro nebe. Jan Pavel II. listem *Egregiae virtutis* z 31. 12. 1980 prohlásil svaté Cyrila a Metoděje za spolupatrony Evropy.¹³²

Cyril s Metodějem svým životem ukazovali na Krista. Jan Pavel II. v dokumentu *Slavorum apostoli* (dále SA) vyzdvihuje na působení slovanských apoštolů jejich způsob budování církve, které bylo mírumilovné a zároveň spojeno s vizí jedné univerzální, svaté církve. Cyrilovi a Metodějovi ležela na srdci slova Ježíše

---

¹²⁷ *Kancionál společný zpěvník českých a moravských diecézí*. Praha : Katolický týdeník, 2003, s. 618.

¹²⁸ Srov. NĚMEC, V. Využití pramenů v Katalogu olomouckých biskupů Augustina Käsenbrota. Analýza dřívější kritiky a vlastní výzkum. *Střední Morava vlastivědné revue*. Olomouc : Memoria, 2011, s. 32.

¹²⁹ VAŠICA, J. *Literární památky epochy velkomoravské*. Praha : Vyšehrad, 1996, s. 256.

¹³⁰ MMFH II, s. 190.

¹³¹ Srov. *Cyriľometodějské papežské dokumenty z let 869–1985*. Velehrad – Roma: Refugium. 2003, s. 48.

¹³² Srov. tamtéž, s. 127.

z tzv. velekněžské modlitby – „aby byli jedno“.¹³³ Můžeme je tedy právem považovat za předchůdce ekumenismu. Přijali za své překonávat nebo zmenšovat každé skutečné nebo jen zdánlivé rozdělení uvnitř církve.¹³⁴

Cyril a Metoděj svou misí na našem území dovršili proces „akulturace“ – vtělení evangelia do domorodých kultur. Nejen český národ, ale všechny slovanské kultury vděčí Cyrilovi a Metodějovi za abecedu slovanského jazyka a také za nenásilnou christianizaci. Slované tak dostali základ pro svou kulturu a literaturu, a tedy základ pro veškeré vzdělávání.¹³⁵ „Tím,“ pokračuje Jan Pavel II. „že svatý Cyril a Metoděj uskutečňovali vlastní charisma, rozhodným způsobem přispěli k vytvoření Evropy nejen v náboženském, křesťanském společenství, ale také k její společenské a kulturní jednotě.“¹³⁶

3.9 Svatí Cyril a Metoděj – jejich odkaz pro dnešní dobu

Poselství, která nám nabízí cyrilometodějská tematika, nejsou platná pouze pro lidi katolického vyznání, ale pro všechny ty, kteří jsou součástí společnosti postavené na křesťanských základech. Patří mezi ně jistě i žáci navštěvující první stupeň základní školy. Vystihnout přínos, vyznávané hodnoty a poselství života svatých Cyrila a Metoděje vyžaduje však solidní seznámení se s cyrilometodějskou tematikou. Na to ale učitel náboženství nemusí mít dostatek času. Proto jistě ocení materiály, ve kterých je poselství svatých Cyrila a Metoděje přehledně zpracováno.

Vedle obsahu této práce, která se snaží představit a analyzovat výběr metodických a didaktických pomůcek týkajících se cyrilometodějské tematiky, nalezneme také další materiály, které se tomuto tématu věnují. Z těch nejnovějších zde můžeme uvést například příručku pro pedagogy nazvanou *Využití křesťanského dědictví*, kterou vydalo Katechetické a pedagogické centrum Biskupství královéhradeckého. Tento a další materiály vedle představení didaktických pomůcek a metodik zároveň reflektují samotný přínos a význam cyrilometodějské mise pro dnešní společnost, což je z hlediska zařazení tohoto tématu do výuky klíčová otázka.

---

¹³³ Jan 17,21n.

¹³⁴ Srov. SA, čl. 14.

¹³⁵ Srov. tamtéž, čl. 21.

¹³⁶ Tamtéž, čl. 27.

Základním zdrojem informací je v tomto případě encyklika *Slavorum apostoli*, kterou v roce 1985 napsal Jan Pavel II. V následující kapitole se tedy pokusíme reflektovat tuto problematiku jak na základě obsahu uvedeného dokumentu, tak i s pomocí výše uvedené příručky a dalších materiálů. Jaký přínos může mít tedy pro dnešní společnost životní dílo sv. Cyrila a Metoděje?

3.9.1 Přínos a poselství života svatých Cyrila a Metoděje pro společnost

Nejprve si zde uvedeme ty vlastnosti, které byly oběma soluňským bratrům společné. Přestože každý z nich vynikal v jiných schopnostech, spojovala je ochota jednak vzdát se čestného postavení a vysoké kulturní úrovně, které zažívali v Byzanci, a později i ochota opustit kontemplativní klášterní život, putovat do cizí země a vynaložit tam úsilí při šíření křesťanských hodnot.¹³⁷ Petr Piťha tuto ochotu zdůvodňuje následovně: „Co je pojilo a vedlo, byla táž hluboká víra a služba Bohu a lidu Božímu, tj. Církvi.“¹³⁸

Při hlásání Boží pravdy přistupovali k jiným národům s úctou. Dokázali využít jejich kulturní dědictví, konkrétní životní podmínky, mentalitu lidí, mezi nimiž působili. Zajímali se o lidi a chovali k nim úctu. Snažili se pečovat o jejich blaho. Dokázali sdílet osud jiného národa, v němž plnili své poslání.¹³⁹ Vynaložili mnoho energie, rozvážnosti a lásky, „aby se lidem mohlo přinášet světlo víry a ukazovat jim opravdové dobro s nabídkou konkrétní pomoci a aby k němu také dospěli. Proto usilovali o to, aby se ve všem podobali těm, kterým přinášeli evangelium; chtěli se stát částí těchto národů a ve všem sdílet jejich osud.“¹⁴⁰

Pro rozvoj společnosti a kultury patří bratřím Cyrilovi a Metodějovi hlavní zásluha na vytvoření abecedy (hlaholice) pro zápis staroslověnského jazyka. Přeložili i značnou část Písma svatého a liturgických knih do staroslověnštiny. Realizovali tak představu správně začlenit výrazy Bible a některé pojmy řecké teologie do zcela nových dějinných zkušeností a myšlení. Dokázali tak zpřístupnit Boží slovo Slovanům

---

¹³⁷ Srov. JAN PAVEL II. *Apoštolé Slovanů (Slavorum apostoli)*. Encyklika vydaná 2. června 1985. Řím : Křesťanská akademie, 1985, čl. 8. (dále SA)

¹³⁸ PIŤHA, P. *Svatí Cyril a Metoděj Velehrad – symbol a úkol*. České Budějovice : Poustevník v nakladatelství STUDIO GABRETA spol. s.r.o., 2010, s. 28.

¹³⁹ Srov. SA, čl. 9.

¹⁴⁰ SA, čl. 9.

a především položili základy pro vznik vlastní staroslověnské literatury. Patří jim proto velké uznání za značný podíl na rozvoji vzdělání, a tedy i kulturního povznesení národa.¹⁴¹

V oblasti práva se zasloužili o výkladový překlad byzantského *Nomokánonu*, přiměřený potřebám Velké Moravy. Kniha pravidel, tzv. *Zakon sudnyj ljudem*, byla vytvořena pro církevně právní strukturu misijního díla na Moravě.¹⁴²

Účinnost mise byla zapříčiněna především tím, že brala ohled na místní kulturu. Bratři se snažili u Slovanů posilovat vědomí, že i oni jsou povoláni podílet se na šíření křesťanství. To bylo podpořeno začleněním obyvatelů Velké Moravy pod správu biskupa Metoděje. Cyrilometodějská misie je totiž považována za první skutečnou evangelizaci Slovanů, kteří byli rozmístěni po území dnešní České republiky, Slovenska, Polska, Bulharska, Chorvatska, Rumunska a Ruska.¹⁴³

Cyrila a Metoděje můžeme považovat za předchůdce ekumenismu.¹⁴⁴ Ležela jim na srdci touha zachovat v církvi jednotu. Usilovali o překonávání jakéhokoli rozdělení mezi jednotlivými společenstvími v jedné církvi. Pro svůj přínos při tvorbě společných křesťanských kořenů¹⁴⁵ byli prohlášeni za spolupatrony Evropy.¹⁴⁶

Poselství, které nabízí cyrilometodějská tematika, není platné pouze pro lidi katolického vyznání, ale pro všechny, které můžeme označit za „lidi dobré vůle“. Patří mezi ně jistě i žáci navštěvující první stupeň základní školy.

---

¹⁴¹ Srov. ZIMMERMANNOVÁ, M. KOBYLÍKOVÁ, J. CAPKO, M. *Využití křesťanského dědictví. Modul A: Poselství křesťanských svátků, Příručka pro pedagogy základních a středních škol.* Biskupství královéhradecké, Katechetické a pedagogické centrum, 2012, s. 37.

Srov. SA, čl. 21.

¹⁴² ZIMMERMANNOVÁ, M. KOBYLÍKOVÁ, J. CAPKO, M. *Využití křesťanského dědictví. Modul A: Poselství křesťanských svátků. Příručka pro pedagogy základních a středních škol.* Biskupství královéhradecké, Katechetické a pedagogické centrum, 2012, s. 37.

¹⁴³ Srov. SA, čl. 23–24.

¹⁴⁴ Srov. SA, čl. 14.

¹⁴⁵ SA, čl. 25.

¹⁴⁶ Srov. SA, čl. 1.

4 Učivo o svatých Cyrilovi a Metoději v hodinách římskokatolického náboženství

Jak už z názvu vyplývá, pokusíme se v této části diplomové práce aplikovat téma „život světce“, v tomto případě konkrétně „život a příklad sv. Cyrila a Metoděje“ do programu výuky římskokatolického náboženství na ZŠ. Na začátku je však užitečné položit si otázku: Má vůbec ještě tato tematika v dnešním vyučování náboženství své opodstatněné místo?

V dobách, kdy vyučování náboženství navštěvovaly jen děti vychovávané v katolickém prostředí, bylo běžnou praxí dávat jim za vzor světce. Životy světců totiž ukazují na poselství evangelia žité v určité době a prostředí. Hans Urs von Balthasar napsal o svatých, že „oni jsou nejdůležitějším komentářem k evangeliu, jeho každodenní aktualizací“.¹⁴⁷ Jan Guitton přirovnal svaté k jednotlivým barvám světelného spektra. Každý z nich nesl jiný odstín, a odrážel tak část světla Boží svatosti, a to jemu vlastním způsobem.¹⁴⁸

V současné české společnosti je však vyučování náboženství otevřeno širší škále žáků, tzn. i žákům jiné konfese či bez vyznání. Změnil se tedy i účel a cíl vyučování náboženství (viz kapitola 1.2.1). V hodině náboženství se má obsah křesťanské víry zprostředkovávat tak, aby se vybudovala vhodná syntéza mezi vírou a kulturou, která by přivedla člověka k zodpovědnému a svobodnému postoji vůči náboženství a víře.¹⁴⁹

Z toho však nemůžeme vyvozovat závěr, že se v tomto předmětu upustí od seznamování žáků s životem a poselstvím světců. Světci i v současném chápání vyučování náboženství mají své důležité místo. U každého světce bychom totiž našli nějakou myšlenku, kterou se snažil uvádět do života a zapálit pro ni i další lidi.¹⁵⁰ Patří mezi ně hodnoty jako štědrost, poctivost, věrnost, důvěra, ochota pomoci aj.

Také u svatých bratrů Cyrila a Metoděje najdeme mnoho dovedností a postojů, které jsou pro žáky dvacátého prvního století inspirativní – například ochota dělit se o získané poznatky s druhými, zájem o lidi, vytrvalost, poctivost, poslušnost,

---

¹⁴⁷ BENEDIKT XVI. *Světci jsou nejdůležitějším komentářem k evangeliu* [online]. Generální audience 20. 8. 2008. [akt. 2011], [cit. 28.11.2011]. Dostupné z [www: <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=10003>](http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=10003).

¹⁴⁸ Srov. tamtéž.

¹⁴⁹ Srov. ALBERICH, E. DŘÍMAL, L. *Katechetika*. Praha : Portál, 2008, s. 159.

¹⁵⁰ SCHAUBER, V. SCHINDLER, M. *Velká kniha o svatých aneb po kom se jmenujeme*. Praha : Doron, 2003, s. 7.

vynalézavost, vzájemná spolupráce, znalost cizích jazyků aj.¹⁵¹ Seznámení žáků s těmito postoji zcela odpovídá účelu vyučování náboženství, který je zahrnut do pojmů informace a formace.¹⁵² Zařazení učiva s cyrilometodějskou tematikou do vyučování náboženství je tedy jistě oprávněné.

Následující kapitoly se zabývají problematikou zařazování cyrilometodějské tematiky do vyučování náboženství jako nepovinného předmětu. Hlavní část této kapitoly pak nabízí návrhy metodických postupů vyučovacích hodin zaměřených na seznámení žáků prvního stupně se svatým Cyrilem a Metodějem. Jeden metodický postup je pro první období, tedy pro 1.–3. ročník, a druhý pro druhé období zahrnující 4. a 5. třídu základní školy.

4.1 Současná situace zařazování cyrilometodějské tematiky do hodin římskokatolického náboženství

Přímou zmínku o zařazení tématu svatí Cyril a Metoděj do výuky náboženství v RVP ZV nenajdeme. Zjistit, nakolik je cyrilometodějské téma zahrnováno do ŠVP, by pro změnu vyžadovalo provést rozsáhlý výzkum. Na to však v této práci není prostor. Osnovy všech předmětů, včetně nepovinných (nevyjímaje vyučování náboženství, pokud je na škole realizováno), si totiž do ŠVP vytváří každá škola sama (viz kapitola 1.2.4.1.2).

Existuje však jeden školský dokument, ve kterém se zařazení cyrilometodějské tematiky vyskytuje. Jedná se o *Osnovy náboženské výchovy pro základní školy*, vydané v roce 1996. Jejich autorem je P. Jiří Kaňa. Běžně se s tímto materiálem nesetkáme – neodpovídá totiž současnému pohledu na cíle vyučování římskokatolického náboženství, nicméně učitelé náboženství se jím mohou inspirovat. Tyto osnovy totiž dávají odpověď např. na otázku, do kterého ročníku cyrilometodějské téma zařadit nebo jaká si stanovit východiska pro tvorbu konkrétní vyučovací hodiny.

Pokud se podíváme přímo do obsahu tohoto materiálu, u čtvrtého ročníku v tématu č. 32 *Počátky křesťanství na Moravě* se dočteme toto: „Ježíšovým odkazem

---

¹⁵¹ Srov. kapitola 3.9.

¹⁵² Viz kapitola 1.2.1.1.

(Mt 28,16–20) se křesťanství rozšířilo po celém světě. K nám přichází nejprve iroskotští, němečtí a francouzští misionáři. Velkomoravský kníže Rastislav povolává (poselstvo r. 863 do Říma) slovanské věrozvěsty sv. Konstantina (kněze) a Metoděje (jáhna), příchod 863. Konstantin přinesl vlastnoručně přeložené části Písma, kulturu a víru. Stručné životopisy světců.¹⁵³ V této hodině je tedy cílem propojit znalosti tématu o počátcích křesťanství z vlastivědy a náboženské výchovy. Druhým cílem je seznámit žáky s posvátnými místy nacházejícími se na Moravě, která jsou spojována se zmiňovanou dobou počátků křesťanství u nás.¹⁵⁴

V jiných dostupných českých církevních dokumentech návrh na zařazení cyrilometodějské tematiky není, tedy ani v dokumentu z roku 2004 s názvem *Osnovy k výuce náboženské výchovy římskokatolické církve 1.–9. ročníku základní školy (pro nepovinný předmět náboženství v základních školách)*.

4.2 Návrh zařazení tématu svatých Cyrila a Metoděje do vyučování náboženství podle RVP ZV

Neexistuje tedy žádná konkrétní instrukce, kdy se během absolvování nepovinné výuky náboženství mají žáci seznámit s cyrilometodějskou tematikou. Přihlédneme-li k propojení učiva probíraného ve vlastivědě, které je zahrnováno do vzdělávací oblasti *Člověk a jeho svět*, považuje se za nejvhodnější zabývat se svatými Cyrilem a Metodějem v ročníku, v němž se ve škole probírají obrazy z českých dějin. Téma Cyril a Metoděj jako křesťanské osobnosti naší historie však může být na 1. stupni ZŠ zařazováno i do jiných vzdělávacích oblastí, než je *Člověk a jeho svět*, například *Jazyk a jazyková komunikace* či *Umění a kultura*. Není tedy nutné se vždy striktně držet tematických okruhů, podle potřeby je lze různě strukturovat, propojovat učivo a přiřazovat ho k očekávaným výstupům.

Tradičně je téma Velkomoravská říše a Cyril s Metodějem zařazováno do učiva 4. ročníku ZŠ. Podle RVP ZV bychom mohli téma Cyril a Metoděj zařadit do vzdělávacího okruhu *Člověk a jeho svět* a tematického oboru *Lidé a čas*, neboť mezi

---

¹⁵³ *Osnovy náboženské výchovy pro základní školy*. Praha : ČBK, 1996, s. 43.

¹⁵⁴ Srov. tamtéž, s. 43.

jeho očekávané výstupy pro druhé období patří také to, že žák „rozeznává současné a minulé; orientuje v hlavních reáliích minulosti a současnosti naší vlasti s využitím regionálních specifik; srovnává a hodnotí na vybraných ukázkách způsob života a práce předků na našem území v minulosti a současnosti s využitím regionálních specifik; objasní historické důvody pro zařazení státních svátků“.¹⁵⁵

Můžeme jistě bez váhání říci, že cyrilometodějské téma patří mezi hlavní reálie naší minulosti. Potvrzuje to i zařazení 5. července, označovaného jako Den slovanských věrozvěstů Cyrila a Metoděje, mezi státní svátky. Toto jsou však očekávané výstupy až pro druhé období povinné školní docházky. Cyrilometodějské téma se ale dá zařadit již do prvního období (1.–3. ročník).

Mezi očekávané výstupy, formulované pro první období, patří, že žák „využívá časové údaje při řešení různých situací v denním životě, rozlišuje děj v minulosti, přítomnosti a budoucnosti. Pojmenuje některé rodáky, kulturní či historické památky, významné události regionu, interpretuje některé pověsti nebo báje spjaté s místem, v němž žije. Uplatňuje elementární poznatky o sobě, o rodině a činnostech člověka, o lidské společnosti, soužití, zvycích a o práci lidí; na příkladech porovnává minulost a současnost.“¹⁵⁶ Tento očekávaný výstup se přímo nabízí především pro žáky, kteří navštěvují školu nacházející se v regionu blízkém Velehradu, nebo se v jejich obci nachází kostel zasvěcený těmto bratrům či je v okolí školy umístěno výtvarné dílo odkazující na tyto slovanské věrozvěsty. Učitel náboženství by pak mohl tuto kulturní památku, připomínající odkaz sv. Cyrila a Metoděje, s žáky navštívit a představit jim ji takovým způsobem, aby o cyrilometodějském odkazu dokázali poté sami referovat.

V RVP ZV jsou v tomto tematickém okruhu pod pojmem učivo zařazena také další témata, u nichž by bylo možno pracovat s cyrilometodějskou tematikou. Například u tématu „*orientace v čase a časový řád* – určování času, čas jako fyzikální veličina, dějiny jako časový sled událostí, kalendáře, letopočet, generace, režim dne, roční období“¹⁵⁷ lze pracovat s časovou osou, na kterou si umístíme události jako začátek našeho letopočtu spjatý s narozením Ježíše Krista, příchod Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu a rok narození příslušného žáka.

V učivu „*současnost a minulost v našem životě* – proměny způsobu života, bydlení, předměty denní potřeby, průběh lidského života, státní svátky a významné

---

¹⁵⁵ RVP ZV, s. 32.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 32.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 32.

dny¹⁵⁸ si zase žák může uvědomit, jaký byl rozdíl v chování u našich předků, když nejprve jednali jako pohané a pak když se mezi nimi, i díky věrozvěstům Cyrilovi a Metodějovi, šířil křesťanský způsob života.

Ve vyučovací hodině zaměřené na téma „*regionální památky – péče o památky, lidé a obory zkoumající minulost*“¹⁵⁹ může učitel, pokud má tu možnost, využít návštěvy kostela či památky odkazující na svaté Cyrila a Metoděje. Nejvhodnějším pro spojení tohoto tématu se svatými Cyrilem a Metodějem je samozřejmě region, v němž leží poutní místo Velehrad. Cílem tohoto tématu je seznámit žáky s posvátnými místy, která jsou spojována s počátky křesťanství na Moravě.

Pokud má učitel možnost s žáky navštívit poutní místo Velehrad, může cyrilometodějskou tematiku zařadit také v rámci učiva „*báje, mýty, pověsti – minulost kraje a předků, domov, vlast, rodný kraj*“.¹⁶⁰ O příchodu Cyrila a Metoděje a jejich působení na Velké Moravě totiž existuje mnoho pověstí a mýtů, které nejsou historicky podloženy.

4.3 Návrhy konkrétních hodin výuky náboženství s tématem svatí Cyril a Metoděj

Tato kapitola nabízí dva ucelené metodické postupy vyučovacích hodin římskokatolického náboženství zaměřených na seznámení se s životem a dílem svatých Cyrila a Metoděje, jejich poselstvím a přínosem pro dnešní společnost. První metodický postup je určen pro 1. období, které zahrnuje 1.–3. třídu. Druhý metodický postup je sestaven pro 2. období, tj. žáky 4. a 5. třídy základní školy.

Cíle, klíčové kompetence, průřezová témata, vazby na oblasti zmíněné v navržených metodických postupech vycházejí z Rámcového vzdělávacího programu. Předložený metodický postup se, stejně jako v RVP ZV, snaží u žáků utvářet a postupně rozvíjet klíčové kompetence, a umožnit jim tak získat základní vědomosti, které dále využijí v praktickém životě.¹⁶¹ Důraz je kladen na to, že žák má být veden k projevoování pozitivního postoje k uměleckým dílům, smyslu pro kulturu a tvořivost, dále je zde cílem rozvíjet u žáků schopnost spolupracovat a respektovat práci a úspěchy

---

¹⁵⁸ RVP ZV, s. 33.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 33.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 33.

¹⁶¹ Srov. tamtéž, s. 4.

vlastní i druhých.¹⁶² v metodickém postupu u vybraných kompetencí a cílů není u přímé citace uveden odkaz, vše je dostupné v dokumentu RVP ZV.

Navržené metodické postupy byly vytvořeny pro fiktivní třídu tvořenou maximálně dvaceti žáky. Délka navržené vyučovací hodiny je sestavena tak, aby nepřekročila 45 minut, tedy standardní délku klasické školní hodiny. Předložené postupy sice nejsou v plném rozsahu uskutečnitelné v kterékoli třídě, učitel se však předloženým materiálem smí i volně inspirovat a inovovat jej v závislosti na cílech školy vymezených v ŠVP, svých vlastních možnostech, prostředí, ve kterém výuka probíhá, velikosti třídy a složení žáků aj. Zde uvedené metodické postupy byly odzkoušeny se žáky navštěvujícími výuku náboženství na Základní škole v Troubkách (okres Přerov) dne 23. 10. 2012.

Tyto postupy jsou inspirovány rovněž materiály, které byly vytvořeny pro účastníky vzdělávacího semináře vstupů do škol s tématem „Sv. Cyril a Metoděj“, pořádaného Katechetickým a pedagogickým centrem v Ostravě. Dále vycházíme také z příručky pro pedagogy s názvem *Poselství křesťanských svátků*, jejímž tvůrcem je Katechetické a pedagogické centrum v Hradci Králové. Další aktivity vycházejí také ze zkušeností, které získala autorka této práce během praxe v Junáku – svazu skautů a skutek ČR a během středoškolského a vysokoškolského studia s pedagogickým zaměřením.

4.3.1 Svatí Cyril a Metoděj – bratři, kteří táhli za jeden provaz

Cílová skupina: 1.–3. třída

Cíl hodiny dle RVP:

Žák „rozlišuje děj v minulosti, přítomnosti a budoucnosti. Pojmenuje kulturní či historické památky, významné události regionu, interpretuje některé pověsti nebo báje spjaté s místem, v němž žije. Uplatňuje elementární poznatky o sobě, o rodině a činnostech člověka, o lidské společnosti, soužití, zvycích a o práci lidí; na příkladech porovnává minulost a současnost.“¹⁶³

Konkretizace cíle:

---

¹⁶² Srov. RVP ZV, s. 5.

¹⁶³ Tamtéž, s. 32.

Seznámit žáky se současným Velehradem – symbolem příchodu a působení soluňských bratří na Velké Moravě. Vést žáky k rozlišování sv. Cyrila od Metoděje na základě atributů. Seznámit žáky s hlaholicí. Ukázat život Cyrila a Metoděje jako příklad společného nasazení pro konání dobra a poctivého plnění svěřených úkolů.

Rozvoj kompetencí:

Kompetence k učení: „žák operuje s obecně užívanými termíny, znaky a symboly, uvádí věci do souvislostí, propojuje do širších celků poznatky z různých vzdělávacích oblastí a na základě toho si vytváří komplexnější pohled na společenské a kulturní jevy.“¹⁶⁴

Kompetence k řešení problémů: „žák využívá získané vědomosti a dovednosti k objevování různých variant řešení.“¹⁶⁵

Kompetence sociální a personální: „žák na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevňování dobrých mezilidských vztahů a v případě potřeby poskytne pomoc, nebo o ni požádá.“¹⁶⁶

Kompetence občanské: „žák respektuje přesvědčení druhých lidí a váží si jejich vnitřních hodnot. Žák respektuje, chrání a oceňuje naše tradice a kulturní i historické dědictví. Projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost.“¹⁶⁷

Vazby na oblast: Člověk a jeho svět, Jazyk a jazyková komunikace, Umění a kultura.

Vazba na průřezová témata: Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Osobnostní a sociální výchova.

Obsah:

Úvod: Hra – Přetahovaná s lanem

Hlavní část:

- 1) BINGO s obrázky souvisejícími s příchodem Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu
- 2) Výklad s názornou powerpointovou prezentací¹⁶⁸
- 3) Práce s pracovním listem¹⁶⁹

---

¹⁶⁴ RVP ZV, s. 6.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 7.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 8.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 8.

¹⁶⁸ Srov. Příloha na CD. Prezentace 1. období.

¹⁶⁹ Srov. Příloha na CD. Pracovní list 1. období.

Závěr: Rozhovor a následná kresba na téma: „Podařilo se mi podle vzoru bratrů Cyrila a Metoděje ‚táhnout za jeden provaz‘ se sourozenci/kamarády, tj. udělat něco dobrého pro druhé? Uvědomil jsem si někdy, že když konám něco společně s ostatními, jde to lépe?“

Zdroj informací:

PÍŤHA, P. *Svatí Cyril a Metoděj Velehrad – symbol a úkol.*

PÍŤHA, P. *Slyšte slovo a zpívejte píseň. Život svatých Cyrila a Metoděje a příběh Velehradu.*

Metody: výklad, rozhovor, písemná cvičení, powerpointová prezentace, didaktická hra, kresba

Pomůcky: pracovní listy, pastelky, nádoba s deseti obrázky připomínajícími pozvání a působení bratrů Cyrila a Metoděje na Velké Moravě, powerpointová prezentace, k tomu příslušná technika, lano, karty na počet žáků o velikosti 6×6 cm se znaky hlaholice

Podrobný popis programu:

Úvod:

Hra – Přetahovaná s lanem

Učitel žáky rozdělí na dvě skupiny, které uchopí provaz (švihadlo) každá za jeden konec. Obě skupiny se po odstartování snaží přetáhnout soupeře na svou stranu. Tato hra se může vícekrát opakovat. Na zkušenosti skupiny, která zvítězila, učitel ukáže, že když se sejde více lidí a snaží se o totéž, jde jim činnost snadněji a rychleji. Když se poté žáci posadí na koberec, vyučující jim představí bratry ze Soluně (ukáže vyobrazení Cyrila a Metoděje) jako ty, kteří tzv. táhli za jeden provaz a také jejich odkaz, který nám zanechali a který si dodnes připomínáme. Jejich svátek je dokonce stáním svátkem a mnoho lidí v tento den přijíždí na Velehrad ležící na Moravě, kde se připomíná jejich život a dílo.

Hlavní část:

1) BINGO s obrázky souvisejícími s cyrilometodějskou tematikou

Učitel žákům rozdává do lavic pracovní list č 1. Na plátno pak promítne 10 obrázků (Příloha na CD. Prezentace 1. období), které žáci obdrží i na proužku papíru, jež si

rozstříhají.¹⁷⁰ z nastříhaných lístečků si vyberou pět, které si rozloží na lavici. Učitel pak losuje jeden lístek za druhým. Po každém vylosování oznámí, jaký obrázek vylosoval a jak obrázek souvisí se svatým Cyrilem a Metodějem. Kdo má vylosovaný obrázek položený na lavici, nalepí si papírek do jednoho z vyznačených polí ve cvičení č. 1 v pracovním listě. Učitel losuje obrázky¹⁷¹ do té doby, než se přihlásí žák, kterému se podařilo jako prvnímu zaplnit všechna pole. Ten pak může dostat drobnou odměnu.

Obrázky s komentářem:

Slunce: Bratři pocházeli ze země, kde skoro pořád svítí slunce. Dnes se této zemi říká Řecko.

Cesta: Bratři podstoupili dlouhou cestu, přišli až ze Soluně (dnešní Řecko).

Srdce: Cyril s Metodějem měli naše předky Slované rádi a chtěli, aby se i Slované měli navzájem rádi.

Kostel: Na Velehradě stojí bazilika, která nám připomíná svatého Cyrila a Metoděje.

Knihy: Bratři seznamovali naše předky s příběhy z Bible.

Kříž: Je symbol Ježíše Krista, ve kterého bratři věřili a seznamovali s ním Slované.

Hlava knížete: Jedná se o knížete Rostislava, který pozval bratry na Velkou Moravu.

Ruka: Bratři šli lidem na Velké Moravě příkladem v pomoci těm, kteří to potřebovali.

Berla: Jedná se o předmět symbolizující pastýřskou hůl, který nosí v ruce biskup.

Mitra: Jedná se o předmět, který nosí biskup na hlavě.

2) Výklad s powerpointovou prezentací

a) Seznámení žáků s Velehradem – symbolem příchodu a působení bratří na Velké Moravě

Učitel promítne obrázek Velehradu a obrázek zobrazující příchod Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu. Učitel seznamuje žáky s okolnostmi, které přivedly bratry Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu. Vysvětluje žákům jednotlivé termíny (např. mitra, berla), se kterými se setkali již při předcházející činnosti.

b) Stručné seznámení se s životem a dílem sv. Cyrila a Metoděje

Vyučující promítne na promítací plátno obraz sv. Cyrila a Metoděje od Jana Köhlera. Vyučující tento obraz popisuje a vysvětluje, proč se Cyril znázorňuje jako mnich s knihou, v níž je text zaznamenaný hlaholicí, a proč je Metoděj znázorňován jako arcibiskup a podle čeho jej poznáme. Na závěr vyučující promítne žákům další vyobrazení svatých Cyrila a Metoděje, na kterých žáci určují, o koho z bratrů se jedná.

---

¹⁷⁰ Žáci si mohou pojmy do vyznačených polí pastelkou nakreslit sami.

¹⁷¹ Vylosované obrázky se nevracejí zpět do nádoby.

3) Práce s pracovním listem

a) Rozlišování bratrů Cyrila a Metoděje na základě přidělených atributů

Žáci vypracovávají cvičení č. 2 v pracovním listě. Obsahují vytečkované siluety bratrů Cyrila a Metoděje. Během této činnosti učitel obchází žáky a opakuje s nimi rozpoznávání Cyrila a Metoděje podle atributů. Žáci dopisují do pracovního sešitu povolání, ve kterém jsou bratři znázorňováni nejčastěji, tzn. Cyril byl mnich, Metoděj arcibiskup.

b) Seznámení se s hlaholicí

Učitel vyzve žáky, aby každý z nich v prostoru třídy či chodby našel obrázek, na němž je jeden ze znaků hlaholice. (Pro oživení mohou mít žáci úkol ztížený např. tím, že se musejí dostat zpět do třídy ve dvojicích, kdy jeden z nich ponese toho druhého na zádech.) Až jsou všichni na svých místech, promítne vyučující žákům znaky hlaholice a vede s nimi zároveň dialog. Zeptá se jich, co jim jednotlivá písmena připomínají, zda nejsou některé znaky podobné písmenům používaným v současnosti v české škole.

Vyučující vyzve žáky, aby vypracovali cvičení č. 3 z pracovního listu a lépe si tak uvědomili, jaké znaky hlaholice obsahuje. Žáci si nalepí a popíší znak, který před chvílí získali. Učitel může zmínit, že pro první písmeno v abecedě zvolil Cyril znak ve tvaru kříže.

Závěr: Rozhovor a kresba na téma „Podařilo se mi se sourozenci/kamarády udělat něco dobrého pro druhé (rodiče, paní učitelku, kamaráda)?“

Vyučující připomene na příkladu sv. Cyrila a Metoděje, že dokázali spolupracovat při konání dobra a vzájemně se podporovat. Díky své poctivosti a získaným dovednostem pak mohli pomáhat Slovanům na Velké Moravě.

Vyučující vyzve žáky, aby se zamysleli nad tím, zda se jim s někým (například se sourozenci, kamarády) podařilo pro druhé něco dobrého udělat. Do volného pole u cvičení č. 4. v pracovním listě pak tuto scénu mají nakreslit. Jako inspiraci učitel promítne na plátno dvě výtvarné práce dětí, které ukazují, jak jim bratři Cyril a Metoděj byli příkladem v „táhnutí za jeden provaz“. Po nakreslení scény „dělání dobrých skutků“ se, pokud je čas, žáci sdílejí o tom, co nakreslili.

4.3.2 Svatí Cyril a Metoděj – byli slovanští věrozvěstové

Cílová skupina: 4. a 5. třída (2. období)

Cíl hodiny dle RVP:

Žák „pracuje s časovými údaji a využívá zjištěných údajů k pochopení vztahů mezi ději a mezi jevy; rozeznává současné a minulé; orientuje se v hlavních reáliích minulosti a současnosti naší vlasti s využitím regionálních specifik; srovnává a hodnotí na vybraných ukázkách způsob života a práce předků na našem území v minulosti a současnosti s využitím regionálních specifik; objasní historické důvody pro zařazení státních svátků“.¹⁷²

Konkretizace cíle:

Objasnit žákům historické okolnosti, které vedly bratry k příchodu na Velkou Moravu. Seznámit žáky se situací na Velké Moravě před příchodem věrozvěstů Cyrila a Metoděje na naše území a po něm. Seznámit se se základními událostmi ze života svatých Cyrila a Metoděje.

Vést žáky k vděčnosti za to, co pro naše předky tito bratři vykonali.

Rozvoj kompetencí:

Kompetence k učení: „vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení, tvůrčích činnostech a praktickém životě.“¹⁷³

Kompetence k řešení problémů: „vyhledá informace vhodné k řešení problému, nachází jejich shodné, podobné a odlišné znaky, využívá získané vědomosti a dovednosti k objevování různých variant řešení, nenechá se odradit případným nezdarem a vytrvale hledá konečné řešení problému.“¹⁷⁴

Kompetence komunikativní: „formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu.“¹⁷⁵

Kompetence občanské: „žák respektuje přesvědčení druhých lidí a váží si jejich vnitřních hodnot. Žák respektuje, chrání a oceňuje naše tradice a kulturní i historické

---

¹⁷² RVP ZV, s. 32.

¹⁷³ Tamtéž, s. 6.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 7.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 7.

dědictví. Projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost.¹⁷⁶

Vazby na oblast: Člověk a jeho svět, Jazyk a jazyková komunikace, Umění a kultura.

Vazba na průřezová témata: Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Osobnostní a sociální výchova.

Obsah:

Úvod: Rozdělení do skupin podle slov, které si žáci vylosují.

Hlavní část:

- 1) Výklad s powerpointovou prezentací¹⁷⁷ a následný rozhovor nad významem příchodu Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu
- 2) Práce ve skupinkách (příprava a dramtizace událostí ze života svatých Cyrila a Metoděje)
- 3) Samostatná práce na pracovním listě¹⁷⁸

Závěr: Rozhovor nad samostatnou prací žáků se zaměřením na závěrečné cvičení

Zdroj informací:

Centrum pro katechezi Arcibiskupství olomouckého. *Kdo (si) hraje, nezlobí aneb Scénky pro děti a katechety ke vzdělávání a zábavě.*

ČERNÝ, J. STEINER, M. *Pověsti z Čech a Moravy II.*

PIŤHA, P. *Svatí Cyril a Metoděj Velehrad – symbol a úkol.*

PIŤHA, P. *Slyšte slovo a zpívejte píseň. Život svatých Cyrila a Metoděje a příběh Velehradu.*

Metody: rozhovor, výklad s powerpointovou prezentací, dramtizace, práce s pracovním listem

Pomůcky: pracovní listy, pastelky, nádoba s pojmy na lístcích, powerpointová prezentace, k tomu příslušná technika, látky, obleky ke scénkám

---

¹⁷⁶ RVP ZV, s. 8.

¹⁷⁷ Příloha na CD. Prezentace 2. období.

¹⁷⁸ Příloha na CD. Pracovní list. 2. období.

Podrobný popis programu:

Úvod: Rozdělení se do pracovních skupin

Vyučující obchází žáky s nádobou, z níž si vylosují slovo, podle něhož se přiřadí k jedné ze skupin.¹⁷⁹ Na princip rozdělení musejí žáci přijít sami.

Slova jsou:

1. skupina (číslůvky, data): 2, 863, 1150 let, 5. července, 40 písmen hlaholice
2. skupina (vlastní jména): Rostislav, Konstantin, Metoděj, Michael III., Cyril
3. skupina (podstatná jména): hlaholice, staroslověnština, Bible, křesťanství, Velká Morava
4. skupina (slovesa): učili, hlásali, rozuměli, sestavil, připutovali

Hlavní část:

1) Výklad učitele a rozhovor se žáky nad významem příchodu Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu

Vyučující žákům s pomocí připravené prezentace osvětlí a shrne historické souvislosti, které vedly k příchodu svatých Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu. Zaměří se také na to, co je typické pro oslavu státního svátku na Velehradě.

2) Práce ve skupinách

a) dramaturgie textu

První dvě skupiny žáků (skupiny byly rozděleny v úvodní části) se budou připravovat na dramaturgii textů týkajících se příchodu Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu. Každý žák ve skupině obdrží text (viz Příloha na CD, 2. období. Scénář), který se pak snaží v rámci své skupiny společně jednoduše zdramaturgizovat. Po krátkém časovém intervalu (cca 10 minut) věnovaném přípravě čekají žáci na výzvu učitele k představení své scénky. Žáci mohou při představení využít látek a oděvů přinesených vyučujícím do hodiny.

Jednotlivé skupiny sehraje secvičenou scénu ze života soluňských bratří před ostatními spolužáky. Každá skupina má max. tři minuty na předvedení scény. Žáci mohou číst text z papíru.

b) práce s textem

Úkolem 3. a 4. skupiny je vytvořit báseň, která bude obsahovat slova promítnutá na plátně. Slova však mohou žákům posloužit pouze jako inspirace. Jedná se o tato slova:

---

¹⁷⁹ Počet skupin je závislý na celkovém počtu přítomných žáků. v každé skupině by jich mělo být max. pět.

- Velehrad, rád, dar, svár
- cesty, věrozvěsty, darem, jarem
- Rostislave, pravé, klečí, řeči
- Metoději, chvějí, kraji, dají
- Metoděj, vzdej, autodopravu, Moravu
- hosté, prosté, zemi, všemi

Po časové dotaci cca deseti minut žáci přednesou ve skupině sestavenou báseň. Způsob provedení prezentace si zvolí žáci sami.

3) Práce s pracovním listem

Vyučující rozdává žákům pracovní listy a vysvětlí jim, co se od nich v jednotlivých cvičeních požaduje. Popis jednotlivých cvičení:

1. cvičení – práce s časovými údaji (umístění letopočtu příchodu bratří na Velkou Moravu a roku mého narození na časovou osu);
2. cvičení – využívá zjištěných údajů o dějích a jevech (test¹⁸⁰ pro objasnění pojmů, aby byl vytvořen přehled o historických souvislostech příchodu Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu);
3. cvičení – psaní vzkazu pro Cyrila a Metoděje. Žáci mají do naznačeného pole napsat, co by vzkázali přes Facebook či formou SMS Cyrilovi a Metodějovi, když už teď vědí, jak jsou pro nás důležití. Část mohou napsat hlaholicí.

Závěr: Závěrečné zhodnocení

Vyučující pak společně s žáky vede diskusi nad tím, zda je zařazení Dne slovanských věrozvěstů Cyrila a Metoděje mezi české státní svátky oprávněné. Žákům je také dán prostor k tomu, aby před třídou přečetli vzkaz, který by poslali svatým Cyrilovi a Metodějovi, kdyby měli mobil či Facebook.

---

¹⁸⁰ Tento test není na známky.

5 Vybrané materiály využitelné v hodinách římskokatolického náboženství věnovaných svatému Cyrilu a Metoději

Vedle metodických materiálů vytvořených samotnou autorkou této práce, jejichž obsah jsme si představili v předcházející kapitole, existuje také několik již dříve zpracovaných didaktických pomůcek a rozvíjejících aktivit různého původu, které se rovněž zabývají přínosem života a díla svatých Cyrila a Metoděje a mohou posloužit učitelům jako didaktický prostředek v hodinách římskokatolického náboženství na ZŠ. Cílem závěrečné kapitoly bude proto představení a zhodnocení některých těchto materiálů. Abychom mohli každou z těchto pomůcek či aktivit účelně vyhodnotit, je třeba si nejprve definovat pojem didaktický prostředek a následně určit základní kritéria, podle nichž budeme daný materiál posuzovat.

Pojmem *didaktický prostředek* nazýváme vše, co vede ke splnění výchovně vzdělávacích cílů. Jeho užívání pak podporuje, podmiňuje a zkvalitňuje průběh edukačního procesu.¹⁸¹ Didaktické prostředky dělíme na materiální (označované také pojmem *učební pomůcky*) a nemateriální (např. vyučovací metody). v této kapitole se budeme věnovat učebním pomůckám, kam kromě textového materiálu (především učebnice, také však příručky, slovníky, zpěvníky, sbírky, časopisy, texty scének aj.) patří i modely, obrazy, přístroje, výukové filmy, interaktivní CD-ROM aj.¹⁸² Při samotné výuce pak nejde pouze o to tento materiál nějakým (je jedno jakým) způsobem používat, ale využívat jej k tomu, aby bylo co nejefektivněji dosaženo stanoveného cíle.

Materiálu k tématům probíraným v jednotlivých hodinách na ZŠ, včetně zkoumaného tématu (svatí Cyril a Metoděj), je nepřehledné množství nejrůznější kvality. Proto je třeba umět materiál roztřídit a účelně vybrat. Jeho vhodný výběr a citlivé využití určuje z velké části kvalitu a efektivnost výsledků výuky u učícího se objektu. v této kapitole tedy navrhuje také kritéria, která by mohla při hodnocení materiálu účinně pomoci určit, nakolik je daná didaktická pomůcka vhodná pro výuku. Tato kritéria pak využíváme také k analýze vybraného materiálu. Pro účely této práce byla zvolena následující kritéria: korespondence s cílem a účelem připisovaným předmětu

---

¹⁸¹ Srov. MAŇÁK, J. *Nárys didaktiky*. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 2003, s. 50.

¹⁸² Srov. tamtéž, s. 51.

vyučování římskokatolického náboženství (zda odpovídá cíli), přiměřenost věku, historická správnost a dostupnost materiálu. Tato kritéria (kromě posledního) vyplývají již z obsahu předchozích kapitol, a opodstatnění jejich použití je tedy do jisté míry zdůvodněno již samotnou tematickou náplní této práce.

V jednotlivých podkapitolách této poslední kapitoly představíme a pak také vyhodnotíme čtyři různé učební pomůcky seznamující žáky mladšího školního věku s cyrilometodějskou tematikou, které autorka pokládá za dostupné na současném českém trhu. První z nich je příručka *Využití křesťanského dědictví. Poselství křesťanských svátků*, která souvisí s programem Vstupy do škol. Dále se budeme zabývat textovým materiálem doprovázejícím výtvarnou soutěž *Cestou dvou bratří*, která je určena předškolákům a žákům prvního stupně ZŠ. Třetím představeným materiálem je scénář *Bratři ze Soluně*, vytvořený Marií Holkovou. Jako poslední byla vybrána kniha Petra Piťhy *Slyšte slovo a zpívejte píseň*.

5.1 Příručka pro pedagogy „Využití křesťanského dědictví. Poselství křesťanských svátků“

Než se dostaneme k samotnému rozboru výše uvedené příručky, je důležité nejprve zmínit, jakou funkci mají vzdělávací programy Vstupy do škol a jak probíhá jejich realizace přímo ve školním prostředí, a to na stručné ukázce takového vstupu s cyrilometodějskou tematikou.

Pro to, aby se předešlo nesprávnému porozumění křesťanským hodnotám a křesťanství obecně, byly vypracovány programy týkající se náboženství, které plně respektují požadavky RVP ZV. V současnosti tyto programy, nazývané Vstupy do škol, vytvářejí a zaštiťují jednotlivá biskupství, přesněji jejich pedagogická či katechetická centra. Programy se týkají takových témat, jako je náboženství, náboženská pluralita a křesťanství. Tato témata je možné zařadit také do hodin prvouky nebo vlastivědy a vztahují se ke vzdělávacím oblastem *Člověk a jeho svět*, *Člověk a společnost* a *Jazyk a jazyková komunikace*.

Některá centra zpracovala pro vstupy do škol náměty a materiály věnující se tradicím českého národa. Tyto materiály se mj. věnují také prezentaci svatých Cyrila a Metoděje ve výuce. Centra pořádají semináře, na kterých školí lektory, kteří tento program ve vstupech do škol mohou realizovat. Šárka Koflerová v článku uveřejněném

v časopisu *Cesty katecheze* (2009) takto charakterizuje obsah vstupu do výuky 4. nebo 5. třídy s názvem „Sv. Cyril a Metoděj“, který vytvořilo ostravské katechetické a pedagogické centrum: „...lektor nejprve žákům nabídne k výběru repliky drobných předmětů z 9. století, mapky státních útvarů a kreslené portréty panovníků. Pomocí nich pak jsou uvedeni do historických událostí, které souvisí s příchodem Konstantina a Metoděje na Velkou Moravu...“¹⁸³

V průběhu seminářů o vstupech do škol pro 4. a 5. třídu s tématem „Sv. Cyril a Metoděj“¹⁸⁴ pořádaných tímto centrem mají učitelé náboženství možnost rozšířit si své znalosti o těchto světcích, ale také získat zmíněné materiály, které se dají využít v hodinách náboženství. Jedná se např. o mapu Byzantské říše, Velké Moravy, ukázkou hlaholice a replik drobných předmětů z 9. století aj.

Nyní již přejdeme k analýze samotné příručky, která vznikla právě k výše představenému programu. Katechetické a pedagogické centrum Biskupství královéhradeckého vydalo v roce 2012 materiál, jehož součástí je také příručka s názvem *Využití křesťanského dědictví: modul A* s podtitulem *Poselství křesťanských svátků*. Materiál vznikl v rámci projektu *Využití křesťanského dědictví ve výuce – praktické náměty*. Ve zmíněné příručce je u tématu *Křesťanské osobnosti českých dějin a jejich státní svátky* vytvořen mimo jiné i materiál sloužící k představení osobností svatých Cyrila a Metoděje žákům nejen prvního, ale i druhého stupně ZŠ.

Jak uvádějí autoři příručky, celý projekt vychází ze zkušeností s různými předsudky vůči křesťanství, a snaží se proto poskytnout učitelům seriózní informace a návrh podání, aniž by docházelo ke snaze apologeticky bránit před žáky křesťanskou víru nebo žáky na víru „obracet“.¹⁸⁵ Tímto splňují kritérium vhodné pomůcky pro výuku náboženství.¹⁸⁶ Materiál vede žáky k tomu, aby se na základě jednání postav svatých Cyrila a Metoděje zamýšleli například nad tím, proč jsou někteří lidé ochotní pomáhat lidem v cizí zemi, co znamená stát se mnichem nebo proč bratři učili lidi jednat mezi sebou jako křesťané. Žáci se krátce seznamují s osobou Ježíše Krista,

---

¹⁸³ KOFLEROVÁ, Š. Program „Sv. Cyril a Metoděj“ služba škole a vyučujícím společenskovedních předmětů. *Cesty katecheze*, 2009, č. 4, s. 25.

¹⁸⁴ Srov. Vzdělávací programy pro pedagogy. [online]. [cit. 17.3.2012]. Dostupné z www: <http://kpc-ostrava.archa.info/index.php?action=main&parentId=101&id_page_category=337&seo=Vzdelavani-pro-pedagogy->>.

¹⁸⁵ Srov. ZIMMERMANNOVÁ, M. KOBYLÍKOVÁ, J. CAPKO, M. *Využití křesťanského dědictví. Modul A: Poselství křesťanských svátků. Příručka pro pedagogy základních a středních škol.* Biskupství královéhradecké, Katechetické a pedagogické centrum, 2012, s. 6.

¹⁸⁶ Srov. kapitola č. 1.2.3.1.

od kterého se křesťané učí věřit a žít, dále pak s místem tradičně spojovaným s cyrilometodějskou misí.¹⁸⁷ Skrze připomínání si života a díla slovanských věrozvěstů je možné ukazovat na hodnoty, na kterých je postavena naše civilizace.

Součástí příručky není pouze text pro učitele ale i interaktivní CD-ROM s názvem *Svatí patroni a ochránci českého národa* (dále jen *interaktivní CD*). Zaměříme-li se přímo na zpracování tématu svatí Cyril a Metoděj, najdeme na tomto CD čtyři krátké epizody ze života těchto světců, zpracované formou videí o délce cca jedné minuty. Promítnutí těchto videí lze využít pro úvodní část hodiny náboženství, po kterém může následovat řešení úkolů v pracovním listě (viz Příloha č. 1), který je součástí interaktivního CD. Během řešení úkolů v pracovních listech si mohou žáci získané znalosti ověřit nebo dát ty stávající do nových souvislostí. Materiál je vhodný pro mladší školní věk již tím, že se žáci seznamují s životním příběhem světců pomocí mluveného slova, obrazů a videa. Můžeme konstatovat, že informace, se kterými se žáci prvního stupně v tomto programu setkávají, jsou jejich věku přiměřené. Ilustrováním knihy se ujala výtvarnice Patricie Koubská tak, aby odpovídaly věku dětí. Jejich pohyblivé části mají vtáhnout dětské diváky více do děje a zdůraznit některé skutečnosti o světcích.¹⁸⁸ Předložené pracovní listy obsahují různě obtížné úkoly, které však učitel může přizpůsobit časovým možnostem a věku žáků, na CD jsou totiž v programu Word, který lze snadno editovat. Součástí pracovního listu je také slovníček pojmů, jež by si žáci v probírané kapitole měli osvojit. Tím se u nich rozšiřuje slovní zásoba o pojmy z oblasti křesťanství. Pracovní listy jsou doplněny otázkami ke společné diskusi a otázkami k přemýšlení, které vedou žáky k uvědomění si podobnosti mezi tehdejší dobou a situacemi, jež řeší lidé dnes.¹⁸⁹

Samotný textový materiál příručky obsahuje téma *Učitelé víry: sv. Cyril a Metoděj*, které je rozděleno do kapitol s názvem: *Cyryl a Metoděj – bratři ze Soluně; Písemné cyrilometodějské památky; Misijní činnost; Velehrad – místo úcty a lidí dobré vůle*.¹⁹⁰ Velkým kladem tohoto materiálu je zmínka o legendách. Někdy totiž obecně známé události ze života Cyrila a Metoděje (viz např. kapitola 3.3) patří do kategorie

---

¹⁸⁷ Srov. *Interaktivní CD* (příloha publikace *Využití křesťanského dědictví*). Servis pro učitele. Cyril a Metoděj I. Metodická příručka, s. 5.

¹⁸⁸ Srov. tamtéž, s. 3.

¹⁸⁹ Srov. tamtéž s. 3.

¹⁹⁰ *Interaktivní CD* (příloha publikace *Využití křesťanského dědictví*). Servis pro učitele Cyril a Metoděj I, Komentář k videu, s. 5.

legend, a tudíž nemohu být považovány za historická fakta.¹⁹¹ Avšak přestože je v příručce vysvětlen smysl legendy, autoři v textu již nedostatečně či vůbec neuvádějí, že některé zde popisované události spadají právě do kategorie legend. Rozebereme-li mluvený text z videa z *interaktivního CD* zaměřený na žáky prvního stupně, je zavádějící považovat například za historický fakt, že bratři pocházeli ze sedmi dětí (viz kapitola 3.3) nebo že arcibiskup Metoděj věnoval manželce knížete Bořivoje Ludmile při jejím křtu medailon nazývaný Palladium.¹⁹² Stejně tak by se dalo diskutovat o tvrzení: „Dnes je jejich památka uctívána na Velehradě, to je místo na bývalé Velké Moravě. Historici věří, že je zde blízko arcibiskup Metoděj pohřben, a hledají jeho hrob.“¹⁹³ Pojmy Velká Morava a Velehrad se totiž objevují v pramenech až ve 12. století¹⁹⁴ a rovněž ne všichni historikové se shodnou na tvrzení, že se v blízkosti dnešní obce Velehrad hrob staršího z věrozvěstů nachází.

V pracovních listech, které jsou součástí *interaktivního CD*, bychom také našli drobné nepřesnosti. Například délka působení obou bratrů na Velké Moravě nemohla být kolem dvaceti let.¹⁹⁵ Vždyť sám Cyril zde působil jen po tu dobu, než se vypravil s početnou družinou do Říma, kde již v roce 869 zemřel v tamním klášteře. Rovněž neexistuje žádný pramen, který by dokládal, že oba slovanští bratři působili na velkomoravském hradišti nacházejícím se v katastru dnešního Starého Města u Uherského Hradiště, a proto větu „Cyril a Metoděj působili poblíž dnešní obce Velehrad“¹⁹⁶ nelze považovat za jasný historický fakt. Také by zde mohlo být uvedeno, že jméno Metoděj (stejně jako v případě jména Cyril) není jméno křestní, ale jméno řeholní.

Díky tomu, že byl projekt *Využití křesťanského dědictví ve výuce – praktické náměty* finančně zaštitěn institucemi, jako jsou například MŠMT ČR nebo Evropský sociální fond v ČR, mohl být vedle pořádání seminářů vytvořen i materiál ve formě výše představené publikace s přílohou, který je možné zakoupit na Katechetickém

---

¹⁹¹ Srov. ZIMMERMANNOVÁ, M. KOBYLÍKOVÁ, J. CAPKO, M. *Využití křesťanského dědictví. Modul A: Poselství křesťanských svátků. Příručka pro pedagogy základních a středních škol.* Biskupství královéhradecké, Katechetické a pedagogické centrum, 2012, s. 38.

¹⁹² Srov. *Interaktivní CD* (příloha publikace *Využití křesťanského dědictví*). Servis pro učitele Cyril a Metoděj I. Komentář k videu č. 3. Misijní činnost.

¹⁹³ *Tamtéž*, Komentář k videu č. 4. Velehrad – místo úcty a lidí dobré vůle.

¹⁹⁴ NĚMEC, V. Využití pramenů v Katalogu olomouckých biskupů Augustina Käsenbrota. Analýza dřívější kritiky a vlastní výzkum. In *Střední Morava vlastivědné revue*. Olomouc : Memoria, 2011, s. 46.

¹⁹⁵ Srov. *Interaktivní CD* (příloha publikace *Využití křesťanského dědictví*). Servis pro učitele. Cyril a Metoděj I. Pracovní list č. 4.

¹⁹⁶ Srov. *Tamtéž*.

a pedagogickém centru Biskupství královéhradeckého. Pro práci učitele náboženství, který uvažuje o zařazení cyrilometodějského tématu do svých vyučovacích hodin, skýtá tato příručka velké možnosti využití a lze ji rozhodně doporučit. Učitel se jí může inspirovat či přímo zařadit něco z nabídky na přiloženém *interaktivním CD* (pracovní listy, videa, obrázky).

5.2 Soutěž „Cestou dvou bratří“

Jednou z možných forem, jak obohatit hodiny náboženství, je zapojení dětí do každoroční výtvarné soutěže *Cestou dvou bratří*. Vernisáž soutěže je od roku 2006 zařazována do programu Dny lidí dobré vůle, které se konají pravidelně na Velehradě 4.–5. července, tj. v den českého státního svátku. Všechny dosavadní ročníky soutěže zaštiťovali: manželka prezidenta České republiky, olomoucký arcibiskup a hejtman Zlínského kraje. Hodnotící komise vybírá celkem šedesát vítězů z více než tisícovky zaslanych výtvarných prací ze všech částí České republiky. V roce 2012 se do každoroční uzávěrky soutěže, tj. do 31. 5., shromáždilo kolem 1600 prací z více než 120 škol, včetně ZUŠ.¹⁹⁷ V současné době se chystají podklady již pro osmý ročník této soutěže, která má být z důvodu velkého cyrilometodějského jubilea otevřena i zahraničním dětským výtvarníkům.¹⁹⁸

„Cílem výtvarné soutěže je přiblížit dětem kořeny naší kultury s pozitivním příkladem pro život současnosti.“¹⁹⁹ Organizátoři soutěže rozesílají na všechny základní a mateřské školy letáčky s textem přibližujícím některou část života soluňských bratří a také s náměty, na které mají žáci výtvarně reagovat. Tyto náměty jsou předkládány jako prostředek, díky němuž lze žáka lépe seznámit s životem soluňských bratří a přiblížit mu také obsah jednoho ze státních svátků České republiky – Dne slovanských věrozvěstů. Např. v roce 2011, při sedmém ročníku soutěže, si děti mohly vybírat mezi těmito náměty: „Nakresli, s čím lidé asi chodili za Metodějem, aby urovnal jejich spory.“ „Nakresli, jak se asi tvářili, když jim poslové oznámili úkol vydat se na Velkou Moravu.“ „Co se jim asi honilo hlavou, když se pustili do příprav na odchod

---

¹⁹⁷ Srov. *Katalog výtvarných prací VII. ročníku výtvarné soutěže pro děti I. stupně ZŠ MŠ a ZUŠ Cestou dvou bratří*. Ostrava : PETARDA PRODUCTION a. s., 2012.

¹⁹⁸ Srov. *Sv. Cyril a Metoděj* [online]. [cit. 20.10.2012]. Dostupné z [www: <http://www.velehrad.eu/cz/projekty/>](http://www.velehrad.eu/cz/projekty/).

¹⁹⁹ *Cestou dvou bratří* [online]. [cit. 17.3.2012]. Dostupné z [www: <http://www.velehrad.eu/cestou-dvou-bratri-vytvarna-soutez/>](http://www.velehrad.eu/cestou-dvou-bratri-vytvarna-soutez/).

k obyvatelům Velké Moravy?²⁰⁰ Mezi dalšími náměty, které se měly tematicky zaměřit i na aktuální život samotných dětí, byly tyto: „Bratrům nechyběla moudrost. Považovali za bohatší ty lidi, kteří něčemu rozumí a dokážou dát druhým dobrou radu, než ty, co měli hodně peněz. Umíš také ty předat kamarádům a spolužákům něco ze svých znalostí nebo dovedností, které jsi získal ve škole nebo v kroužcích? Nakresli to.“ „Cyril (Konstantin) měl skvělé učitele, kteří ho vedli k tomu, aby se dokázal věnovat pořádně jedné věci, kterou si vybral, i když ho to pokaždé nebavilo. Nakresli kroužek, který pravidelně navštěvuješ.“²⁰¹

Skutečnost, že soutěž splňuje kritéria, která jsou kladena pro výuku římskokatolického náboženství,²⁰² potvrzuje nejen to, že zapojení do této aktivity není vyhrazeno pouze pro křesťany, ale dokládá ji také pozitivní zpětná vazba ze strany učitelů, kteří do soutěže poslali dopisy. Například ve IV. ročníku soutěže napsala paní učitelka náboženství v Klatovech v dopise toto: „...již potřetí se chceme zúčastnit Vaší soutěže a posíláme obrázky dětí ve věku 6–11 let z Klatov. Dětem se líbily náměty, které čerpaly z letáčku. Menší děti malovaly své zážitky s kamarády. Věřím, že radost, která vyzařuje z jejich obrázků, zapůsobí i na Vás. Čtvrtáci se zamýšleli, čím by mohli být užiteční druhým lidem. Chtěli by jim pomáhat a chránit životy. Někteří bádali, jak asi vypadala škola v dávných časech, kdy k nám přišli věrozvěstové.“²⁰³ Z uvedeného dopisu je zřejmé, že tato aktivita splňuje cíle vyučování náboženství, protože jsou skrze ni děti vedeny k osvojování obecných křesťanských hodnot a seznamují se s křesťanskými základy naší kultury.

Nyní zaměříme svou pozornost na kritérium přiměřenosti aktivity pro žáky prvního stupně. Cílovou skupinou soutěže mají být žáci prvního stupně a mateřské školy. Soutěž je vyhlášena pro čtyři kategorie: 1.–3. třída; 4.–5. třída; ZUŠ a MŠ. Posuzuje-li se materiál k soutěži *Cestou dvou bratří* z pohledu přiměřenosti žákům 1. stupně, určitou vypovídací hodnotu může mít reflexe paní Lenky Militké popisující zkušenost s dětmi, které se do soutěže zapojily: „Děti velmi zaujal příběh, který jsem jim podle Vašeho návrhu převyprávěla, měly velmi mnoho otázek, na které jsem jim odpověděla. Poté jsme začali s tvořením. Děti to velmi bavilo a už se těší na další

---

²⁰⁰ *Cestou dvou bratří* [online]. [cit. 17.3.2012]. Dostupné z www: <<http://www.velehrad.eu/cestou-dvou-bratri-vytvarna-soutez>>.

²⁰¹ Tamtéž.

²⁰² Srov. kapitola č. 1.2.3.1.

²⁰³ *Katalog výtvarných prací IV. ročníku výtvarné soutěže pro děti I. stupně ZŠ Cestou dvou bratří*. Ostrava : PETARDA PRODUCTION a. s. 2009.

výtvarné soutěže“.²⁰⁴ Z tohoto a jemu podobných ohlasů lze tedy usoudit, že je soutěž pro děti obohacující a přináší jim radost a nové poznatky.²⁰⁵ Navržené náměty vycházejí z běžné každodenní praxe, se kterou se žák prvního stupně setkává, například pomoc potřebnému, vytrvalost při dokončování rozdělané práce, pravidelná účast ve zvolených školních kroužcích, zkušenost s odpuštěním aj.²⁰⁶ Text obsažený v letáku, který by se měl přečíst před žáky, je však mnohdy dlouhý, a tedy nepřiměřený věku adresátů soutěže. Doporučuje se proto jeho převyprávění, na které by měl následně navazovat rozhovor s dětmi o hlavních myšlenkách příběhu a vhodných námětech pro výtvarné zpracování.

Učitelé náboženství mohou této soutěže využít jako prostředku k hlubšímu seznámení se s dvěma národními světcí, kterým vděčíme za pozvednutí kultury a vzdělanosti naší země. Text obsahuje historicky podložená fakta doplněná o výrazové prostředky napomáhající k tomu, aby se jednalo o poutavé souvislé vyprávění. Najdeme v nich však některé faktografické nepřesnosti typu „Metoděj pracoval jako vojevůdce“²⁰⁷ (to je sice pravda, ale Metoděj byl především místodržitelem, do jehož kompetencí spadalo mj. i vojsko a ochrana přidělené oblasti), „staroslověnštinou pojmenovali nový jazyk“²⁰⁸ (novým bylo písmo – hlaholice, ne však jazyk), „papež schválil nadále používání staroslověnštiny“²⁰⁹ (není zde jasně řečeno, že šlo o schválení využívat liturgické texty ve staroslověnštině), „v blízkosti okolí současného Velehradu stálo Metodějovo biskupské sídlo“²¹⁰ (jedná se pouze o domněnku, ne o doložený fakt), „domy Slovanů v 9. století byly jen ze dřeva“²¹¹ (stavby byly částečně také zděné, viz například stavby v Archeoskanzenu Modrá u Velehradu). Materiálu můžeme vytknout také opomenutí události zatčení Metoděje a jeho věznění aj.

Soutěž má své webové stránky, na nichž jsou volně ke stažení podmínky soutěže, informační letáky z jednotlivých ročníků a přehled vítězných soutěžních prací. Učitel

---

²⁰⁴ *Katalog výtvarných prací VI. ročníku výtvarné soutěže pro děti I. stupně ZŠ MŠ a ZUŠ Cestou dvou bratří*. Ostrava : PETARDA PRODUCTION a. s., 2011.

²⁰⁵ Srov. tamtéž.

²⁰⁶ *Cestou dvou bratří* [online]. [cit. 17.3.2012]. Dostupné z www: <<http://www.velehrad.eu/cestou-dvou-bratri-vytvarna-soutez>>.

²⁰⁷ *Cestou dvou bratří* [online]. [cit. 17.3.2012]. Dostupné z www: <http://www.velehrad.eu/cestou-dvou-bratri-vytvarna-soutez>>. Ročník I.

²⁰⁸ *Cestou dvou bratří* [online]. [cit. 17.3.2012]. Dostupné z www: <http://www.velehrad.eu/cestou-dvou-bratri-vytvarna-soutez>>. Ročník III.

²⁰⁹ Tamtéž.

²¹⁰ *Cestou dvou bratří* [online]. [cit. 17.3.2012]. Dostupné z www: <http://www.velehrad.eu/cestou-dvou-bratri-vytvarna-soutez>>. Ročník V.

²¹¹ *Cestou dvou bratří* [online]. [cit. 17.3.2012]. Dostupné z www: <http://www.velehrad.eu/cestou-dvou-bratri-vytvarna-soutez>>. Ročník VII.

náboženství se může v hodinách náboženství věnovaných sv. Cyrilu a Metoději s žáky do soutěže zapojit nebo ukázat na vítězných obrázcích z webu, v čem nám bratři ze Soluně mohou být příkladem a za co jim vděčí naše společnost.

5.3 Scénka „Bratři ze Soluně“ od Marie Holkové

Dítě mladšího školního věku dostává v dramatických hrách příležitost vyzkoušet si roli někoho jiného a podívat se na příběh např. nějaké historické osobnosti z jiného úhlu pohledu. Tato aktivita dovoluje dětem zažít a pochopit množství lidských myšlenek, citů a názorů, hledat skutečné motivy jednání lidí. Divadelně sešrané téma je proto prostředkem pro obohacení všech zapojených členů. Herci jsou totiž vedeni k pochopení jednání hrané postavy. U aktérů se vyžaduje schopnost komunikace a vzájemné spolupráce.

Centrum pro katechezi Arcibiskupství olomouckého vydalo v roce 1998 soubor scének s názvem *Kdo (si) hraje, nezlobí aneb Scénky pro děti a katechety ke vzdělávání a zábavě*. Tento materiál nabízí scénky a pásma přibližující Vánoce, postní dobu a Velikonoce, další scénky mají za účel seznámit diváky s životy vybraných světců a biblických postav. Známa autorka těchto divadelních her a scének Marie Holková zde mimo jiné předkládá scénář ke scéně *Bratři ze Soluně* (viz Příloha č. 2). Hra je sepsaná pro patnáct osob. Postavy se však dají zdvojit.

Školní předmět vyučování římskokatolického náboženství má za účel žáka informovat o poznacích, podstatě a projevech římskokatolického náboženství.²¹² Vezmeme-li si text scénáře *Bratři ze Soluně* a pozorně si jej pročteme, zjistíme, že žáci se z něj dozvědí o křesťanském pohledu na věčnost, o životě v klášteře, o křesťanských hodnotách obou bratrů, které je dovedly k rozhodnutí vydat se mezi Slovany a věnovat se jim, apod. Každému žákovi je tak nenásilnou formou vytvořen prostor pro seznámení se s křesťanskými hodnotami a na tomto základě si pak může vytvořit uvědomělý a zodpovědný postoj ke katolickému vyznání.²¹³ Samotný text však obsahuje některé

---

²¹² Srov. kapitola 1.2.3.1.

²¹³ Srov. *Seriál o katechezi*. [online]. Uveřejněný 28. 3. 2007. [cit. 13.3.2012]. Dostupné z [www: <http://www.poust.cz/article.asp?nDepartmentID=121&nArticleID=456&nLanguageID=1>](http://www.poust.cz/article.asp?nDepartmentID=121&nArticleID=456&nLanguageID=1).

nepřesné termíny, například *učitelka náboženství* je zde nesprávně nahrazena pojmem *katechetka*.²¹⁴

Velkou předností této hry je zřymovaný text, který si mohou žáci mladšího školního věku rychleji osvojit, i když pro kategorii začínajících čtenářů je poněkud náročný. Na druhou stranu je však text svou formou pro tuto skupinu žáků přitažlivý. Obsahuje totiž vtipné pasáže typu:

„To Gorazd, ten byl prima,
nešel si stěžovat do Říma,
rozeslal učedníky do různých zemí.
Bratřil se rád se Slovaný všemi.
I přinášeli slovo Boží, cennější než zlaté zboží,
tak pracovali ze všech sil, jak Metoděj jim kdysi uložil.“²¹⁵

Nacvičení scénky o svatém Cyrilu a Metoději má pro herce velký přínos. Dítě se musí naučit text, a tak si zafixovat základní informace o hlavních hrdinech. Dále pak je pro věrohodnější ztvárnění role dobré, aby se herec, alespoň v rámci scénky, ztotožnil s přidělenou postavou. U dítěte tedy probíhá souběžně vzdělávání i výchova. Dítě se tak informuje a formuje zároveň. Naučené úryvky ze scénářů obohatí dětskou paměť novými frázemi a slovními obraty.

Děj hry diváky vtahuje nejprve do kláštera, do kterého přijíždí Konstantin na návštěvu za Metodějem, dále přibližuje setkání bratrů s posly knížete Rostislava, které mělo za následek odchod Konstantina a Metoděje na Velkou Moravu. Ve hře je chybně představeno působení franských misionářů. Z textu vyplývá, že tito misionáři neovládali řeč Slovanů,²¹⁶ což však není pravdou. Se Slovaný se misionáři dorozuměli, jen liturgii slavili v latině a tu Slované až na výjimky neovládali. Následuje scéna s knížetem Rostislavem, kterému bratři předávají jako dar ostatky svatého Klimenta a překlad Bible do staroslověnštiny sepsaný hlaholicí. Bořivojova návštěva Velké Moravy a následný křest tohoto českého knížete a jeho ženy Ludmily je umístěna do období, kdy žil ještě mladší z bratrů Cyril.²¹⁷ Tradičně je však tato událost spadající do kategorie legend

---

²¹⁴ Centrum pro katechezi Arcibiskupství olomouckého. *Kdo (si) hraje, nezlobí aneb Scénky pro děti a katechety ke vzdělávání a zábavě*. Olomouc, 1998, s. 37.

²¹⁵ Tamtéž, s. 37.

²¹⁶ Srov. tamtéž, s. 34.

²¹⁷ Srov. tamtéž, s. 35–36.

časově umístěna až do 80. let 9. století, kdy byl již Cyril dávno po smrti.²¹⁸ Scénka neopomíjí zmínku o opakovaném putování bratří do Říma. Není zde však uveden konkrétní důvod jednotlivých návštěv papeže. Metodějovo uvěznění a propuštění je ve hře spojeno s nesprávným místem.²¹⁹ Namísto Řezna byl totiž biskup Metoděj uvězněn v Pasově.

Pozitivním hlediskem obsahu tohoto materiálu je skutečnost, že scénka nekončí Metodějovu smrtí a vyhnáním jeho žáků z Velké Moravy, ale tím, jak se dílo soluňských bratří šířilo do sousedních zemí. Je zde tedy vylíčeno, jak díky těmto bratrům a jejich žákům mohlo křesťanství v těchto zemích zakořeňovat a zapříčinit pozvednutí tamější kulturní úrovně.

Celá publikace i se scénkou *Bratři ze Soluně* je k dispozici na Centru pro katechezi v Olomouci. Texty jednotlivých scének jsou vytištěny na volné listy, aby je bylo možné jednodušeji rozkopírovat mezi zapojené herce. Výsledkem práce se scénářem a textem pro dramaturgii může být i veřejné představení, například na školní akademii, na farním dnu, při výročních obce apod. Nacvičováním scénky mimo hodiny vyučování náboženství je možné také smysluplně využít čas, který jinak děti tráví netvůřčím způsobem, tj. např. vysedáváním u počítače nebo u televize.

5.4 Kniha „Slyšte slovo a zpívejte píseň“ od Petra

Pit'hy

Posledním analyzovaným materiálem je kniha *Slyšte slovo a zpívejte píseň*, jejímž autorem je Petr Pit'ha. Publikaci vydalo nakladatelství Poustevník ve spolupráci s Maticí velehradskou v roce 2012. Její podtitul zní: Život svatých Cyrila a Metoděje a příběh Velehradu. Kniha je označena logem 1150 let Cyrilometodějské ideje, je tedy doporučena pro přípravu na velké cyrilometodějské jubileum, a to jak při osobní formaci, tak i při formaci druhých.

Kniha, učená především dětskému nebo dospívajícímu čtenáři, poskytuje základní poznatky o životě svatých Cyrila a Metoděje, především o jejich díle, které

---

²¹⁸ Srov. *Příprava oslav 1150. výroční slovanské misie na Velkou Moravu. Příručka pro školní praxi*. České Budějovice : Robinson ve vydavatelství STUDIO GABRETA spol. s.r.o., 2012, s. 48.

²¹⁹ Srov. Centrum pro katechezi Arcibiskupství olomouckého. *Kdo (si) hraje, nezlobí aneb Scénky pro děti a katechety ke vzdělávání a zábavě*. Olomouc, 1998, s. 36.

vykonali mezi obyvateli Velké Moravy. Píše se v ní také o nejdůležitějších historických obdobích dnešního Velehradu a o vývoji cyrilometodějské úcty.

Můžeme tvrdit, že využití této knihy jako didaktického materiálu v hodinách náboženství je jistě oprávněné. Žáci totiž na základě její četby mohou porovnávat hodnoty a způsob života našich předků, kteří původně vyznávali pohanská božstva, a zároveň si mohou uvědomit, jaký na tyto lidi mělo vliv přijetí křesťanského Boha.

Knihy nabízí mnoho úryvků, které lze v hodinách náboženství využít jako námět pro diskusi o křesťanských hodnotách a křesťanském způsobu jednání. Následující úryvek například pracuje s informací, že hlaholice, kterou Cyril sestavil, začíná písmenem ve tvaru kříže: „Vzal seříznutý stvol rákosu a začal ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého. Udělal při tom na arch malý kříž. Chtěl začít psát abecedu dál, ale opět mu přišla myšlenka, jako by mu ji přinesl anděl z nebe: „Vždyť prvé písmeno už je napsáno. Ať slovanské „a“ vypadá jako znamení kříže. Ať je takto požehnáno samo písmo a všechna písemnost, která jím v budoucnu bude sepsána.“²²⁰ Žák se tak zde setkává s informací, že s křesťanským vyznáním je neoddělitelně spojen symbol kříže.

Pro porozumění některým termínům a názvům historických míst obsahuje kniha slovníček, v němž najdeme vysvětlení pojmů jako ikona, Cařihrad, evangelium, misál, žalm aj. Předložený výklad slov však není přiměřený dětem mladšího školního věku.

Jazyková stránka knihy je na vysoké úrovni. Nalezneme zde mnoho přirovnání nebo přímých řečí. Autor například pro událost vyhnání Metodějových žáků z Velké Moravy a šíření jejich odkazu do okolních zemí použil velmi výstižného přirovnání: „Rychle odkvetl zlatý květ Velké Moravy a zlé větry roznesly semena práce svatých Soluňanů, jako když odfoukneš chmýří pampelišky.“²²¹

Dětské čtenáře však může překvapit zařazení jim nesrozumitelných archaismů, jako například Metod, nápomocen, vřava, nečinit, strýče aj., a frází typických pro patetický styl, např. „Ach ty málo nadaný žáku. Hleď, jen jediná skutečnost, jen jeden svět, jak Bůh ho stvořil.“²²² Autorkou ilustrací je Klára Folvarská-Roseová. Tyto obrázky je třeba ocenit, protože podporují dětskou představivost – nikde na nich např. nenalezneme zažité společné ztvárnění soluňských bratrů jako biskupa a mnicha.

---

²²⁰ PÍŤHA, P. *Slyšte slovo a zpívejte píseň. Život svatých Cyrila a Metoděje a příběh Velehradu*. České Budějovice : Poustevník ve spolupráci s Maticí velehradskou v nakladatelství STUDIO GABRETA spol. s.r.o., 2012, s. 65.

²²¹ Tamtéž, s. 150–151.

²²² Tamtéž, s. 70.

Uváděné historické skutečnosti jsou v souladu se současnými vědeckými poznatky o cyrilometodějské problematice. Autor konzultoval historická fakta s předními českými církevními historiky.²²³ Kniha popisuje většinu událostí, které jsou zmiňovány v panonských legendách *Život Konstantinův* a *Život Metodějův* (viz 3. kapitola). Nechybí v ní ani událost uváděná v našich nejstarších kronikách – křest knížete Bořivoje. Vyprávění nekončí smrtí Metoděje a vyhnáním jeho žáků z Velké Moravy, ale pokračuje v líčení, jak se dílo, které bratři zanechali, šířilo do blízkých zemí. Jaroslav Med oceňuje přístup autora, který „odmítá jakoukoli legendistickou zdobnost a nevěrohodnost a portrétuje oba bratry s přísnou faktografickou odpovědností historika, aniž přestane být láskyplným vypravěčem, který se obrací k mladému čtenáři. Prostota jeho výrazu nás spolehlivě vede životními osudy obou bratří a přitom zkoumá složitost jejich misie, narážející na řadu politicko-mocenských vlivů.“²²⁴

Knihu může rodič či učitel náboženství předčítat dětem na pokračování²²⁵ nebo si ji děti a mládež mohou přečíst samy. Jako inspiraci ji jistě ocení také vedoucí tábora při přípravě celodenního výletu či celotáborové etapové hry zaměřené na svatého Cyrila a Metoděje. Tím, že je v knize mnoho přímých řečí, může kniha posloužit jako východisko ke scénářům motivačních scének a také pro další aktivity s cyrilometodějskou tematikou. Například dramaticky sehraná scéna o Cyrilově loučení s Metodějem²²⁶ může motivovat žáky k napsání dopisu sourozencům či kamarádům, v němž zmíní společnou hezky prožitou událost.

---

²²³ Doc. dr. J. Šebek z Akademie věd a prof. dr. J. Sláma z Karlovy univerzity.

²²⁴ MED, J. Kniha, kterou byste neměli přehlédnout. *Katolický týdeník*. Příloha Perspektivy 14/3.–9. dubna 2012 [online]. [cit. 20. 10. 2012]. Dostupné z [www: <http://www.maticivelehradska.cz/dokument/Recenze-J-Meda-235/>](http://www.maticivelehradska.cz/dokument/Recenze-J-Meda-235/).

²²⁵ Srov. *Cestou dvou bratří* [online]. [cit. 20. 10. 2012]. Dostupné z [www: http://www.velehrad.eu/cestou-dvou-bratri-vytvarna-soutez](http://www.velehrad.eu/cestou-dvou-bratri-vytvarna-soutez)>. Ročník VII.

²²⁶ Srov. PÍŤHA, P. *Slyšte slovo a zpívejte píseň. Život svatých Cyrila a Metoděje a příběh Velehradu*. České Budějovice : Poustevník ve spolupráci s Maticí velehradskou v nakladatelství STUDIO GABRETA spol. s.r.o., 2012, s. 112.

Závěr

Jak jsme již nastínili v úvodu, informace obsažené v této diplomové práci mohou posloužit učitelům náboženství, kteří chtějí sebe i žáky prvního stupně zapojit do příprav na 1150. výročí slovanské mise na Velkou Moravu. Život a dílo těchto bratrů totiž s sebou přináší mnoho inspirací nejen pro dospělé, ale i pro žáky mladšího školního věku. U žáků tohoto období se totiž při seznámení se životem těchto patronů Evropy může vzbudit obdiv a touha napodobovat jejich vlastnosti, například odvahu, spolupráci při konání dobra, pilnou práci aj.

Jednotlivé kapitoly nabízejí učitelům náboženství podklady k co nejlepšímu uchopení cyrilometodějského tématu tak, aby ve vyučovací hodině byly splněny obecně známé zásady, jako je cílevědomost, přiměřenost a historická správnost předávaných faktů. Z toho důvodu je tato práce strukturována do pěti kapitol. První z nich se týkala vymezení pojmu vyučování náboženství, jeho cíle a účelu. Snahou bylo také ukázat na rozdíl mezi – v našich podmínkách často ztotožňovanými – pojmy *vyučování náboženství* a *katecheze*.

Druhá kapitola se zabývala obdobím mladšího školního věku, a poskytla tak důležité informace pro zohledňování požadavku přiměřenosti použitého didaktického materiálu adekvátně k věku žáků. Cílem třetí kapitoly bylo uvést historická fakta vztahující se k Byzancii a Velké Moravě v 9. století. Nechybělo zde ani seznámení se s historicko-společenskými okolnostmi příchodu Konstantina a Metoděje na Velkou Moravu a jejich působení mezi Slovy. V jednotlivých kapitolách jsou na pravou míru uváděny některé chybné názory, například to, že dnešní Velehrad je místem, kam bratři skutečně doputovali z byzantské Soluně, apod.

Za největší přínos této práce lze považovat navržení dvou ucelených metodických postupů pro konkrétní hodiny římskokatolického náboženství, s jejichž pomocí se mají žáci prvního stupně seznámit s životem a dílem svatých Cyrila a Metoděje. Tyto materiály se nacházejí ve čtvrté kapitole. Navržené metodické potupy vycházejí z cílů vymezených v RVP ZV a kromě náboženství je lze využít i v hodinách vlastivědy. Materiál autorka odzkoušela v praxi ve výuce náboženství se třemi skupinami žáků prvního stupně a sklídila s nimi kladný ohlas. Zmíněné prezentace a pracovní listy pro jednotlivá období jsou zařazeny do Přílohy na CD i v takovém formátu, aby si je mohl učitel přizpůsobit podle svých požadavků a možností žáků.

Také pátá kapitola je zaměřena prakticky. Představuje totiž čtyři materiály využitelné v hodinách náboženství jako východisko či doplněk při sestavování obsahu hodiny tematicky zaměřené na přiblížení života a díla svatých Cyrila a Metoděje dětem mladšího školního věku netradiční formou. Jedná se o materiál související s projektem Vstupy do škol s tématem Cyril a Metoděj, dále výtvarnou soutěž *Cestou dvou bratří*, scénku o životě sv. Cyrila a Metoděje a publikaci s cyrilometodějskou tematikou.

Navržené metodické postupy a materiály však neslouží výhradně pro výuku římskokatolického náboženství. Učitelé a vychovatelé je tak mohou využít i během jednodenních výletů, projektů, víkendových pobytů s dětmi i jako námět na celoroční téma pro schůzky dětí na faře. Podklady jistě uvítají i rodiče, kteří mají zájem svým dětem představit život a dílo misionářů ze Soluně a vzbudit v nich obdiv a touhu následovat příklad těchto světců. Pokud by se podařilo s pomocí zde uvedených materiálů dosáhnout při práci s dětmi alespoň některého z výše uvedených cílů, bylo by to pro mne jako autorku tou největší odměnou, které by se mi za zpracování této práce dostalo.

Seznam zkratek

ČBK – Česká biskupská konference

GE – *Deklarace o křesťanské výchově (Gravissimus educationis)*. Vydaná 28. 10. 1965.

MMFH I. – *Magnae moraviae fontes historici I. Annales et Chronicae.*

MMFH II. – *Magnae moraviae fontes historici II. Textus biographici, hagiographici, liturgici.*

RVP ZV – *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Vydaný 1. 9. 2007.

SA – *Encyklika Apoštolé Slovanů (Slavorum apostoli)*. Vydaná 2. června 1985.

ŠVP – Školní vzdělávací program

VDK – *Všeobecné direktorium pro katechizaci*. Vydané 15. 8. 1997.

Literatura

Tištěné dokumenty:

AUTORSKÝ KOLEKTIV. *Příprava oslav 1150. výroční slovanské misie na Velkou Moravu. Příručka pro školní praxi.* České Budějovice : Robinson ve vydavatelství STUDIO GABRETA spol. s.r.o., 2012. ISBN: 978-80-86610-61-0.

ALBERICH, E. DŘÍMAL, L. *Katechetika.* Praha : Portál, 2008. 216 s. ISBN 978-80-7367-382-6.

Bible : Písmo Svaté Starého a Nového zákona. Ekumenický překlad. Praha : Česká biblická společnost, 1995. 296 s. ISBN 80-85810-08-5.

Centrum pro katechezi Arcibiskupství olomouckého. *Kdo (si) hraje, nezlobí aneb Scénky pro děti a katechety ke vzdělávání a zábavě.* Olomouc, 1998. 140 s.

CIKRLE, V. *Vy jste sůl země a světlo světa.* Brno : Biskupství brněnské. 2004, 110 s.

Cyrlometodějské papežské dokumenty z let 869–1985. Velehrad – Roma : Refugium, 2003. 216 s. ISBN 80-86715-00-0.

ČAČKA, O. *Psychologie dítěte.* Tišnov : SURSUM & HROCH, 1994. 114 s. ISBN 80-85799-03-0.

ČERNÝ, J. STEINER, M. *Pověsti z Čech a Moravy II.* Všeň : ALTER, 1995. 64 s. ISBN 80-85775-39-5.

Dokumenty II. vatikánského koncilu. Praha : Zvon, 1995. 606 s. ISBN 80-7113-089-3.

DŘÍMAL, L. Katecheze a výuka náboženství – odlišnosti a komplementarita. In *Katecheze realita a vize.* Sborník první vědecké konference konané 14.–16. září 2006. Praha : Tomáš Hamala, 2007. 74 s. ISBN 978-80-87082-01-0.

DŘÍMAL, L. *Katecheze jako výchova víry.* Olomouc : Matice cyrilometodějská s.r.o., 2002. 44 s. ISBN 80-7266-122-1.

DVORNÍK, F. *Byzantské misie u Slovanů.* Praha : Vyšehrad, 1970. 396 s.

GRECMANOVÁ, H., HOLOUŠOVÁ, D. URBANOVSKÁ, E. *Obecná pedagogika I.* Olomouc : HANEX, 2002. s. 231. ISBN 8085783207.

HORÁK, Z. *Církev a české školství.* Praha : Grada, 2011. s. 264. ISBN : 978-80-247-3623-5.

HRADEČNÝ, P. a kol. *Dějiny Řecka.* Praha : Lidové noviny, 1998. 765 s. ISBN 8071061921.

JAN PAVEL II., *Catechesi tradendae.* Apoštolská exhortace. Vydaná 16. října 1979, Řím : Velehrad, 1982. 38 s.

JAN PAVEL II., *Apoštolé Slovanů (Slavorum apostoli)*. Encyklika vydaná 2. června 1985. Řím : Křesťanská akademie, 1985, 34 s.

Kancionál společný zpěvník českých a moravských diecézí. Praha : Katolický týdeník, 2003. 618 s.

Katalog výtvarných prací IV. ročníku výtvarné soutěže pro děti I. stupně ZŠ Cestou dvou bratří. Ostrava : PETARDA PRODUCTION a. s., 2009. ISBN 978-80-87247-04-4.

Katalog výtvarných prací VI. ročníku výtvarné soutěže pro děti I. stupně ZŠ MŠ a ZUŠ Cestou dvou bratří. Ostrava : PETARDA PRODUCTION a. s., 2011. ISBN 978-80-87247-08-2.

Katalog výtvarných prací VII. ročníku výtvarné soutěže pro děti I. stupně ZŠ MŠ a ZUŠ Cestou dvou bratří. Ostrava: PETARDA PRODUCTION a. s. 2012. ISBN 978-80-87247-10-5

KOFLEROVÁ, Š. Program „Sv. Cyril a Metoděj“ služba škole a vyučujícím společenskovědních předmětů. *Cesty katecheze*. 2009, č. 4, s. 25. ISSN 1803-7224.

KONGREGACE PRO KATOLICKOU VÝCHOVU. *Náboženský rozměr výchovy v katolické škole*. Církevní dokument. Vydaný 7. 4. 1988. Praha : ČBK, 1994.

LANGMEIER, J. KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha : Grada Publishing, 1998. 344 s. ISBN 80-7169-195-X.

LANGMEIER, J. LANGMEIER, M. KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie s úvodem do vývojové neurofyzologie*. Praha: Nakladatelství H&H, 1998. 136 s. ISBN 80-86022-37-4.

Magnae moraviae fontes historici I. Annales et Chronicae, Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1966. 388 s.

Magnae moraviae fontes historici II. Textus biographici, hagiographici, liturgici. Brno : Univerzita J. E. Purkyně, 1967. 360 s.

MAŇÁK, J. *Nárys didaktiky*. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 2003. 104 s. ISBN 8021031239.

MUROŇOVÁ, E., MUCHOVÁ, L. *Osnovy k výuce náboženské výchovy římskokatolické církve v 1.–9. ročníku základní školy (pro nepovinný předmět náboženství v základních školách)*. Praha : ČBK, 2004. 168 s.

NĚMEC, V. Využití pramenů v Katalogu olomouckých biskupů Augustina Käsenbrota. Analýza dřívější kritiky a vlastní výzkum. In *Střední Morava vlastivědné revue*. Olomouc : Memoria, 2011, s. 28–55. ISSN 1211-7889.

Novéna o křtu. České Budějovice : Poustevník, 2011. 80 s.

Osnovy náboženské výchovy pro základní školy. Praha : ČBK, 1996. 106 s.

PIŤHA, P. *Svatí Cyril a Metoděj Velehrad – symbol a úkol.* České Budějovice : Poustevník v nakladatelství STUDIO GABRETA spol. s.r.o., 2010. 80 s. ISBN 978-80-86610-51-1.

PIŤHA, P. *Slyšte slovo a zpívejte píseň : Život svatých Cyrila a Metoděje a příběh Velehradu.* České Budějovice : Poustevník ve spolupráci s maticí velehradskou v nakladatelství STUDIO GABRETA spol. s.r.o., 2012. 208 s. ISBN 978-80-86610-59-7.

Poselství křesťanských svátků: Příručka pro pedagogy základních a středních škol. Hradec Králové : Biskupství královéhradecké, Katechetické a pedagogické centrum, 2010. 196 s. ISBN 978-80-254-6765-7.

PRŮCHA, J. *Pedagogická encyklopedie,* Praha : Portál, 2009, 936 s. ISBN 978-80-7367-546-2.

PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika.* Praha : Portál, 2009, 481 s. ISBN 978-80-7367-503-5.

ŘÍČAN, P. *Cesta životem.* Praha : Pyramida, 1990, 440 s. ISBN 80-7038-078-0.

SCHAUBER, V. SCHINDLER, M. *Velká kniha o svatých aneb po kom se jmenujeme.* Praha : Doron, 2003. 144 s. ISBN 80-7297-038-0.

SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika.* Praha : Grada, 2007. 292 s. ISBN: 80-85866-33-1.

SLÁMA, J. VAVŘÍNEK, V. *Ilustrované české dějiny Slovanské osídlení Českých zemí a Velkomoravská říše velkomoravská říše* Praha : LITERA, 1996. 96 s. ISBN 80-71920-82-7.

VAŠICA, J. *Literární památky epochy velkomoravské.* Praha : Vyšehrad, 1996. 341 s. ISBN 80-7021-169-5.

VEČERKA, R. *Staroslověnská etapa českého písemnictví.* Praha : Lidové noviny, 2010. 176 s. ISBN 978-80-7422-044-9.

Všeobecné direktorium pro katechizaci. Církevní dokument. Vydání 15. 8. 1997. Praha : ČBK, 1998. 239 s.

WEST, K. G. *Dobrodružství psychického vývoje.* Praha : Portál, 2002, 240 s. ISBN 80-7178-684-5.

ZIMMERMANNOVÁ, M. *Svatí v katechezi a ve výuce náboženství. Cesty katecheze,* 2009, č. 4, s. 24. ISSN 1803-7224.

ZIMMERMANNOVÁ, M. KOBYLÍKOVÁ, J. CAPKO, M. *Využití křesťanského dědictví. Modul A: Poselství křesťanských svátků. Příručka pro pedagogy základních a středních škol.* Biskupství královéhradecké, Katechetické a pedagogické centrum, 2012, 50 s. ISBN 978-80-87648-00-1.

Internetové zdroje:

BENEDIKT XVI. *Světci jsou nejdůležitějším komentářem k evangeliu* [online]. Generální audience 20. 8. 2008. [akt. 2011], [cit. 28.11.2011]. Dostupné z www: <<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=10003>>.

BOCAN, M. a kol. *Děti v ringu dnešního světa. Hodnotové orientace dětí ve věku 6 až 15 let* [online]. [cit. 12.10.2012]. Dostupný z www: <http://userfiles.nidm.cz/file/KPZ/KA1-vyzkumy/web_pdf__Deti_v_ringu_dnesniho_sveta_.pdf>.

BOCAN, M. MAŘÍKOVÁ, H. SPÁLENSKÝ, A. *Hodnotové orientace dětí od 6 do 15 let* [online]. [cit. 2.1.2012]. Dostupné z www: <<http://www.vyzkum-mladez.cz/zpravy/1310479648.pdf>>.

Cestou dvou bratří [online]. [cit. 17.3.2012]. Dostupné z www: <<http://www.velehrad.eu/cestou-dvou-bratri-vytvarna-soutez>>.

Cestou víry [online]. [cit. 16.3.2011]. Dostupné z www: <http://www.casopisnezbeda.cz/files_tiny/ke-stazeni/cestou-viry-.pdf>.

Deklarace o křesťanské výchově (Gravissimus educationis) [online]. Vydána 28. 10. 1965. [cit. 10.3.2012]. Dostupné z www: <http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decl_19651028_gravissimum-educationis_cs.html>.

GROCHOLEWSKI, Z., BRUGUES, J. L. *Okružní list Kongregace pro katolickou výchovu předsedům biskupských konferencí o výuce náboženství na školách*. [online]. Vydáný 5. května 2009. [cit. 15.9.2012]. Dostupné z www: <<http://katechet.cirkev.cz/zakladni-dokumenty/okruzni-list-c-520-2009-o-vyuce-nabozenstvi-na-skolach/>>.

Katechetické a pedagogické centrum ostravsko-opavské diecéze [online]. [cit. 17.3.2012]. Dostupné z www: <www.kpc-ostava.archa.info>.

Listina základních práv a svobod. [online]. [cit. 15.9.2012]. Dostupné z www: <<http://obcan.ecn.cz/index.shtml?apc=pz134053-1-#3>>.

MED, J. *Kniha, kterou byste neměli přehlédnout. Katolický týdeník. Příloha Perspektivy 14/3.–9. dubna 2012*. [online]. [cit. 20.10.2012]. Dostupné z www: <<http://www.maticevelehradska.cz/dokument/Recenze-J-Meda-235/>>.

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech. Čl. 18 (4). [online]. Vydán 19. 12. 1966, [cit. 8.1.2012]. Dostupné z www: <<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/mezinar.pakt-abc.a.polit.prava.pdf>>.

Pastýřský list k přípravám 1150. výročí příchodu Cyrila a Metoděje [online]. Vydán 28. 2. 2010, [cit. 8.12.2011]. Dostupné z www: <<http://www.apha.cz/pastyrsky-list-k-pripravam-1150-vyroci-prichodu-cyrila-a-metodeje/>>.

PEŠEK, J. *Seriál o katechezi 3* [online]. [cit. 17.11.2011]. Dostupné z www: <<http://www.poust.cz/article.asp?nDepartmentID=165&nArticleID=456&nLanguageID=1>>.

PIŠTORA, A. *Přípravy na Cyrilometodějské jubileum pokračují* [online]. Zpráva tiskového střediska České biskupské konference. Vydána 27. 6. 2011. [cit. 11.3.2012]. Dostupné z www: <<http://tisk.cirkev.cz/z-domova/pripravy-na-cyrlometodejske-jubileum-pokracuji/>>.

Podklady pro školní vzdělávací program na ZŠ pro nepovinný předmět náboženství [online]. [cit. 18.11.2011]. Dostupné z www: <<http://katechet.cirkev.cz/vyuka-nabozenstvi/skolni-vzdelavaci-program/>>.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Vydáný 1. 9. 2007. [cit. 13.3.2012]. Dostupné z www: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf>.

Seriál o katechezi. [online]. Uveřejněný 28. 3. 2007. [cit. 13.3.2012]. Dostupné z www: <<http://www.poust.cz/article.asp?nDepartmentID=121&nArticleID=456&nLanguageID=1>>.

Sv. Cyril a Metoděj [online]. [cit. 20.10.2012]. Dostupné z www: <<http://www.velehrad.eu/cz/projekty/>>.

Školský zákon č. 561/2004 Sb. [online]. Vydáný 24. 9. 2004 [cit. 10.10.2011]. Dostupné z www: <<http://zakony-online.cz/?s122&q122=all>>.

VÝVODOVÁ, M. *Přípravy na Cyrilometodějské jubileum pokračují* [online]. Zpráva tiskového střediska České biskupské konference. Vydána 17. 11. 2011. [cit. 11.3.2012]. Dostupné z www: <<http://tisk.cirkev.cz/z-domova/pripravy-na-cyrlometodejske-jubileum-pokracuji/>>.

Vzdělávací programy pro pedagogy. [online]. [cit. 17.3.2012]. Dostupné z www: <http://kpc-ostrava.archa.info/index.php?action=main&parentId=101&id_page_category=337&seo=Vzdělávání-pro-pedagogy->.

Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (o církvích a náboženských společnostech) [online]. [cit. 15.9.2012]. Dostupné z www: <http://www.mkcr.cz/assets/cirkve-a-nabozenske-spolecnosti/registrace-a-evidence/zakon_o_cirkvich_a_nabozenskych_spolecnostech.doc>.

Zákon č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů [online]. ze dne 24. září 2004 [cit. 10.10.2011]. Dostupné z www: <<http://www.msmt.cz/file/13233>>.

Seznam příloh

TIŠTĚNÉ PŘÍLOHY

PŘÍLOHA Č. 1 – VYUŽITÍ KŘESŤANSKÉHO DĚDICTVÍ. PRACOVNÍ LIST „CYRIL A METODĚJ 3“

PŘÍLOHA Č. 2 – SCÉNÁŘ KE SCÉNCĚ „BRATŘI ZE SOLUNĚ“

PŘÍLOHY NA CD (PŘILOŽENO K DIPLOMOVÉ PRÁCI)

– 1. OBDOBÍ

PREZENTACE 1. OBDOBÍ

PRACOVNÍ LIST 1. OBDOBÍ

– 2. OBDOBÍ

PREZENTACE 2. OBDOBÍ

PRACOVNÍ LIST 2. OBDOBÍ

SCÉNÁŘ

PŘÍLOHA Č. 1 – VYUŽITÍ KŘESŤANSKÉHO DĚDICTVÍ. PRACOVNÍ LIST „CYRIL A METODĚJ 3“

MISIJNÍ ČINNOST

O bratřích Cyrilovi a Metodějovi již víme, že byli misionáři. Jejich úkolem bylo vyučit lidi na Velké Moravě křesťanské víře.

Napiš:

Jak se jmenuje kniha, kterou drží v ruce svatý Cyril:

Cyrl učil lidi podle evangelia o Ježíši Kristu. Zkus, zda bys dokázal/a dokončit toto podobenství:

„Co myslíte? Jeden člověk měl dva syny. Přišel a řekl prvnímu: ‚Synu, jdi dnes pracovat na vinici!‘ On odpověděl: ‚Nechce se mi.‘ Ale potom toho litoval a šel. Otec přišel k druhému a řekl mu totéž. Ten odpověděl: ‚Ano, pane.‘ Ale nešel. Kdo z těch dvou splnil vůli svého otce?“

Zde napiš své pokračování:

Slovníček: Kterým novým slovům už rozumíš? Vyber a dopiš:
MODLITBA * EVANGELIUM * KŘEST * PANNA MARIA

Vzpomeneš si, kterého českého knížete Metoděj pokřtil? O tom, jak to asi bylo, vypráví tento příběh. Jeho věty jsou však zpřeházené.

Očísľuj je podle toho, jak mají být správně za sebou:

- > Metoděj věnoval Bořivojově manželce, kněžně Ludmile, medailonek Panny Marie.
- > Všichni seděli u stolu, jen Bořivoj musel sedět na zemi, protože nebyl křesťan.
- > Pak ho Metoděj pokřtil.
- > Český kníže Bořivoj přijel na návštěvu ke knížeti Rastislavovi, kde se na hostině setkal s biskupem Metodějem.
- > Metoděj si toho všimnul a nabídl knížeti Bořivoji, že mu vysvětlí křesťanskou víru.

BRATŘI ZE SOLUNĚ

MARIE HOLKOVÁ

OSOBY:

Vypravěč, Vypravěčka, Konstantin zvaný Filozof, Metoděj,
Velek, Lešek, Kníže Rostislav, Kníže Bořivoj, Zeman,
Děvče a chlapec v krojích, Čtyři nosiči nápisů

Vypravěčka: Psal se rok osmistý šedesátý
třetí.

Jak jen ten čas nesmírně letí!

Na věčnosti však nehybně stojí.

Tam se i dávné rány zhojí.

Vypravěč: Nebreptej zbytečné řeči,
ovšemže čas všechno léčí.

O tom vám chceme vyprávět,
nutno však ohlédnout se zpět.

Vypravěčka: Opakuji. Psal se rok osm set
šedesát tři.

Přišli k nám dva svatí bratři.

Konstantin byl mladší.

Pro znalost cizích řečí a mnoha
moudrých slov

všichni mu říkali Filozof.

Starší bratr Michal

pod tíhou povinností vzdychal.

Poznal, jak poddaní těžce žijí,
když byl vladařem v provincii.

On nechtěl v lesku světa žít,
zatoužil se v samotě skrýt.

Odešel do kláštera.

Vypravěč: To ovšem nebylo včera.

A dostal jméno Metoděj.

Za to mu velkou chválu vzdej!

Tehdy však ještě neměli autodopravu,
na koních přijeli na Velkou Moravu.

Vypravěčka: Minulost neznamená ztracený
svět,

ať krásná, či plná béd,
je přece naše.

Poslyšme tedy s úctou a plaše
ten dávný hlas.

Stopujme s láskou minulý čas.

*(Oba vypravěči odejdou. Mezitím přišli na
scénu oba bratři. Metoděj usedne na židli
a čte knihu. Konstantin si v koutě klekne
před ikonou a modlí se. Požehná se a při-
stoupí k Metodějovi)*

Filozof: Bratře ze všech nejmilejší,
chci ti říct, jak mě to těší,
že mohu s tebou přebývat.

Metoděj: I já jsem tomu velmi rád.
Zde v tichu klášterních zdí
společná modlitba krásně zní.

Filozof *(napřed krátce zanotuje žalm
Hospodin je můj pastýř):*

Halím svou tíseň do zpěvu.

Přijel jsem k tobě na návštěvu
a nechce se mi odtud odejít.

Zas budu muset ve světě žít.

(Zakryje obličej rukama)

Metoděj *(mu ruce sundá):*

Konstantine, můj bratře drahý,
vždyť všechny naše snahy
směřují k plnění vůle Boží.

Přijměme proto vše, co Pán na nás vloží.

Filozof: Souhlasím. Amen.

Má předtucha mě asi klame.

Bůh budiž pochválen,
ať už se, co chce, stane.

(Vejde Velek a Lešek)

Velen: Jsme poslové knížete Rostislava,
budiž mu čest a sláva,
jakož i vašemu císaři!
Ať se mu dobře daří,
v mládí i ve stáří.

Lešek *(k Velkovi)*:

Neztrácej zbytečně mnoho slov.
Je tu kněz jménem Filozof?

Filozof *(přistoupí blíže)*:

To jsem já, odkud jdete?

Velek: Spěcháme za tebou rychlostí ohaře.
Neseme dopis od tvého císaře.

Filozof *(k Metodějovi)*:

Už je mi neblaze.

Má předtucha mi šeptá do ucha,
že ztrácíme klášterní klid.

(Vezme od Leška dopis a čte)

Ano, ano, musím odejít.

Ale ty, bratře, smíš se mnou jít!

Na Velkou Moravu

hlásat tam Pána Krista.

Metoděj: A je ta zpráva jistá?

(Prohlíží nečet na listině)

Lešek: My jsme jen část velké družiny,
která po dlouhé hodiny,
dny a týdny putovala,
aby císaři s prosbou o slovanské kněze
bohaté dary odevzdala.

Velek: Jako máte hlavní sídlo vladaře Caři-
hrad, my na Moravě máme zas Velehrad.
(Metoděj a Filozof si něco šeptají)

Filozof: Už jste něco slyšeli o Kristu, našem
Pánu?

Lešek: Ano, že otvírá ke spáse bránu.
Cizinci, neznalí naší řeči,
marně u kříže klečí.

Leckterý vладыka se již pokřtít dal,
ale pohanskou duší má dál.

Filozof: Víš, co obsahuje tento list?

Lešek a Velek: Neumíme číst.

Filozof: Jaký je váš lid?

Velek: Miluje práci a klid,
v bitvě ho nebolí ramena,
ale neznáme písmena,
proto číst nikdo neumí.

Metoděj: Ovšem, to se rozumí.

Lešek: Copak nám nemůžeš písmena dát?
Vždyť máme po nich přímo hlad.

Filozof: Přijdu s bratrem velice rád
na ten váš krásný Velehrad,
až pro vaše syny rodné
vymyslíme písmo vhodné.

Velek: My dva na Velehrad pospíšíme,
tvůj příslib knížeti vyřídíme.
Naše družina zůstane v Cařihradě,
aby ti byla ku poradě
ve všem, co ještě vědět chceš,
nežli se na Velehrad rozjedeš.
(Poslové se ukloní a odejdou)

Filozof: Ta moje předtucha mne neklamala.

Metoděj: Nevěstila nic zlého.

Filozof: Klášterní samotu mi vzala.

Metoděj: Pamatuj, že na zemi nic není tvého.
Ani klášterní samota tu není jistá.

Filozof: *(Čte)* Jáš pravdu, bratříčku.

Půjdeme hlásat Krista.

To jen tak chvíličku, jak z mraku blesk,
udeřil na mne starý stesk.

Metoděj: Já na ten Velehrad odejdu velmi
rád. Vždyť budem spolu v radostech
i bolu.

(Oba odejdou)

Vypravěčka: Na Velké Moravě veliký jásot
byl, když vítali z dlouhé cesty
dva věrozvěsty.

Vypravěč: Přijeli s družinou moravskou
i byzantskou, v ní mnoho kněží,
spočítat lze je stěží.

Vypravěčka: Vpředu Filozof
v kněžském rouše
řídí krásného bělouše.

Za ním Metoděj na hnědáku
se podobá lehkému ptáku,
který přilétá se vzácným darem,
s písní a duševním jarem.
Vypravěč: Když přišla zpráva o jejich příchodu
na velký Velehrad,
kníže Rostislav je přivítal
velmi rád.
*Vejde kníže Rostislav s družinou, ve které
mohou být i dívky, a oba bratři. Dva muži
podají bratřím sůl a chléb.*
Rostislav: Vítejte, vzácní hosté.
Přijměte pohoštění prosté,
jak je zvykem v naší zemi.
Vítáme vás s lidmi všemi.
Vašimi moudrými hlasy
dojdeme všichni spásy,
proto jsem vás povolal,
aby nás Bůh na milost vzal.
*(Oba bratři se hluboce ukloní, zatímco kníže
mluvil, snědí kousek chleba)*
Filozof: Přišli jsme ve jménu Pána Ježíše
Krista,
ve kterém je naše spása jistá.
Nechť v této zemi nikdy není svár,
nesem ti, kníže, vzácný dar.
(Podá knížeti skříňku)
Metoděj: Jsou to ostatky mučedníka,
„svatého papeže“,
jenž v nebi drží otěže
mocné přímluvy,
za ty, kdo ho vzývají.
Kníže: A jak ho nazývají?
Metoděj: Papež Kliment první.
Filozof: Byl umučen, utopen v Černém moři.
Proto tak láskou hoří
pomáhat všem,
kdo bolest snáší.
Metoděj: Jeho přímluva smutek plaší.
*Kníže převezme skříňku a dá ji jednomu
sloužícímu ze své družiny.*

Filozof *(podá knížeti knihu)*:
Zde, milý kníže Rostislave,
je slovo Boží pravé,
před kterým duše klečí,
je přeloženo do vaší řeči.
Kníže: Čtení je pro nás těžká věda.
Filozof: Je k němu přiložena abeceda.
Kníže *(se dívá na papír s abecedou)*:
Vypadá to jak nožky pavoučí.
Metoděj: Čtení se mládež brzy naučí.
*Všichni průvodem odejdou, vejdou Vypravěč
a Vypravěčka.*
Vypravěč: Kníže Rostislav pořádal oslavu,
pozval českého knížete
na Velkou Moravu.
Vypravěčka: To už Moravané většinou byli
křesťané, sami u stolu hodovali,
pohanům jídlo na zemi podávali.
*Několik hostů sedí u stolu,
několik na zemi.*
Bořivoj *(ze země povstane)*:
Jsem český kníže Bořivoj
a služebníkům mám doma celý roj
a tady, v cizím kraji,
mi jídlo na zem dají.
Zeman *(také povstane)*:
Seděls nám proto u podnoží,
žes pohan, a my děti Boží.
Bořivoj: Já však chci křesťanem být,
nevím však, jak to zařídit.
Zeman: Nastav uši k dobré radě,
pobuď zde na Velehradě,
kněz tě poučí, co je víra
a že křtem hříchy stírá.
Bořivoj: Mám své vady, mám i klady,
uposlechnu té tvé rady,
chci být také křesťanem,
hned teď půjdu za knězem.
Nevím ale, kde ho vyhledat.
Zeman: Ukážu ti to rád.

- Všichni: Půjdem s tebou, milý kníže,
když tě přivede to k víře.
(Všichni odejdou)
- Vypravěč: Jak řekli, tak učinili.
Nevím, jak dlouho byl kníže
na Velehradě.
- Vypravěčka: Až mu vyrostly vousy na bradě.
- Vypravěč: Děvče, drž ten zobák svůj,
o vážných věcech nežertuj!
- Vypravěčka: Tak už se nezlob na mne.
Bořivoj se vrátil do své země.
Slíbil manželce Ludmile,
své paní přemilé,
že ona také bude poučena
a brzy také pokřtěna.
- Vypravěč: Metoděj a Filozof úspěšně hlásali
Krista. Měli však i nepřátele, ti měli pro-
lhaná ústa.
- Vypravěčka: I v rámci církve se najdou
Jidáši, kteří jsou plni závisti,
úspěchy jiných nesnáší.
Žalovali u papeže,
bludy velké jako věže
prý ti bratři hlásají,
ty své bludy trousíš všude,
žalmy slovansky jen zpívají.
- Vypravěč: Putují bratří podruhé do Říma,
papež je přátelsky objímá.
- Vypravěčka: Metoděj doposud knězem není,
obdržel od papeže kněžské svěcení.
- Vypravěč: Papež se ujistil,
že jejich víra je čistá,
směli dál slovansky hlásat Ježíše Krista.
Z jejich slov září síla
velkého Božího díla.
- Vypravěčka: Na hlavě staršího bratra mitra
se skvěje,
papež jmenoval arcibiskupem Metoděje.
Jenže, jenže bohužel,
Filozof v Římě ochořel.
Zatoužil po řeholním šatě,
ať žít, či zemřít, chce svatě.
A nazvali ho Cyrilem.
- Vypravěč: Pak už nespátřil naši zem.
*Vejdou Cyril a Metoděj, který je už připra-
ven na cestu.*
- Cyril: Buď sbohem, drahý Metoději.
Vidíš, celý se chvěji.
Už se na této zemi nespátříme.
- Metoděj: Spátříme se v nebi.
- Cyril: Ano, to víme,
spátříme se v nebeské bráně,
nežili jsem přece planě.
- Metoděj: Nebudem spolu lámat chleba,
modli se za mne, bude to třeba,
ať mne nešálí nepřátel řeči klamně.
- Cyril: Budiž ti na cestu anděl dán,
ať se vše stane, jak chce Pán.
Pozdravuj ode mne Moravany.
Dál jim otvírej nebes brány.
Ať tento dobrý lid
může jen v míru žít.
- Metoděj: Budu se vracet přes Panonii.
Tam naši věřící také žijí.
- Cyril: Bůh tě doprovázej!
(Žehná Metodějovi, pak poklekne Cyril)
- Metoděj: I tobě Bůh požehnej!
*Oba se obejmou a odcházejí. Z druhé strany
přicházejí oba Vypravěči.*
- Vypravěč: Jen stručně vám vypovíme,
co o svatých bratřích víme.
- Vypravěčka: Návrat Metoděje nebyl hladký.
Když putoval zpátky,
z Panonie byl unesen,
do Řezna v Němcích zavlečen,
tam dán krutě do vězení,
větší zločin nad to není.
- Vypravěč: Uplynuly čtyři roky,
nežli vyšel z chladných stěn,
papež učinil příslušné kroky,
Metoděj byl propuštěn.
- Vypravěčka: Žil pak mezi Moravany,
než mu zazvonily hrany,

v roce osm set osmdesát pět
řekl naposled několik vět.

Vypravěč: Svolal církevní poradu
a tázal se jich na radu,
zdali má v otcovské něže
Gorazda, schopného kněze

dát jim místo sebe,
necht' on je dál vede.

Vypravěčka: Na to zvědava jsem,
co zatím bylo s Cyrilem?

Vypravěč: Za únorového večera
odešel Cyril navždy z kláštera,
a to rovnou do nebe.

Vypravěčka: Tam ho už nic nezebe.

Vypravěč: Nebuď prostořeká,
i na tebe smrt čeká.

Bylo to v roce osm set šedesát devět,
kdy směl už Cyril s anděly pět,
Bohu chvály zpívat
a na svatou Pannu se dívat.

Vypravěč: I když Bůh byl na Moravě ctěn,
Gorazd byl s kněžím vyhoštěn,
protože Rostislav byl poražen,
vládl teď synovec Svatopluk.

Vypravěčka: No, to byl darebný kluk,
co ten do toho leze?

Vypravěč: Měl raději německé kněze,
slovanskou bohoslužbu zakázal,
německým kněžím do noty hrál.

Vypravěčka: To Gorazd, ten byl prima,
nešel si stěžovat do Říma,
rozeslal učedníky do různých zemí,
Bratřil se rád se Slovary všemi.
I přinášeli slovo Boží,
cennější než zlaté zboží,
tak pracovali ze všech sil,
jak Metoděj jim kdysi uložil.

Vypravěč: Gorazd byl věrný služebník Páně,
námahou mu šedivěly skráně,
pěkně pěstoval úrodu Boží,
vždyť jednou z ní účty složí.

Vypravěčka: To vyúčtování už dávno
odevzdal z Páně neustáň.

Co chcete o tom vědět více,
zeptejte se některého strýce
anebo své tetky,
popřípadě ve škole katechetky.

*Poznámka pro režii: Všichni účinkující vejdou
na jeviště, postaví se do řady, čtyři pone-
sou na tyči nápisy s daty narození a úmrtí
obou bratří.*

První nápis:

Konstantin – Cyril – Filosof
byl narozen r. 827.

Všichni společně:

Buh budiž veleben.

Druhý nápis:

Konstantin – Cyril – Filosof
zemřel r. 869.

Všichni společně:

Přimlouvej se za nás.

Třetí nápis:

Metoděj – narozen asi roku 816.

Všichni společně:

Přimlouvej se za náš národ.

Čtvrtý nápis:

Metoděj zemřel r. 885.

Všichni společně:

Oslavujme Boha a jeho svaté. Aleluja.

Všichni se ukloní a odejdou.

Zdroje příloh

TIŠTĚNÉ PŘÍLOHY

PŘÍLOHA Č. 1 – VYUŽITÍ KŘESŤANSKÉHO DĚDICTVÍ. PRACOVNÍ LIST „CYRIL A METODĚJ 3“

Interaktivní CD. ZIMMERMANNOVÁ, M. KOBYLÍKOVÁ, J. CAPKO, M. *Využití křesťanského dědictví. Modul A: Poselství křesťanských svátků. Příručka pro pedagogy základních a středních škol.* Biskupství královéhradecké, Katechetické a pedagogické centrum, 2012, 50 s. ISBN 978-80-87648-00-1.

PŘÍLOHA Č. 2 – SCÉNÁŘ KE SCÉNCĚ „BRATŘI ZE SOLUNĚ“

Centrum pro katechezi Arcibiskupství olomouckého. *Kdo (si) hraje, nezlobí aneb Scénky pro děti a katechety ke vzdělávání a zábavě.* Olomouc, 1998. 140 s.

PŘÍLOHY NA CD

PREZENTACE 1. OBDOBÍ

slide 1. *Katalog II. ročníku výtvarné soutěže pro děti 1. stupně ZŠ Cestou dvou bratří* [online]. [staženo 17.10.2012]. Dostupné z www: <http://www.velehrad.eu/dny-lidi-dobrevule/download/2010/Cestou_dvou_bratri_2010_katalog.pdf>.

slide 3. SVATÍ CYRIL A METODĚJ, sada samolepek vydaná Centrem pro katechezi Olomouc ve spolupráci s časopisem Nezbeda, 2012

slide 4. *Katalog II. ročníku výtvarné soutěže pro děti 1. stupně ZŠ Cestou dvou bratří* [online]. [staženo 17.10.2012]. Dostupné z www: <http://www.velehrad.eu/dny-lidi-dobrevule/download/2010/Cestou_dvou_bratri_2010_katalog.pdf>.

slide 5. [online]. [staženo 17.10.2012]. Dostupné z www: <<https://jenda.signalny.cz/0901/-55>>.

slide 6. *Malice velehradská* [online]. [staženo 17.10.2012]. Dostupné z www: <<http://www.malicevelehradska.cz/dokument/Jubileum-2013-153/>>.

History if [online]. [staženo 17.10.2012]. Dostupné z www: <<http://history-if.blog.cz/0910/velkomoravska-rise>>.

Portál Valašské Meziříčí [online]. [staženo 17.10.2012]. Dostupné z www: <<http://www.portalvalasskemezirici.cz/>>

galerie-sypka-1/>.

Sousoší slovanských věrozvěstů [online]. [staženo 17.10.2012]. Dostupné z www: <<http://ado.cz/clanek/navstevniky-palace-vita-sousosi-slovanskych-verozvestu>>.

slide 7. *Starověká písmena a jazyky*. [online]. [staženo 17.10.2012]. Dostupné z www: <http://lingvistika.mysteria.cz/rusko_hlaholice.htm>.

slide 8. *Katalog II. ročníku výtvarné soutěže pro děti 1. stupně ZŠ Cestou dvou bratří* [online]. [staženo 17.10.2012]. Dostupné z www: <http://www.velehrad.eu/dny-lidi-dobre-vule/2007/download/Katalog_Cestou_dvou_bratri_2007.pdf>.

slide 9. *Katalog II. ročníku výtvarné soutěže pro děti 1. stupně ZŠ Cestou dvou bratří* [online]. [staženo 17.10.2012]. Dostupné z www: <http://www.velehrad.eu/dny-lidi-dobre-vule/2007/download/Katalog_Cestou_dvou_bratri_2007.pdf>.

PREZENTACE 2. OBDOBÍ

slide 1. *Malice velehradská* [online]. [staženo 17.10.2012]. Dostupné z www: <<http://www.malicevelehradska.cz/dokument/Jubileum-2013-153/>>.

slide 2. Materiál k programu o svatém Cyrilu a Metoději v rámci vstupů do škol. Vytvořený Katechetickým a pedagogickým centrem v Ostravě.

slide 3. [online]. [staženo 17.10.2012]. Dostupné z www: <<https://jenda.signal.cz/0901/-55>>.

slide 4. Materiál k programu o svatém Cyrilu a Metoději v rámci vstupů do škol. Vytvořený Katechetickým a pedagogickým centrem v Ostravě.

SVATÍ CYRIL A METODĚJ, sada samolepek vydaná Centrem pro katechezi Olomouc ve spolupráci s časopisem Nezbeda 2012.

slide 5. [online]. [staženo 17.10.2012]. Dostupné z www: <<http://oslik.files.wordpress.com/2010/02/25-cyril-a-metodej-na-morave.jpg>>.

slide 6. *Wikipedia* [online]. [staženo 17.10.2012]. Dostupné z www: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:San_clemente_fresco.jpg> Cyril a Metoděj v Římě.

slide 7. *Starověká písmena a jazyky*. [online]. [staženo 17.10.2012]. Dostupné z www: <http://lingvistika.mysteria.cz/rusko_hlaholice.htm>.

slide 8. *Dny lidí dobré vůle* [online]. [staženo 17.10.2012]. Dostupné z www: <<http://www.velehrad.eu/dny-lidi-dobre-vule/2009/fotogalerie/Slavnostni-poutni-mse-svata/693#f>>.

Dny lidí dobré vůle [online]. [staženo 17.10.2012]. Dostupné z www: <<http://www.velehrad.eu/dny-lidi-dobre-vule/2009/fotogalerie/Slavnostni-poutni-mse-svata/697#f>>.

PRACOVNÍ LIST 2. OBDOBÍ

Telegraph.co [online]. [staženo 17.10.2012]. Dostupné z www: <http://www.telegraph.co.uk/technology/facebook/9557703/Mother-learnt-of-daughters-death-through-Facebook.html>.

SCÉNÁŘ

1. skupina

Centrum pro katechezi Arcibiskupství olomouckého. *Kdo (si) hraje, nezlobí aneb Scénky pro děti a katechety ke vzdělávání a zábavě*. Olomouc, 1998. 140 s.

2. skupina

ČERNÝ, J. STEINER, M. *Pověsti z Čech a Moravy II*. Všeň : ALTER, 1995. 64 s. ISBN 80-85775-39-5.